1 d

EXPLANACYA STANOW CESARSTWA CHRZESCIANSKIEGO,

Albo

Rządow Pryncypalnych Rzymſkiego *Imperium*;

to ieſt:

Wſzyſtkich Rad, Juryſdykcyi, Prerogatyw, Páńſtw, Prowincyi, Xięſtw, Biſkupſtw, Opactw, Miaſt Ceſarſkich; iako y *Imperii* przed kilka lat z Pozwoleniem Stárſzych po Francuſku przez JMści Páná Ignacego *de Beriquè*

SKONCYPOWANA,

á w tym czáśie

Polſkim Językiem dla Informacyi y Experyencyi Polſkiego Narodu, rzetelnie przez pewnego ná podpiśie Dedykácyi wyrażonego

WYTŁUMACZONA;

Roku, ktorego Krol Krolow y Pan Pánow nowym Swiát począł rządzić Práwem 1743.

---

wLublinie, w Drukarni Kollegium *Soc: JESU*

JASNIE OSWIECONEMU XIAŻĘCIU JMSCI,

AUGUSTOWI, ALEXANDROWI,

Ná KLEWANIU y ZUKOWIE

CZARTORYI-SKIEMU,

WOIEWODZIE y GENERAŁOWI Ziem Ruſkich, GENERAŁOWI LEUTENANTOWI Gwardyi Koronney; J.K.MSCI. y Rzeczypoſpolitey PUŁKOWNIKOWI; Ziemi Wárſzawſkiey, tudzież Kałuſkiemu, Latowickiemu, Kościerzyńſkiemu, Lubochneńſkiemu, *&c. &c.* STAROSCIE, M. W. M. M. PANU y DOBRODZIEIOWI.

JASNIE OSWIECONY MSCI XIAZE

y

DOBRODZIEIU.

REwolucya Polſkiego Kroleſtwá uci-ſzywſzy, y ucieſzywſzy Nas ſłod-

kim uſpokoieniem, kiedy ſię fato & facto *w Rzymſkie przenioſłá* Imperium, *dáie mi okázyą tey Explanácyi, ábym w niey pryncypalne Ceſarzá y Ceſarſtwá w Prowincyach Niemieckich Polſzcze przyległego elucydować rządy. Ponieważ po odpráwioney Ceſarzá Elekcyi* Pharſalia *Rzeſzy Niemieckiey y ſkonfederowánych Potencyi pretenſye nieuſpokoione, ieſzcze nie iednego Statyſty ſentyment w Expektatywie przyſzłych Konjunktur záwieſzony martwią; przeto, áby dokładna potrzebnych Cyrkumſtancyi wiadomość Polſką z przyſzłego o podziałách Páńſtw Niemieckich Traktatu, mogła kontentowáć ciekawość, niech mi ſię godzi* de Statibus *zoſtáiących w kontrowerſyách Prowincyi, krotką tę exponowáć*

ponowáć Annotácyą; ktorą żeby więcey znalazłá waloru y ákceptácyi, nie mogłem iey godniey, iáko w Godnych Wáſzey XIĄZĘCEY Mśći Dobrodzieia *Rękách kollokowáć.*

Wie dobrze cała Europa nieporownaną Wáſzey XIĄZĘCEY Mśći Dobrodzieia *Godność, przez powtorzone Koniunkcye z Nayiaśnieyſzemi ná świecie Máieſtatámi, á oſobliwie pierwſzemu Domowi Auſtryáckiemu bliſką y práwie domową; przeto y ia ſłuſznie o ſzczęśliwych y chwalebnych Imienia Auſtryáckiego y Ceſarſtwá Chześciáńſkiego ſukceſſách przyzwoitą y właſną* Wáſzey XIĄZĘCEY Mśći Dobrodzieiowi *ofiáruię zábawę.*

A kiedy nie ieden w náſzey Oyczyznie uważny Zelant przeſtrzega,

że żáłoſne bo z pomiędzy Chrześcian, áże od Saśiedzkich ścian, tym ſámym niebeſpieczne Nam, o każdego ucho obiia ſię Echo, á u nas tępieie byſtrość żelazá y ſerc; Woyſko w małym kompucie, ná Seymách y Seymikách dla rozmaitych Intereſſow trudno o zgodę y konfidencyą; Ja tym czáſem śmiem áſſekurowáć Oyczyznę miłą, że dokad ták gwałtownemi od wielu lat záwziętey fortuny nátarczywościámi sfatygowany Orzeł Polſki wzlecieć bacznie odwłoczy, gdzie Litewſki w zabiegu oſtrożnie zátrzymuie ſię Pogoń, tám Waſzey XIAZĘCEY Mści *Waleleczny* Jezdziec *ſzczęśliwie zábieży, tám go byſtropłynny* LUBOMIRSKICH Srzeniawy *zánieśie impet; y niedościgłym* Xiężyc SIENIA-

WSKICH

WSKICH *záprowadzi obrotem, znieomylna pożądánych Tryumfow konſequencya, y nieśmiertelna Oyczyzny wdzięcznośćia; iákiey záwſze w Domu* Waſzey XIAZĘCEY Mści *nieprzebráne znayduia ſię dokumenta.*

Powinienem nieporownane Prześwietnemu Woiewodztwu Ruſkiemu Bráterſkim powinſzowániem przyznáć ſzczęście, że ſię Waſzey XIAZĘCEY Mści *iáko Generalnego Wodza ſwego naywyżſza záſzczyca Prerogatywa; ále nie mniey winien ieſtem rekognicya Honoru Prześwietnemu Wielkiemu Xięſtwu Litewſkiemu, z godney Głowy y Ręki* JASNIE OSWIECONEGO XIAZĘCIA JMści Podkanclerzego Litewſkiego, *ktora y Pieczętarſkie* Miniſte-

rium, *y cáłość Praw y Wolności chwalebnie piaſtuie w piękney Parze ták Oyczyſtego, iáko y Domowego Pogoni, kieruiąc do pożądáney publicznego ukontentowánia mety* curſum Juſtitiæ Diſtributivæ. JASNIE OSWIECONEMU XIĄŻĘCIU JMściu BISKUPOWI Poznańſkiemu, *o! iák wielką obligácyą powinien Kościoł Swięty y Oyczyzná! że z Paſterſkiey Strażnicy iáko ſámym właſnych Cnot przykładem doſtátnią reprezentuie perfekcyą, ták uprzeymym nád podobieńſtwo Reſpektem, wſzyſtkich zniewolone ſobie dewinkuie ſercá, prawdziwy y iſtny Klemencyi Pańſkiey Portret.*

Jeſt y to publicznych konſolácyi nieuſtáiąca okázyą, że widziemy co cáła iednoſtaynie wyznáie Euro-

pa, iáko

n, iáko JASNIE WIELMOZNY Mść PAN PONIATOWSKI, Woiewoda *y* Generał Xięſtwá Ma-owieckiego, *z ták wielkich wieko-omney ſławy ákcyi; tudzież odprá-vionych ſzczęśliwie do roznych Po-encyi Poſelſtw, w pierwſzym ná ca-y świát ſłynie kredycie y dyſtynkcyi, oſobliwſzym Polſkiego Narodu Ho-orem.*

Procz tych Naywyżſzego wyboru Ozdob, maſz JASNIE OSWIECONY Mści XIAZE Woiewodo Ruſki Dobrodzieiu *całą Koronę Polſką w Domu ſwoim ſkoncentrowaną w Skolligaconych pierwſzego Rangu Fámiliách: bo cokolwiek znay-dowáć ſię może ſplendorow, zarowno z pierwſzym ſłońcá wſchodem wznie-conych w* JASNIE OSWIECO-

NYCH

NYCH XIĄŻĘTACH WI-
SNIOWIECKICH, RADZIWIŁ-
ŁACH, LUBOMIRSKICH, *w* JA-
SNIE WIELMOZNYCH PO-
TOCKICH, CHODKIEWI-
CZACH, TARŁACH, MOR-
SZTYNACH, DONHOF-
FACH, SAPIEHACH, OGIN-
SKICH, OSSOLINSKICH, *y in-
nych naydawnieyſzych Fámiliách
wſzyſtkie o Twoię Purpurę nieroz-
dzielna obiiaia ſię relácya, ták dále-
ce; że tey Imienia y fortuny prece-
dencyi nie moga pomiernieyſze za-
zdrościć Kondycye. A wſzakże od
poczatkow Polſki y Wielkiego Xię-
ſtwá Litewſkiego*, Xiążęca Mitr:
*dziedziczna od Monarchow Anteceſ-
ſorow* Waſzey XIAZĘCEY Mści
właſna ieſt Sukceſſya; nie powinny by

naywyżſze

ywyżſze okiem przenośić Fámilie, prym Zacność Urodzenia Wa-ey XIAZĘCEY Mśći Dobro-ieia przez ściſłą koherencyą luſtru Honoru przydáie.

Zánioſłem ſię ná to y ſpráwiedli-e, ábym w tym, ktory in lucem pu-icam wydáię Traktacie zaſzczy-nym wielkim Waſzey XIAZĘ-EY Mśći Dobrodzieia Imieniem ſzyſtkie pierwſzey konſyderácyi arentele, y w każdey z nich Wa-ą XIAZĘCA Mść Dobrodzieia lorowáł, y ábym ſzczerze pokazał; lubo inſze cáłego świátá Narody oga ſię przyzwoicie ſwoiemi magni-kowáć Fámiliámi, Oyczyzna náſzá Domu Waſzey XIAZĘCEY Iśći Dobrodzieia znayduie, y ma nád to, czy to do Chrześciáńſkiey

referuiąc

referuiąc ſię pobożności, ták wielu świątobliwych Pátrycyuſzow, czy do Káwalerſkiego Męſtwá, ták wielu niezwyciężonych Wodzow, czy do Rady ták wielu wyperfekcyowáney experyencyi Miniſtrow y Senatorow, ktorych w naytrudnieyſzym Hażardzie z wielkim ſzczęściem ſwoim záwſze doznáwałá.

Dość mi ná ſámym iedynym Tobie JASNIE OSWIECONY Mści XIAZE Woiewodo Dobrodzieiu, ktory to z wrodzonego maſz Chárákteru, poſpolitą fortunę, rádą y dzielnością wſpieráć, piękną prawdziwey pobożności emulácyą z JASNIE OSWIECONĄ XIEZNĄ JeyMścią Dobrodzieyką, ná wzor wſzyſtkim korreſponduiąc.

Zá ták

Zá ták wielkie tedy u Niebá y Oy-
yzny zasługi, badźcie JASNIE
SWIECONY Mści XIAZE
obrodzieu, z JASNIE OSWIE-
ONA XIĘZNA JeyMścią Do-
rodzieyką, *y* z JASNIE OSWIE-
ONYM Krwi Purpurowey Po-
mstwem, *naywyższemi Błogosłá-*
ieństwá Boskiego Faworámi uszczę-
iwionemi; áby zá szczegulną Wa-
y XIAZĘCY Mści Dobrodzieia
lanutencyą, kwitneła wolność w nie-
aruszonym wigorze, Práwo w pun-
ualney exekucyi, Rząd Stanow
zeczypospolitey w niezdrożney sytu-
cyi, Prerogatywy w zupełney obser-
ancyi, Miłość y iedność w Stáropol-
iey konfidencyi. A ná utrzymanie
go wszystkiego, áby iáko naydostá-
nieyszemi Wszechmocność Boską

w zdro-

w zdrowiu Sukcessorach y sukcessach szczodrobliwie Waszą XIAZĘCA Mść Dobrodzieia *udarowała pomocami; z iak naygłębsza przy nieskończoney* in Vita & Voto *Estymacyi życzę obserwancya*

JASNIE OSWIECONEY Waszey XIAZECEY Mści Dobrodzieia,

Nayniższy Sługa

KAROL, IOZEF z *Niemirowa* NIEMIRA CHORAZY Ziemi Drohickiey.

Annotata rządow Niemieckiego *Imperium*; naypierwey o Introdukcyi do Elekcyi.

ROZDZIAŁ I.

INTRODUKCYA.

CEsarz iest to Głowa *Imperii*; Stany powierzchowne y srzednie, czyli wnętrzne, są to członki. Stany powierzchowne, náżywáią się Elektorowie, Arcy-Biskupi y Práláci, Xiążęta Swieccy y Opaci, Proboszczowie, Hrabiowie, Pánowie, y Szlachta wolna; Miastá Cesarskie. Stany wnętrzne są inne,

Klasztory, Kapituły, Hrabiowie, Pátrycyuszowie, Mieszczánie y Chłopi, ktorzy dependuią y rządzą się od Stanow powierzchownych, y przez ich zwierzchność są Poddánemi *Imperii*.

Z trzech okázyi Elekcya Cesarska wynika.

imò. Kiedy *Imperium* wakuie, ze trzech rácyi, przez śmierć Cesarza ostátniego, álbo przez Jego wolną abdykacyą, álbo przez Promocyą inszego ná swym mieyscu, Stanom wszystkich Narodow.

2dò. Kiedy Cesarz nie iest sposobny do rządzenia Państwa, to sądzą zá rzecz przyzwoitą inszego ná Jego mieyscu obieráć.

3tiò. Kiedy Cesarz żyiący chce ássekurowáć Sukcessora; ktorego przy=

przywłaſzcza y nominuie przez Elektorow pod Tytułem Krolá Rzymſkiego. Trzeba tedy, áby ten, ktory ma być obrány, miał te *qualitates & requiſita. Nayprzod:* żeby był Męſzczyzna, á nie Białogłowa. *Powtore:* * áby był *Natione* Niemiec. *Potrzecie:* żeby był wieku doyrzałego. ✠ *Poczwarte:* żeby był świátowy, nie duchowny. *Popiąte:* áby był Kátolikiem. Jákoż żadnego Proteſtanci nie máią prawá, áby byli *capaces* Tronu. *Poſzoſte:* áby był Pan ſpráwiedliwy y dobry, żeby był pożyteczny Rzeczypoſpolitey, ktoryby miał ſtateczną y wrodzoną w ſobie pobożność,

* *To nie weryfikuie ſię, bo 1250. Alfons Krol Kaſtyli y Rychard Krol Angielſki byli Ceſarzámi.*

✝. *Ten wiek nie ieſt náznáczony: Fryderyká II. obráno w kolebce, á Henryká IV. w piątym Roku.*

mądrość y dzielność. *Pośiodme:* áby Pan był wyſokiego urodzenia, naymniey Hrabią, álbo Baronem bogatym, y ták znaczney fortuny, áby tym lepiey Ceſárſką godność mogł utrzymowáć.

ROZDZIAŁ II.

O Elekcyi Ceſarzá.

ELektor *Moguntinus*, ktory ieſt Arcy-Kanclerzem *Imperii*, inwituie Elektorow (bo przed tym *ante auream Bullam* Elektor *Palatinus Rheni* teyże wſpolnie záżywał funkcyi, co ieſt abrogowano) że ieżeli był zá życia Ceſarzá Krol Rzymſki nominowany, to tylko Elektor *Moguntinus* powinien Konwokácyi *actum* autoryzowáć przez Stany Ceſarſkie, álbo *per Collegam Electoralem*, ále ieżeli po śmierci Ceſarzá

to trzeba inszego obieráć, y sámemu *Electori Moguntino* ieſt *munus & Officium* konwokowáć; Jeżeliby záś ktory Elektor nie był wezwany ná Elekcyą, álbo z nieostrożnośći, álbo z iákiey innèy rácyi, tedy tákowa Elekcya, iłe że *defectuoſa*, nie ma być uznana y ważna.

Konwokácya powinna ſię ágitowáć cały Mieśiąc, ktorą po dániu znáć o śmierci Ceſarſkiey Elektor *Moguntinus tenetur* determinowáć. Złożenie Seymu naznacza ſię ordynaryinie w puł czwarta Mieśiąca, *à data* Uniwerſału Elektora *Moguntina*, może go prorogowáć, poki ſię Elektorowie nie porozumieią y nie zgodzą. Elekcya tedy *juxta Auream Bullam* w Frankforcie *ad Mænum* powinna *agitari*: Jeżeliby Elektor

A3 ktor

ktor *Moguntinus* chybił czas *Aureâ Bullâ* náznáczony do konwokowánia, to by y sámi mogli ziecháć ná mieysce Elekcyi, że ieżeli ktory Elektor nie był *præsens* ná Elekcyi, to wolno Pełnomocnego ná swym mieyscu delegowáć Posłá, y choć by wszyscy; dosyć żeby ci Posłowie Elektorscy byli regestrowáni w Kancellaryi *Moguntina*, ktorego Regestru kopią wszystkim powinien zasłáć Elektorom. Każdy Elektor choćby naywięcey delegował Posłow; tedy tylko ieden *ad Collegium* powinien być *admissibilis*. Zaden Elektor nie może swego *in scripto Suffragium* posyłáć, tylko należy, áby iego Poseł w kongressie *eloquatur*: náprzykład: Choćby w ten sens, *in casum*, ieżeliby ten Xiążę,
ná kto-

ná ktorego Ja moy głos dáię, rekuzował *titulum* Prerogatywy Cesárſkiey, tedy Ja dáię moie *Suffragium* ná kogo inſzego. A wſzakże kazdemu Elektorowi wolno dáć ſwoie *Votum* ná Syná, lub Brata, tylko ſámemu ná śiebie *non incumbit*, ále żeby Elektorowie Kolledzy ſwoie rezygnowali *Suffragia*, ná ten czas godźi ſię ákceptowáć, y ſwoim Elekcyą zakończyć ſzczęściem.

Jeżeliby ieden Elektor, álbo ſam nie przybył, álbo też ná ſwoim mieyſcu nie przyſłał Poſła bez słuſzney okazyi, tedy będzie prywowany ná ſwoim *ſtallum*, ále to tylko *pro hac ſola vice*. Y w tym ieſt *aureâ Bullâ præſcriptum*, żeby każdy Elektor więkſzą paradą nie wieżdżał, tylko w 200 koni, iuż to in-

kluduiąc y zbroynych *propter custodiam corporis.* Elektorowie ták wieżdzaiący ná Elekcyą, iáko y z niey powracaiący bywáią liczną konwoiowani przez Xiążąt ná to destynowanych ássystencyą, dla czego trakt, ktorymby mieli zbliżáć się, náznáczony, áby z honorem powagę *Serenissimi* od mieysca zwykłego prowadzono. *Tandem juxta auream Bullam* Krol Czeski *prout Antesignanus Sacri Imperii*, ma być prowadzony *per Electorem Moguntinum*, przez Biskupow Bamberskiego, Wisburskiego, przez Burgrabiow Nuremberskiego, przez Hohenloe, Werscheim Brunk y Hanau, przez Miasto Noremberk, Rotenberk, y Windeseim. Elektor Koloński powinien być prowadzony

ny przez Elektora Moguntſkiego, Trewirſkiego, przez Palatyna Rheni, przez Ladgrafa de Heſſe, przez Hrabie Caneenellebogien aſſau-Dieſs-Diſſemburg, Weſterburg, Runkel, Limburg, y Talkſztein, , przez Miáſtá Welczlaer, Geinlaulen y Fridberk; Elektor Trewirſki powinien być prowadzony przez Moguntina, przez Palatyna Rheni, przez Hrabiow Szpanheim, Weldens, przez Rugraffow, Wildraffow Naſſau-Diſſemburg, Weſterburg, Runkel Limburg Diecz, Kaczellenebogen, Depenſztein, Talkſztein, przez Miáſto Moguntium, Elektor Palatinatus Rheni, prowadzony przez Elektora Moguntyna; Elektor Saſki powinien być prowadzony przez Krolá Czeſkiego,

Elekto-

Elektora *Moguntiň*, Arcy-Biskupa Magdeburskiego, Biskupow Bambergu y Wirzburgu: Margrabie Misny, Landgrabie de Hasse, Opatow Fulden, Hirszfeld, Burgrabiow Nuremburg, Hohenloe, Wertheim, Brunk Hannau, y Falksżteinu; tudzieśz przez Miáſtá Erford, Mulchausen, Nurumberg, Rotemburg y Windescheim, y wszyscy ci ktorzy nominowani być máią, powinni prowadzić Elektora Brandeburskiego, ná tymże mieyscu, gdzie przybywaią Elektorowie, máią być przez wysłánych od Magistratu witáni, z prożbą o protekcyą, áby wszyscy Cudzoziemcy z miáſtá ustąpili, *Aurea Bulla sonat*, áby Elektorowie po onegdayszym przybyciu, *procedant* do Elekcyi, ktora

naydłu-

aydłużey Mieśiąca powinna ba-
wić, ile że potym Miáſto do dal-
żey wiwendy nie ieſt przymuſzo-
ne, tylko chleba y wody. Ale Ele-
ktorowie ináczey ſobie poſtępuią,
bo do deliberácyi táki czas obiorą,
w ktorymby wſzyſtkie Pretenden-
tow mogli uśmierzyć kontrady-
kcye, á potym zgadzáli ſię ná ie-
dnego, ktorego by uradzili wyzna-
czyć do Korony Ceſarſkiey, oraz
ſię oświadczáią, że życzą ſobie dá-
ley kontynuowáć według termi-
now *Aureâ Bullâ* opiewaiących
dzień Elekcyi wyznáczywſzy Ele-
ktorowie *ad Curiam municipalem*,
á ráczey do publiczney Miáſtá ſtan-
cyi máią ráno *non juxta Turnum*
zieżdzać, y tàm każdy do náznáczoney ſobie ſchroniwſzy ſię Gar-
dero-

deroby, ſwoie złożywſzy, Elektc
ralne ná śiebie wdziewaią, ſuknie
czapki ſzkarłatne podſzyte kaſtc
rem. A Swieccy, ſuknie y czapl
áxamitne karmazynowe tymż
áxamitem podſzyte. Potym wśia
dáią ná konie parámi do Kośćioł
Elektor *Moguntinus* z Trewirſkir
w pierwſzey, potym Kołońſki
Czeſki, w drugiey; zá temi Bawar
ſki y Saſki wtrzeciey; znowu Bran
deburſki y z Pałatynem w czwarte
parze. A táki porządek ná chorz
obſerwuią; że *Moguntinus* Czeſki
Saſki ná práwey, á Krol Bawarſki
Brandeburſki ná lewey ſtronie: Z
Trewirſki we ſrzodku; Ná każdeg
mieyſcu, ieſt wielkim chárákterem
Imię Elektora nápiſáne, przed El
ktorámi przodkuią ich dziedzicz

Mar-

Iarſzałkowie, nioſąc dobyte ſzpa-
y, á ci, ktorzy Duchownym áſſy-
uią, z ſzpadámi w pochwach ſre-
rno pozłociſtych, á ktorzy Swie-
kim, áxamitu karmazynowego
ebrnym *diſtingvuntur* garniturem,
lektor záś Saſki nie ma Márſzałká
vego dziedzicznego, ále *Comes de*
apenheim, iáko *Mareſchallus Hæ-*
ditarius Imperii, trzyma ſzpadę
rzed nim.

Poſłowie záś Elektorow, iáko *dif-*
erunt w Prerogatywie, ták wſzyſcy
ſwoich ſukniach, nie máiąc przy
rzytomnych żadnego Rangu Ele-
torach, ále Adminiſtratorowie y
Opiekuni mnieyſzych Elektorow
woy Honor trzymáią y Prawo
ſámemi Elektorámi, ná ktorych
ieyſcu biorą plac, y chodzą do

Choru niektorzy Xiążęta y Hrabiowie y Konsyliárze Elektorow, potym przy ktorym klucze zostáią, *Comes de* Papenheim każe drzwi zámykáć. Prałat záś, ktory do tey Funkcyi należy; żaczyna: *Veni Creator*, pod czas ktorego, y pod czas Mszy Urzędnicy Elektorscy stoią przed niemi trzymáiąc szpady włożone w pochwy. Ják muzyka skończy *Veni Creator*, záczynáią Mszą, przed tym Protestanci wychodzili, á teraz się zostáią, tym się kontentuiąc, że stoią, ponieważ Kátolicy klęczą.

Po Mszy Swiętey ieszcze śpiewáią *Veni Creator*, ktore iák się skończy; Elektorowie wstáią, y zbliżywszy się do Ołtarza z poprzedzáiącemi się Urzędnikámi, obracáią się

u Xiążętom, ktorzy ſą ná chorze, tám Elektor *Moguntinus* krotkim yſkurſem inwituie Kollegow do rzyśięgi, ktorą *Aurea Bulla præ-cribit*, y dáie Ewángelią Trewir-kiemu Elektorowi, ktory záczyna, o nim Elektor Kolońſki, po nim Czeſki, *&c.* (iák *turnus* idźie wy-ey.) Wykonawſzy tedy przyśię-ę, Duchowni ręką ná pierśiach, á wieccy nád Ewángelią, Elektor *Moguntinus* przez dwoch Piſarzow dwoch Sekretarzow, żeby o tym la świadectwa *diſtinctioribus* do-ieśli *perſonis*; powrociwſzy śię Ele-torowie ná ſwoie mieyſcá, zno-vu trzeci raz ſpiewáią *Veni Crea-or*, á potym Elektorowie wchodzą *d Conclave*, gdźie ieſt mieyſce Ele-cyi náznáczone, ktore *Comes* Pá-

pen-

penheim zámyka, y ſam ſię wraca, klucze zoſtáwiwſzy, czekáiąc dalſzey Elektorow dyſpozycyi; Elektor *Moguntinus*, ktory rozdáie głoſy, oſtátni ſwoy głos miewa. A záczyna *Trevirenſis*, y tám dáley; á potym Elektor *Trevirenſis* ná końcu pyta ſię Moguntyna o Jego zdánie; y dopiero *pluralitate Votorum* zoſtáie Ceſarz. A ieżeliby była *paritas votorum*, tedy Elekcya *pro nulla reputari* powinna, á ieżeliby Elektor przy ſwoiey Elekcyi nie był przytomny bez żadney rácyi, tedy nie mogą kontynuowáć dáley, chyba żeby przy wyiściu *ex conclavi in præſentia* pewnych świadkow, wyznał przed iednym Xiążęciem ſwoie ná kogo *Suffragium*, deklárując tego zá Ceſarzá, y to ná ten czas

by

valeret y to. Jeżeliby Elekcya *[ma]ritatem ſpiraret*, doſyć że ordy[n]aryina dwoch emulacya, *pluralitate votorum*, y po wotách Elektorowie zezwolą, weyść pryncypalnym ſwym Miniſtrom *Statûs*. Y Kanclerz Arcy-Biſkupa Moguntyńſka, z drugim Elektorem Saſkim, zebrawſzy *Suffragia* ogłaſzáią y promulguią ſłownym Proceſſem, ktory nápiſány podpiſuią, y *Pacta Conventa* ſekretnie ſpiſáne *cum conditionibus Novo-Electo obſervandis* pieczętuią, á potym Elektorowie wychodząc, *ex Conclavi* idą áż do Ołtarza, gdzie oświadczáią nowego Ceſarzá, ieżeli ieſt *præſens*, á ieżeliby nie był, poſyłáią po niego Deputatow z obſerwancyą, obliguiąc, áby przybyć raczył do ákceptowá-

eni Posseßyi Korony Cesarskiey. Elektor *Moguntinus* náznáczywszy Kápitulácyą, *insinuat*, áby konfirmowáł wszystkie Práwa, Przywileie y Prerogatywy, ktoremi dotąd zaszczycáli się, y oraz kondycye *per modum Pactorum Conventorum* spisáne, ktore *Seren ßimo Electo imposuerunt* powinien dáć káżdemu *inscripto* zápieczętowáne *adinstar* Patentow.

Ruszywszy się tedy od Oltarzá prowadzą Cesarzá *ad Tribunum*, ktory iest nádedrzwiami choru; gdźie uśiadszy z Elektorámi *Moguntinus* przykázuie wielkiemu Dziekanowi y drugiemu Officyałowi Kápituły Moguntskiey, áby publikowáli Elekcyą, ktora się ogłász *plausibiliter*, przy rezonancyi trą y ko-

kotłow, delegowáni, tedy iák po-
rocą; Elektorowie prowadzą
Cesárzá do Jego rezydencyi, przed-
ym kiedy wielkie czyniono *præpa-
atoria* do Koronácyi, posyłáli ex-
raordynaryinego do Rzymu, áwi-
ácyą Oycu Swiętemu Cesárzá o-
ránego, supplikuiąc o Benedykcyą
onfirmacyi, Ociec tedy Swięty w
xpedycyi swoiey dysponuie dwie
Koronácye, iednę w Milanie, á dru-
gą w Rzymie. Lecz temi czásy, iák
ię prędko obierze, ták záraz y Ko-
onuie iedynie w Frankforcie.

ROZDZIAŁ III.

O Koronácyi.

CHociasz Koronacya Cesárzá, nie przynośi żadnego nowego Práwa; iednak to iest pewna, iż to tylko Ceremonia, ktora czyni Jego

Elekcyą ſolenną y publiczną, to ieſt ten ſpoſob; Ktorego záżywáią *juxta Auream Bullam*: To ieſt w Aix, czyli Aquiſgránie Kaplicy ma ſię ta expedyowáć Koronácya. Ale to *non practicatur*, chyba áż ſię zgodá ſtánie o mieyſce Koronácyi Ceſarſkiey. Elektor *Moguntinus* dáie znáć Magiſtratom tegoż Miaſtá Aix czyli Aquiſgranu y Nurembergu Ktorzy poſyłáią przez ſwoich Deputatow ornamenta Ceſarſkie, ktorzy ie pilnuią y konſerwuią; to ieſt z Nurembergu ſzczerozłotą Koronę Karolá Wielkiego, Pierśćień Sceptrum, Swiát, Trzewiki, Szpadę niby dla Aniołá, iáko mowią, dáią od Karolá Wielkiego; długą Albę y Stołę y Kapę y Pas. Ci záś z Káplicy Aix poſyłáią ſzkatułę oſá-

dzoną

łzoną dyámentámi;gdzie ieſt w niey
konſerwowaney trochę Krwi Swię-
tego Szczepana; Szpadę ordynaryi-
ną Karolá Wielkiego y z Jego Her-
bem, y z Księgą Ewángelii z zło-
temi literámi, ktore ſię znayduią.

W ten dzień Koronácyi Elekto-
rowie Duchowni z Biſkupámi y in-
nemi Prałatámi, Urzędámi z rana
przybywáią do Kościołá, gdzie
z Aix, czyli z Aquiſgranu, Nurem-
bergu, oddáią Deputaci Ornamen-
ta Ceſarſkie w ich właſne ręce, nim
Elektorowie Swieccy, álbo ich Po-
słowie złączą ſię, ubráni w ſwych
ſukniach ceremonii Ceſarſkiey od
ſámego Ratuſza Mieyſkiego, áż do
Kościolá. Elektor Bawarſki nośi
globulum, máiąc ná práwey ſtronie
Brandeburczyka nioſącego Sce-
 ptrum,

ptrum, á ná iego lewey ręce; *Palátinus* niosący Koronę; między ich krokámi *immediatè* przed Cesárzem idzie Elektor Saski, niosący szpadę Cesarską. *

W tymże czáśie, nim przybędzie Cesarz do Kośćiołá, Elektorowie Duchowni wychodząc z Zakrystyi, idą przeciwko niemu przodem w processyi z Biskupámi, Opatámi, Kápellánámi, áż do sámych drzwi Kośćielnych. Elektor, ktory ma koronowáć, iest w stroiu Pontyfikalnym z Infułą ná głowie, y Pastorałem w ręku; á drudzy dwa Elektorowie, nie máią tylko swoie suknie Elektor-

*Kiedy iest przytomny ná tey ceremonii nośi tę szpadę gołą; á Jego Márszałek dziedziczny, nośi pochwy przed nim; á kiedy tego Elektora niemász: Jegoż Márszałek nośi tęż sámą szpadę w pochwy włożoną.

ktorſkie ná ſobie. Ják prędko poſtrzegą Ceſarzá, Elektor celebruiący zaczyná śpiewáć: *Adjutorium noſtrum in Nomine Domini;* á gdy wymowi tę Modlitwę: *Omnipotens ſempiterne Deus*, wraca ſię do Ołtarza, á ci dwa Elektorowie ſadzáią w pośrzod między ſobą Ceſarza, udáią ſię do nabożeńſtwá, gdzie uklękną wſzy Elektorowie, idą bráć każdy ſwe mieyſce, zoſtáwuiąc tym czáſem Ornamenta Ceſárſkie, pod ſtrażą Officyerow dziedzicznych, Celebrant zaczyna ceremonią przez Modlitwę: *Domine Salvum fac Regem*, z innemi Modlitwámi ordynaryinemi; potym odpráwuie ſię Mſza Swięta o Trzech Królách, áż do Ewángelii: W tym razie zdeymuią płaſzcz Krolewſki z Ceſarzá, á

drudzy dwa Elektorowie Duchowni prowadzą go do Ołtarzá; gdzie ná kolanách klęknie ná naywyższym gradusie, Kápellan śpiewa Litanią Wszystkich Swiętych, áż do wiersza: *ut nos exaudire digneris*, á potym Celebrant kontynuie osobliwe Modlitwy zá Cesarzá, ná ktore chor odzywa się: co zakończywszy Cesarz powstáie ná pewne *interrogatoria*, po ktorych znowu upada ná kolana, á Arcy-Biskup powtarza Pacierze; y mowi tę Modlitwę: *Boże, ktory każdego czásu rządzisz wszystkiemi Krolestwámi, &c.* Y znowu też Modlitwę drugą wyraża: *Spraw to Pánie, áżeby poddaństwo było iemu wierne.* Po tych Modlitwách Suffragani Arcy-Biskupa Celebruiącego rozbierá-

bieráią, Ceſarzá do poświęcenia, y Arcy-Biſkup bierze Oley Swięty; mowiąc: *Pax tecum*; ná co odpowiadáią, *& cum Spiritu tuo.* Y w tym czáśie namaſzcza Ceſarzá, á drudzy dwa Elektorowie tę inunkcyą bawełną zcieráią.

Potym dwa Elektorowie prowadzą Ceſarzá do iedney Kaplicy ná bok choru, gdzie ſą przynieśione ſtáre Ceſarſkie *Veſtimenta* z Nurembergu, y tám go ubieráią w długą Albę y ze Stułą, y w ſandały y w kamaſze złote; y prowadzą go ná Modlitwę do Ołtarza, potym dwa Elektorowie idą bráć ná Ołtarzu ſzpadę Karolá Wielkiego z Aix przywiezioną, ktorą gołą oddáią w rękę Ceſarzowi. Celebrant dáie mu benedykcyą; mowiąc: *Bierz tę*

ſzpadę ná dowod cnoty tego błogoſłá-wieńſtwá, zażyi ią ná obronę Kościo-łá Bożego, ktorego dobroć ná ten cię deſtynowała ſtopień; pod czas tey Oracyi kłádą ſzpadę w pochwy, á Elektorowie Swieccy przybliżaiąc ſię do Ceſarzá, przypináią ſzpadę z pendentem do boku Ceſarſkiego; potym z Ołtarzá biorą Pierścień, á Celebrant kłádzie mu ná palec z powinſzowániem zwykłym. Ná końcu Celebrans biorąc z Ołtarzá Sceptrum y globulum, oddáie ie w ręce, Sceptrum w práwą, á Globulum w lewą rękę, błogoſłáwiąc y winſzuiąc ordynaryinie. Ná końcu tego nabożeńſtwá Ceſarz oddáie Sceptrum y Globulum tym Elektorom, ktorym ieſt zwykłá przyzwoitość nośić, tudzież dwoch Deputatow z No-

Norembergu kłádą mu ná ramiona wielki Płászcz Cesárski ták zrobiony iák Kapá, potym trzey Elektorowie Duchowni, biorą Koronę ná Ołtarzu, y pospołu wszyscy trzech kłádą ią ná głowę Cesarzá, á Celebrans przydáie swoie nabożeństwo y wota, ktorym chor odpowiada. Amen.

Elektorowie Duchowni zbliżaią Cesárzá do Ołtarzá, gdzie czyta w Pontyfikale Niemieckim Językiem przyśięgę ordynaryiną, ztámtąd Cesárzá odprowadzáią ná Jego własne mieysce ciż sámi Elektorowie; y tám kontynuuią Mszą. A pod czas *Offertorium* Cesarz biorąc Sceptrum y Globulum w swoie ręce; idzie ná Ofiarę y dáie sztukę złota. W każdym razie, kiedy Cesarz

idzie

idzie do Ołtarzá, to mu zdeymuią Koronę, znowu mu kłádą kiedy powraca; á ten urząd należy do ſámego Elektora Pałatyna, iáko temuż ſámemu Elektorowie dáią całowáć Ewángelią w pokoiu, y dáią mu święconey wody y kadzidłá. A Urzędnicy dziedziczni Elektorow, ktorzy dáią, ciż odbieráią od Ceſarzá Sceptrum, Globulum y ſzpadę.

Ceſarz kommunikuie ná tey Mſzy bez Korony, będąc záwſze z dwiema Elektorámi Duchownemi: Po tym po Mſzy Swiętey, Ceſarz ieſt prowadzony proceſſyonalnie przez trzech Elektorow Duchownych, y zá niemi wſzyſcy Biſkupi náſtępuią, y poprzedzáią przez Elektorow Swieckich *uſq; ad Tribunum*; Tám ieſt oſadzony w Jego náznáczoney

Kate-

Katedrze, ná mieyſcu tey, ktora ieſt w Aix *Caroli Magni*, w ten czas Celebrant; te ſłowa ogłaſza: *Bierz y záchowuy Possessya tego placu*, &c. Ják prędko tę Modlitwę ſkończy, záczynáią ſpiewáć ſolennie *Te Deum laudamus*, w odgłośie bębnow, trąb y kotłow, potym náſtępuią ſtrzelánia z dział y ręczney ſtrzelby. A tym czáſem *Majeſtas Imperialis* Tron ośiadáiąca, odbiera komplementa, powinſzowánia, ktore Imieniem wſzyſtkich Elektor *Moguntinus* oświadcza. Potym trzech Elektorow odchodząc, od ktorych ſuknie Elektorſkie odbiera Celebrant.

Tym czáſem Ceſarz złączywſzy ſię z Elektorámi Swieckiemi tytułuie Káwalerow, y onych *creat*, oſobliwie

bliwie tych, ktorzy ſą *Comites & Nobiles Imperii*; dla czego Ceſarz ich dotyka ſzpadą *Caroli Magni*. A potym Ceſarz oddáie tę ſzpadę Arcy-Márſzałkowi y zſtępuie z Trybunu, wracáiąc ſię do ſwego nabożeńſtwá, tám Kanonik Kośćiołá Kollegiáckiego z Aix, gdy ſię prezentuie przed Ceſarzem y remonſtruie mu, iż każdy Ceſarz ieſt przyięty zá Kánonika, ſupplikuie Jego Máieſtátu, áby wykonał przyśięgę, ktorą Ceſarz wykonywa po łacinie; á zámiaſt podárunku; ktory przedtym ſpotykał Kośćiołá w Aix iedney części Meblow y ſplendorow, ktore ſłużyły Koronácyi, regalizuie go prezentem pięciu, álbo ſześciu Florenow złota y dwie fury naylepſzego Wina do Kośćiołá

Nay-

Nayświętszey Pánny, á iedną furę do Opactwa S. Woyciechá.

Cesarz y Elektorowie dáią skrypt záwieráiący w sobie, że Koronácya tu uczyniona tákiego waloru bydź powinna, iákoby w Aix, czyli w Aquisgranie; nie powinna żadną miáłą *præjudicare* Jego Práwom. Uczyniwszy te wszystkie ceremonie, wracáią się do Ratuszá Mieyskiego; gdzie Elektorowie udáią się do swych funkcyi przed obiadem, według opisánego sposobu.

Pierwszy iest Elektor Saski, ktory schodzi z Ratuszá Mieyskiego, siadá ná konia, y przypuszcza go wzawod do wielkiey gromady owsa, ktory leży umyślnie sypany ná ziemi, ná przeciwko sámego Ratuszá, y tám nasypuie wielką miarę srebrną,

brną, y rozgrzebawszy gracą sre-
brną, dáie ią Graffowi *de* Pappen-
heim, y wracá się przy biciu w ko-
tły y w bębny; á reszta iest owsá
zostáwiona ná rozebránie dla ludzi.
Elektor Bawarski przyieżdza po-
tym ná koniu, y idzie w te mieysce,
gdzie iest woł cały pieczony, y bie-
rze sztukę przygotowaną dla Cesa-
rzá, y wziąwszy ią, nieśie z ássysten-
cyą trąb y kotłow do sáli wielkiey,
y dáie ią Máiestátowi. A potym
toż sámo czynią z wołem, co y
z owsem.

Elektor Brandeburski czyni po-
tym ná koniu okrąg trzymáiąc sre-
brną miednicę, y prezentuiąc Má-
iestátowi Jego, áby umył ręce.

Elektor *Palatinus Rheni* ruszywszy
się dzieśięć, álbo dwanaście krokow
do Ra-

o Ratuſzá Mieyſkiego, rzuca *Nu-*
iſmata złote y ſrebrne dla po-
bolſtwá.

Ceſarz y Elektorowie potym zá-
adáią do ſtołu, według mániery
ádchodzącey.

We ſrzodku przy oknách ieſt
oł Ceſárſki, wywyżſzony o trzech
radusách.

Náprawey ſtronie ſą cztery ſto-
y Elektorſkie, to ieſt Elektorow
Mogüntſkiego, Królá Czeſkiego,
Elektora Báwarſkiego y Elektora
Brandeburſkiego, á trzy ſtoły ná
ewey, to ieſt Elektora Kolońſkie-
o, Elektora Saſkiego y Elektora
Palatina Rheni. Inſzy ieſt we ſrzod-
kú ſali náprzeciwko Ceſarzá dla
Elektora Trewirſkiego.

ROZDZIAŁ IV.

O Preeminencyi Praw y Prerogatywach Cesarskich.

Cesarz ma Honor przed wszystkiemi Monarchámi Chrześciańskiemi.

Nie może się áni sam dłużyć, áni Antecessorskie deportowáć długi; bo nie iest Sukcessorem iáko Dziedzictwa, tylko iáko Elekcyi. On się szczyci *in Imperio* Práwem, ktore názywáią pierwszemi prożbámi, to iest po Koronácyi do podpisánia prezent wszystkim Kapitułom Kościołow Katedralnych y Kollegiáckich, Opactw, Klasztorow, y Osobámi sposobnymi do nápełnienia pierwszym Kanonictwem, álbo pierwszą Prebendą, godnością, lubo inszą wakuiącą prerogatywą; toż sámo y dla Protestántow.

Ma

Ma práwo náznáczenia Seymow według publiczney potrzeby y ich odpráwienia, náprzykład; gdyby w tym omieszkał zadosyć uczynić, tedy Elektor *Moguntinus*, álbo *Vicarii Imperii in absentia Imperatoris* mogą konwokowáć; iednakże ták swoim, iáko y Cesarzá Imieniem, álbowiem wszystkie interessa publiczne, są własne y same wspolne między sobą, do opisánia porządku, w ktorych powinni deliberowáć.

Ma Práwo tytułowáć Krolow, Xiążąt, Arcy-Xiążąt, Margrabiow, Landgrafow, Hrabiow, Baronow, Káwalerow, Szlachtę, Grafow Woiewodzkich, Doktorow, Notaryuszow, ktorym rozdáie *Insignia*.

Nie należy tylko Cesarzowi konferowáć Práwa Krolewskie, iáko to

Prædia Beneficiaria pryncypalnie *Imperii* przy mutacyách, ktore záchodzą; dla czego dáie inwestyturę, to iest Xiążętom Duchownym przez Berło, á Swieckim przez Chorągiew y szpadę; w czym uznawa przyczyny, ktore należą *ad Majora Prædia*, y ktore się tykáią honoru, żyćia, y Osob tych Xiążąt *ad exclusionem Cameræ Imperialis*. Ratyfikuie transakcye, Bractwá, Paktá, Fámilii, ktore Xiążętá máią między sobą.

Kiedy się wznieca iákie dyfferencye między Elektorámi, Xiążętámi y innemi Stánámi; wszystkie reguluią *in Nomine Ejus*; iednakże przy obwieszczeniu Xiążętom y Stanom *Imperii*: Niekto inszy wydáie *Archivum Beneficiorum*, Me-

trykę łat y legitymacyi, tylko Arcy-Xiąże Austryi, y Xiążęta *de Savoyez* y *de Milan*; ktorzy tylko ten áwantaż máią w ich Stánách, iáko *Vicarii Imperii*. Od Cesarzá wychodzą uniewersały *ad bellum defensivum & offensivum. Imperii ad formanda repressalia*; Regestr *naturalitatis salvæ gvardiæ*, ákta konfirmacyi, ádopcyi, emancypacyi y inne respektowane Listy y Patenta.

Ma Práwo życia y śmierci, reássumowáć honory y reputacye ná Osoby; dyspensowáć od przyśiąg, przyiąć do łáski, wybaczyć, odpuścić y pardonowáć, y podnośić *suspensiones armorum*, opisywáć *curiæ festa* y *ferias*, postanáwiać Posthamby y Magistrow Poczty. Instytuowáć y konfirmowáć Akademie uniwersalne.

Dáie Przywileie ná Targi y Jarmarki y Permissye do ustánowienia Furmanow publicznych ná wodzie y ná lądzie. Dáie Práwa do Miast y Magazenow; co iest Przywileiem dla każdego Miástá.

Ma Práwo kazáć bić monetę y odbieráć prowenta Cesárskie, álè nie może niemi dysponowáć bez obwieszczenia Stánom.

Tákże rządzi Urzędámi y Funkcyámi *Consilii Aulici* y Kamery *Imperii* z dozwoleniem Stánow, bez excepcyi Kancellaryi Cesárskiey ktora dependuie od Elektora Moguntskiego, tudzież oprocz Funkcyi Dziedzicznych, álbo Wikarow wielkich Funkcyi Elektorow Swieckich.

Przed nim przysięgáią, *super fide-*

litatem,

ſitatem, ktorą to powinni Xiążęta y *membra Imperii* Ceſarzowi y Ceſarſtwu wypełnić. On tytułuie Generałow Sztabow do kommenderowánia Woyſka. Mateż Práwo záppellácyi do rewizyi Proceſſu. Ceſarz uznáie Przywileie dáne bez konſenſu Xiążąt y Stánow *Imperii*, y może kaſſowáć Ceſarſkich Miaſt Przywileie, á przywrocić *Imperio* dobra y Práwa uzurpowane, álbo álienowane. Dyſponuie Stánámi y Xięſtwámi, ktore ſpadáią ná *Imperium* przez zdradę, álbo innym ſpoſobem; co poſtáremu powinien donieść *Collegio Electorali*.

Oraz y w inſzych Práwách iáko Ceſarzá (ále ná to trzeba obwieſzczenia y konſenſu Xiążąt Elektorow) należy między innemi poſtá-

nowienie, przyczynienie, przedłużenie, zgodzenie; y wſzyſtkich Stánow nowych Paktow y Praw pod tytułem; Magazenow, przeiazdow, wchodzenia popráwy drog y brukow y innych impozycyi; to trzeba ſię znośić z Elektorámi, áby iednoſtaynie zezwolili; bo *pluralitas Votorum* nie wyſtárcza. Konſens Elektorow ieſt tákże potrzebny, kiedy czáſem kładzie iákiego Xiążęcia *Statuum Immediatorum*; lubo innych rebellizantow, ktorzy mięſzáią pokoy publiczny, á zoſtáią w Bannicyi *Imperii*, y ich dobra ſkonfiſzkowane y Stany; y gdy ich prywuie y odłącza od mieyſcá y głoſu ná Seymach, tudzież, kiedy ſobie Wolność y Práwo ſkoncypuie do kucia monety, y kiedy należy nádawáć,

wáć, álbo oddaláć Dobra *Imperii*. Oraz konſens wſzyſtkich Stanow *Imperii* ieſt potrzebny naybárdziey, kiedy trzeba regulowáć Religią, ſtanowić y publikowáć Práwa, y one káſſowáć, reáſſumowáć, álbo odſądzać Trybunałem ſpráwiedliwości, náznáczáiąc cenę monecie, ſporządzáiąc łokcie, miary y wagi, wypowiadáć woynę, y woiowáć wewnętrznie y zewnętrznie; nákłádáć *ſubſidia*, taxy, y kontrybucye generalne; werbowáć y kazáć wyznaczáć kwatery dla woyſka; nowe wyſtáwiać fortece, y woyſko ſtánowić ná dawnych boiowiſkách, czynić pokoy y konfederacye *intra & extra Regnum*, naybárdziey kiedy tego dobro publiczne wymaga, iedynie *requiritur* konſens Elektorow

zupeł-

zupełny. A kiedy Cesarz nie iest przytomny; to Krol Rzymski powinien rządzić *Imperium*, ile że iest wiecznym Wikarym. A náprzykład *in defectu*, álbo z okazyi śmierci obudwuch, znowu są trzech Wikaremi *Imperii* w Niemczech, to iest; Elektor Bawarski y Elektor *Palatinus Rheni* y Elektor Saski, każdy w swym dystrykcie. Władza Cesarzow iest ograniczona przez Kápitulácyą; ktorą Elektorowie *ad exequendam* poprzysiężoną przed Koronácyą ustánowili. Jest to pewna, że nie kiedy uwalniaią się; mamy tego Przykłady.

Pánowánie Cesarzá, ták iáko y władza zda się być nie bárzo profituiąca, że z wielką trudnością z swoich intrat może wystárczyć

ſumptowi ná część Urzędnikow. Należałoby było, żeby był ták iák przedtym *Conſiderabilis*, bo zá czáſow Ceſarzá Fryderyka, gdy wielka część Włochow byłá przymuſzona do poſłuſzeńſtwá Ceſarzowi, y żeby wiele Miaſt Niemieckich było wolnych; podnieśli intraty Páńſtwá Ceſarſkiego ná 18. Millionow Liwrow.

Ceſarz nie ma y iednego Miáſtá w Ceſarſtwie, coby do Jego właſności należało, ták dalece; że gdyby nie miał Páńſtwá oſobliwego w ſwym Domu Ceſarſkim Biſkup Bamberſki, powinien uſtąpić Miáſtá ſwego *de Bamberg*, áby tám mieſzkał. A Biſkup w tym razie ſprowadza ſię do Willaku.

Intraty Ceſarſtwá nie należą, tylko

ko *in subsidiis extraordinariis*, ktore názywáią Mieśiącámi Rzymskiemi, y płacą się ná woysko pieniędzmi, y w iákieykolwiek potrzebie ordynaryiney Miástá Cesarskie, ktore nie importuią przez Rok tylko czterdzieści tyśięcy Talerow według taxy Kancellaryi, ktora nie wiele pieniędzy wynośi, iáko to od Processow, od łask, od pozwolenia, od odnowienia, od Przywileiow, od kreácyi, od tytułow, od godności. Ktore Taxy po większey części od sámych Stanow są odkupione do płacenia, y potym podátki ordynaryine y extraordynaryne Zydzi powinni mu płacić, to iest extraordynaryine ná Koronácyi, á ordynaryine w Rok ná Boże Narodzenie; co názywáią pieniędzmi Offerencyi y

Koro-

Koronácyi, ktore nie podnoszą się
ná większe summy. Są ieszcze Prá-
wá, źá ktoremi płácą od Inwesty-
tur, kiedy Cesarz konferuie *Præ-
dia Beneficiaria Imperii*, ále ten pro-
vent właśnie wszystek obraca się
ná profit swym Urzędnikom, ktorzy
mu ássystuią; zkąd nie ma tylko
Honor.

Choćby Xiąże znaydował się od-
rychnięty od Xięstwa po śmierci
swego Predecessora y wyżuty ze
wszystkich Praw, ktore należą *in vir-
tute* pierwszey Inwestytury; powi-
nien iednak w Roku y dniu po Jego
przypadku u Stánow uprászáć o no-
wą Inwestyturę bez żadney exkuzy
nayslusznieyszey; ináczey upada w
swym Práwie od Stánow. Pierwsza In-
westytura powinna byé brána przy-
tomnie

tomnie przed Xiążętámi y członkámi *Imperii*; ná mieyscu, áby Renowacye oney mogły przed świadkámi przez Prokuratorá być otrzymane. Pierwsza *Investitura Prædiorum* iest tákiey mocy ná poczekániu, ták dla tego ktory ią bierze, iáko też *in favorem descendentium illegitimorum in linea directa & collaterali*, áby pierwszy *investitus* nikogo więcey, tylko Sukcessorow dysponował, zátemiż Práwámi Possessyonalnemi; iákimkolwiek sposobem, álbo mánierą; choćby byłá bez konsensu wszystkich Interessantow, zá pozwoleniem y zgodą *Imperatoris & Imperii*.

Ná Inwestyturze iednego *Prædium* ordynaryinego záchowuią ceremonie nástępuiące. Okrywaią

obiciami

biciami Salę wielką, ktorą názywa-
ą Kamerą Szłachecką, gdzie ſpo-
ządzáią Teatrum y Tron Ceſar-
ki. Y kiedy przyidzie z ſwemi
ryncypalnemi Urzędnikámi ſwego
Dworu, ulokowawſzy ſię ná ſwym
nieyſcu, puſzczáią potym Poſłow
d Xiążąt y Pánow, ktorzy dopo-
nináią ſię Inweſtytury; w tym czá-
ie, kiedy wchodzą we drzwi Ka-
nery, upadáią ná dwa kolána do
iemi z przywitániem Ceſarzá, kto-
zy záſtanawiáią ſię w pośrzod wiel-
iey ſáli, á ieſzcze powtornie ná
obiercu przed Tronem ták długo
lęczą ná kolanách; áż ich Pryncy-
ał ieden między niemi uczyni
omplement, y wyprośi u N. Má-
eſtátu Inweſtyturę *Prædii*, Imie-
iem ſwego Páná. Wice-Kanclerz
Ceſar-

Cesarstwá, zbliżywszy się ku Cesárzowi, iákoby chciał wiedzieć Jego wolą, odpowieda Im, iż N. Cesárska Mość zezwala. A potym káże powstáć Posłom, y mowią Im, áby się przybliżyli áż do stopnia Tronu; gdzie poklęknąwszy ná kolaná, kładą dwa pierwsze pálce od práwey ręki ná Księdze Ewángelii, ktora iest trzymána przed Jego Cesárskim Máiestátem, przez dwuch Jegoż Urzędnikow, tákże klęczących ná kolanách. Potym im czytáią przysięgę, ktorzy słowo w słowo wymáwiaią y przysięgáią, ná záchowánie *integritatis* swych Pánow. Po uczynioney przysiędze, Márszałek Cesárstwá, álbo *in absentia* Jego, Márszałek Cesárski podáie Jego Máiestátowi Szpadę, w ktorey

Gałkę

gikę powinni Poſłowie całowáć,
ptym powſtáią y trochę odſzed-
ły wzad, znowu przyklękáią náko-
lná, ieden z nich czyni krotkie po-
dziękowánie; potym odchodząc o-
bracáią ſię twarzámi ku Ceſarzowi,
klęcząc w poſrzodku ſali y nie dále-
o drzwi, ták iáko przedtym czyni-
li wchodząc. Co záś należy do
Práwa, ktore powinni ſpotykáć U-
rzędnikow od Ceſarzá względem
Inweſtytury; należy wprzod ániże-
li zaczną ceremonie, áby ſummę
w iákiey cenie náznáczył Márſza-
łek, álbo Wice-Kanclerz *Imperii*;
á dyſtrybuta bywa rozdawana tym
ſpoſobem:

Floreni, Złote.

Wielkiemu Márſzałkowi Dworu Ceſarſkiego - - 60.

Wice-Kanclerzowi .	60
Márszałkowi Dziedzicznemu	60
PodkomorzemuDziedzicznemu	60.
Podczaszemu Dziedzicznemu	60.
Koniuszemu Dziedzicznemu	60.
Podskarbiemu Dziedzicznemu	60.
Y ieszcze Márszałkowi Dziedzicznemu zá konia -	60.
Sekretarzom *Imperii* Dwudziestu czterem po - -	26.
Taxatorowi *Imperii* -	10.
Regestratorowi - -	10.
Kancellarzystom -	15.
Zá pryncypalne Listy *Prædiorum*	16.
Zá Práwa Kanclerskie -	6.
	Talery *Imperii*.
Fecialibus - - -	32.
Odźwiernym Pokoiow y Gabinetow - -	6.
Odźwiernym od Appartymentow Szlacheckich - -	8.

Drabantom y Hallabartnikom
Gwardyi - - 38.
Obitnikowi Cesarskiemu = 12.
Dwom Furyerom Pokoiow 12.
Odźwiernym Pokoiow *Consilii* 6.
Odźwiernym Pokoiow Nadwornym Cesarskim = = 4.
Furyerom Dworu = 20.
Kamerdynerowi Pokoiowemu Cesarskiemu, co nosi Xięgę Ewangelii = - 6.
Ktorymkolwiek Urzędnikom służącym po Inwestyturze = 8.
Trębaczom y Doboszom = 14.
Muzykantom = = 12.
Tym co Taxuią = = 5.
Regestratorom, ktorzy kontynuią y zbieráią Patenta od Inwestytury - = 4.

Temu, ktory czyni Minutę Patentow *Prædii* - - 4.
Urzędnikom Kancellaryi - 3.
Sekretarzowi - - 1.

Tylko Elektorowie ſą od tey Taxy uwolnieni, á kiedy śmierć Ceſarſka y tegoż *Vaſalla* przychodzi w tym czáśie, tedy dwoią Taxę przybywaiącą. Zdarzáią ſię treſunki, gdzie Xiążęta, Elektorowie, álbo też *in abſentia* ich Wikaryowie ſą náznáczeni do uſług Jego Máieſtátowi Ceſarſtwu, á w tym treſunku, Wielcy Urzędnicy Jego Máieſtatu, ktorzy odpráwiwſzy ſwoie uſługi, odchodzą.

Oprocz *Conſilium* Dworſkiego; ile że Ceſarz ma záwſze przy ſobie troiákie *Conſilia*:

Rada Stanu y prywaty, ieſt złożoną

żona z iednego Prezydenta, y z 24 Konsyliarzow, ktorzy są częścią Xiążętámi, álbo Grafami, álbo inne Osoby możne, y z 10 Sekretarzow.

Rada pozwolenia iest złożona ze dwuch Prezydentow, y iednego Dyrektora, 14 Assessorow, Urzędnikow, Sekretaryi, Kancellaryi, y innych.

Konsylium Cesarstwa złożone z iednego álbo dwuch Prezydentow y śiedmiu Konsyliarzow, y całego Woyska, iednego Audytora Generalnego z Skrybentow, Sekretarzow, Komissarzow, y innych.

Oprocz Urzędnikow, ktorych Cesarz ma dla godności Cesarstwa; ma też ieszcze tákże dla godności Królá Czeskiego y Węgierskiego. Elektorowie mogą *deponere* Cesa-

rza, mamy tego trzy przykłady w życiu Cesarzow, Adolfa *de Nassau* Henryka IV, y Wencesława.

ROZDZIAŁ V.

O Krolu Rzymskim.

NIe bywało záwsze Krolo[w] Rzymskich. Tey *qualita[s]* godności poczełá być w używaniu tylko ze zwyczáiu; iáko zá czás Ottona. Cesarzowie ią wnieśli áżby mogli być Koronowani o[d] Oycá Swiętego, sądząc; iż tylko o[d] Niego powinna wychodzić *Quali-tas* Cesarzá. Teraznieyszego czásu namieniáią Krolá Rzymskiego tegoż, ktory zá żyćia Cesarz[a] iest obrány dla Sukcessyi. T[o] wszystko co się mowiło *de formali-tate* Elekcyi Cesarskiey, y o cere-moniách Jegoż Koronácyi, obse[r]-

wuie śię niemal w Elekcyi y Koronácyi Królá Rzymſkiego. Między innemi rzecz ieſt oſobliwa, iż po Elekcyi Królá Rzymſkiego, y nim Proklamacya będzie, proſzą Ceſarzá żyiącego z ſtrony Xiążąt Elektorow do Kongreſſu, áby ią przyiął y przyznał. Co więkſza Krol Rzymſki nie ieſt Koronowany Koroną Ceſárſką, ále Koroną otwartą, ktora śię názywa Rzymſka, y nie czynią mu żadney przyśięgi *ſuper fidelitatem*, áż po śmierci Ceſarzá.

Jeſt ieſzcze ta dyfferencya, iż mu niedáią tylko Tytuł Auguſta; ále nie tego Auguſta, ktory rezerwowany Ceſarzowi, iáko też y Orzeł; co nośi w ſwym Herbie, ieſt o iedney głowie nie o dwuch, ták iáko Ceſárſki.

Krol Rzymski iest bez kontestacyi Sukcessorem *Imperii* y Cesarzá po Jego śmierci, y zá życia Cesarzá iest Wikarym iedynym y uniwersalnym, drugą Głową y Regentem *Imperii*. To iest pewna iż nie ma władzy, ták iáko Cesarz w Cesarstwie; ále kiedy ztámtąd oddala się, álbo wychodzi Cesarz, Krol iest Pánem, w tym razie Práwo czyli Spráwę, ktorzy máią z nim ták iák by z sámym Cesarzem, są poddáni do Jurysdykcyi Palatyna ále nie Cesarzá.

Krol Rzymski ma więcey áwantażow, ktore są wspolne z Cesarzem iáko to w Prezydowaniu ná Seymach y ná ich konwokowáć, *ad Vota* Elektorow zgromadzáć, y expedyowáć; tytułuiąc Graffow, Baro-

now,

now, konferuiąc Patenta Szlachectwa, dawáć Przywileie *universitatibus*, bannizowáć Rebellizantow *Imperii*, ále *cum formalitatibus ordinariis*; wypędzáć odſądzonych, ściągáć rygory; y áby záchowywał y praktykował wiele innych Praw Ceſarſkich Imieniem Jego włáſnym, záwſze uznáiąc Ceſarzá zá ſwego ſtárſzego, á żadnym Práwem nie może być reportowano, chyba *in caſum* niebytności Ceſarſkiey, bo kiedy ieſt Ceſarz w Ceſarſtwie, to nie ma żadney funkcyi; á ieżeli Imieniem Ceſarſkim ma co czynić, to ſię Jemu powinien we wſzyſtkich opowiedzieć rzeczách.

Kiedy Ceſarz umiera, á Krol Rzymſki nieieſt ſtárſzym, nie czyni *in Qualitate* Ceſarzá; iáko pod po-

wagą Wikaryow *Imperii*, ktorzy mu służą iáko Opiekunowie.

Krol Rzymski iest szánowany w Máiestacie Krolewskim przez wszystkich Xiążąt, á ná Processyách y innych ceremoniách, idzie ná lewym boku Cesarskiego Máiestatu, iednym, álbo dwoma krokámi zá nim. A kiedy się sam znayduie, Márszałek Nadworny nie nośi szpady przed nim, tylko w pochwach; w tymże mieyscu kiedy nośi gołą przed Cesarzem. Ten że Krol czci Maiestat Cesarski y Cesarzá mieni być zá swego Páná. A zaś Cesarz ináczey go nie respektuie, tylko z miłośći.

ROZDZIAŁ VI.

O Rozdzieleniu Stanow w trzech Zgromadzeniach.

Przed

PRzedtym byli Xiążęta, Stany y Pospolstwo *Imperii* iednostaynie, ktorzy obieráli Cesarzá, y niezaczynáli mieć Elektorow, áż po śmierci Lotaryusza Drugiego. Xiążęta, ktorzy byli exkludowali Pospolstwo od Elekcyi, wyznáczyli śiedm z między śiebie, trzech Duchownych, á czterech Swieckich, to iest, Krolá, Hrabię, Palatyna, Margrabię y Duka, ktorzy powinni obrawszy *Subjectum*, proponowáć przed Xiążęciem, áby był ápprobowanym; toż sámo kontynuowano, áż do Fryderyka II; á po śmierci Jegoż, to sobie dawali Tytuł zá Elektorow; nieprzypuszczáiąc żadnego innego Xiążęcia. Ná ostátek Karol IV. z tey Praktyki uczynił Konstytucyą, y Práwo fundámentalne *per Auream Bullam.* Ele-

Elektorowie zacząwszy ták od Pánowánia Fryderyka II. sámi się zgromadzáli ná Elekcyą, pretenduiąc, áby mieć tákże Práwo utrzymywánia z strony ich Konferencyi nieuważaiąc ná Protestacye Xiążąt y Miast Cesárskich. To spráwiło ostatnie zgromadzenie, áby było rozłączone ciáło; formuiąc trzy Kollegia Elektorow y innych Xiążąt y Miast Cesárskich; co przyięto y ápprobowano ná Seymie w Frankforcie w Roku 1580.

COLLEGIUM ELEKTORSKIE.

ELektorowie máią po dwa charaktery w iedney Osobie, ieden, ktory im iest pospolity z innemi Xiążętámi powierzchownemi *Imperii*, á drugi ktory ich iest osobliwy.

Zá pierwszym są Pełnomocnemi Rządzcá-

Rządzcámi w cyrkumferencyi ich
tanow; y w tey godności ich pod-
áni powinni Im *homagium & jura-
nentum fidelitatis præſtare.* Máią
us gladii do karánia exceſſow, y
o woiowánia. Máią Przywiley,
ánowić Práwa, Statuta; umacniać
formowáć Trybunały w Ich Sta-
ách; do Adminiſtrowánia ſpráwie-
liwości, y polityki; do kucia mo-
ety; do umnieyſzenia y podwyż-
zenia impozycyi ná oſoby y ná
andle. Czynić y podnośić Kon-
ederacyą, w iedności z drugiemi
tanámi *Imperii*, y z obcemi Xią-
ętámi; dla ich intereſſow partyku-
rnych; do zmocnienia ich placow,
lo werbowánia nowo-zaciągłego
voyſka, do rekrutowánia Artylle-
yi Arſenałow y ufundowánia bro-
ni rę-

ni ręczney y armatney. Máią władzą świadczyć łáski, odpuszczenia, ámnestye konferowáć, Przywileie ná Targi y Jarmarki, pozwolić y zábronić polowánia y ryb łowienia. Máią też Práwo ná Kaduki, wydziedziczenie y bękartstwo y inne; podnaszáć dziesięciny; ná kruszce y ná szyby solne, nawet y skarby, gdzie się znayduią, wykopywáć. Wysyłáią Posłow Pełnomocnych do skoiarzenia Maryażow; y co im się podoba podobnego, y dáią dyspensy w ich trefunkách, ktore są potrzebne do Małżeństwá, naybárdziey tym, ktorzy wyznáią Religią Protestantską w ich Ziemiach.

Między temi Práwámi, ktore praktykuią; iest też nie mało tych, w ktorych nie należy *absolutam* ściągáć

[w]áć *authoritatem*, iáko to; między [i]nnemi; kiedy każą kuć monetę, nie [m]ogą ná nią inſzey nakłádáć ceny, [a]lbo inſzym ſtęplem kazać fabrykowáć, nád táką, ktorey kurrencya w [c]ałym *Imperium* ſłuży. Nie mogą też [n]ic przyczynić ſwey powagi par[t]ykularney Paktow y innych Praw, [k]tore ſą poſtánowione przez po[z]wolenie Ceſarzá, y zá wſpolnym [I]*mperii* konſenſem, nád ich moſtá[m]i, portámi, rzekámi, wolnemi ia[z]dámi ich Stanow, y ktorym Cu[d]zoziemcy ſą poddáni, tákże ieże[l]i czynią przymierza dla ich Dobra [P]oſpolitego, to powinno być zá[w]ſze *ſine præjudicio* tego reſpektu, [k]tory *Imperio directè & indirectè* zá[c]howywáć *illibatè* należy.

Druga Elektorow Prerogatywa

ieſt

ieſt partykularna, czyli oſobliwy Chárákter, obieráć Ceſarzá, álbo Królá Rzymſkiego. Mogą ſię zgromadzić dla ich generalnych intereſſow; choćby też bez konſenſu Ceſarzá, z okazyi przez Kápituláćyą wyrażoney.

Ceſarz Ich reſpektuie áffektem, kiedy do nich co mowi, á kiedy do nich piſze, dáie Tytuł Duchownym: *Miłym Braci.* A Elektorom Swieckim: *Miłym Sieſtrzeńcom*, y Elektorowie wzáiemnie ſzánuią Máieſtat Ceſarſki, y ná podpiśie Liſtow wyznáią ſię być nayniżſzemi Elektorámi y ſługámi. Jeſt teraz dziewięciu Elektorow: Elektorowie, Moguntſki, Trewirſki, Koloń͜ſki, ktorzy ſą *juxta Auream Bullam* Arcy-Kanclerzámi *Imperii*; pier-

pierwſzy ieſt w Niemczech, drugi w *Gaules* y w Króleſtwie *d'Arles*, á trzeci we Włoſzech*.

Sześciu znayduie ſię Swieckich Elektorow, Krol Czeſki, ktory ieſt Arcy-Podczaſzym; Elektor Bawarſki, ktory ieſt Arcy-Ekonomem; Saſki ieſt Arcy-Márſzałkiem; Brandeburſki ieſt Arcy-Podkomorzym; *Palatinus Rheni*, ieſt Arcy-Podſkarbim; Hannowerſki, ieſt Arcy-Chorążym. ✠.

Elektorowie Duchowni *differunt* od Swieckich; bo przez Elekcyą przychodzą do Elektoratu dla ich Oſob tylko; Azaś Swieccy máią go-

* *Ci dwa oſtátni nie máią żadney funkcyi; y wątpią, żeby Elektor Trewirſki był* in activitate; *zwłaſzcza że żadne ná to nieznayduią ſię przykłady.*

† *Ta godność ieſt* in controverſo *z Wittemberſkiemi Xiążętámi.*

godność Práwa dziedzicznego wieczną, *ſucceſſivè* z Oycá ná Syná. Y tym ſię też rożnią, że Swieccy máią głoſy *activè & paſſivè*, Duchowni záś nie maią, tylko głoſy *activè*. A co należy do wſpolności, áby Ich Prerogatywy Elektoralne ták byli wzięte; to ieſt Arcy-Biſkupow trzech z Renu, iáko też ſześciu drugich Xiążąt Swieckich; iákoby wſzyſcy mieli mieć od ſámego Ceſarzá dáne Inweſtytury; dla czego biorą ná śiebie Práwo, áby wſzyſtkie Elektorſkie odpráwowáli Funkcye. Náoſtátku ta godność Elektorſka ieſt Swiecka, y przywiązana ieſt Duchownym do duchowney, á Swieckim do świeckiey uſługi.

Należy tedy, żeby trzy Arcy-Biſkupi naymniey mieli po 30. lat

ſpeł-

spełnionych, áby mogli być obránemi. Chociaż Ociec Swięty dyspensuie Ich często; dla czego należy, áby mieli od Jego świątobliwości konfirmacyą; co gdyby nie mieli uczynić w mieśiącu y iednym dniu, od pierwszey Ich Elekcyi, Ociec Swięty może inszych nominowáć.

Cesarz przedtym konfirmował; Arcy-Biskupow, Biskupow, Opatow; dáiąc Im Inwestyturę przez Pastorał y Pierścień. Ale Ociec Swięty Grzegorz zgánił te sposoby Inwestytur, iáko Symoniáckich; dla czego Cesárz się kontentował *Homágio*, ktore Prałaci *propter temporalia* czynią z Ich Stanow *& de Praediis Beneficiariis*, kiedy są konferowane *ab Imperio* y podnoszą się, co

niemoże być wykonane; chyba áż po konfirmowaney Elekcyi przez Oycá Swiętego.

Względem záś Elektorow Swieckich, należy; áby mogli dośięgnąć lat ośmnastu spełnionych dla odpráwiania Ich Funkcyi; przedtym dawano im Opiekuna, ktoryby utrzymywał godność Elektorską, y miał tákie Práwa, iákoby sam Elektor, y áffystował ná Elekcyách w tychże sukniach Elektorskich.

Dwuch Wikaryuszow, ktorzy utrzymuią Cesárstwo, ná ten czas, kiedy áni Cesárzá, áni Krola Rzymskiego niemász, to iest; Elektor Bawarski y Elektor Saski.*

Wikaryat Bawárski; álbo Palatyna;

* *Elektor Palátyn bywał na mieyscu Elektora Bawarskiego przed Traktatem Westfalskim; y pretenduie ieszcze być.*

tyna;rozciągá się nád Szwabią, Frankonią, Bawaryą, y wszystkiemi nád Renem Kráiámi, á ráczey w części Niemieckiey, ktora się poczyna od Dunaiu y Renu, áż do niższych Niemcow; to iest Niderlandu.

Wikaryat záś Saski záwiera w sobie nie tylko Prowincye, ktore Práwo Saxońskie obserwuią; ále też Xięstwa *de* Brunswik y *de* Luneburg, Pomeranii, Meklemburga, Bremu y inne wszystkie Kráie położone w cyrkułach wyższey y niższey Saxonii; álbowiem oni tám záchowuią Práwo wspolne Niemieckie.

Wikaryuszowie ádministruią władzą rozdzielnie, każdy w swych Prowincyách Ich Jurysdykcyi, oprocz Kamery Spirskiey w Aktách;

do ktorey obudwuch Imiona powinni się specyfikować, bo tám sprawiedliwość Imieniem wszystkich Stanow *Imperii* bywa dysponowana.

Nayprynçypalnieysze rządy Wikaryuszow są rozdawáć *Beneficia*, záżywáć Práwa Krolewskiego, ktore należy do Cesarzá, exkluduiąc wszystkich inszych Xiążąt. Máią odbieráć intraty Páństwa Rzymskiego y Cesarstwá, y rządzić według dobra y potrzeby publiczney, sądzić sprawy, ná ktore mogą się wdawáć w *Consilium Aulicum, cum exclusione Cameræ Spirensis*; odbieráć *fidem & Homagia*, od Wasallow *Imperii*, dawáć Inwestyturę ná *Prædia Beneficiaria*, oprocz Xięstw y innych wielkich Stanow, ktorych Inwestytura bywa dana przez Chorągiew,

ragiew, y Berło; co ie ſámemu Ceſarzowi rezerwowano, według wyraźney dyſpozycyi Práwa; w innych máiąc tę władzą, iákoby ſam Ceſarz te intereſſa traktował w Oſobie ſwoiey, złą iednak prekuſtodycyą; że te wſzyſtkie attentata potrzebuiące konfirmacyi Ceſarſkiey; Nowo-obrány Ceſarz będzie konfirmował, oſobliwie *ſtante interregno* praktykowane, y ktorzy biorą Inweſtyturę, Wikaryuſzow ma Ceſarz odnawiać.

Elektorowie Swieccy máią każdy Wikaryuſzá do Funkcyi *Imperii*; ktorzy ſą przyłączeni do Ich Elektoratow. Wikaryuſzowie ſą Urzędnikámi Dziedzicznemi *Imperii*, á w niebytności Elektorow, máią władzą czynić ich rządy mimo

innych; oprocz Xiążąt dziedzicznych, poważaiących y rownáiących ſię z godnością Elektorſką.

Krol Czeſki, iáko Arcy-Podczáſzy *Imperii*, ma zá Wikaryuſzá do tego Urzędu; Barona *de Limbourg*. Elektor Bawarſki, iáko Arcy-Ekonom, ma z Dworu *de Waldóburg*, ktory ſię názywa *Truchſes*. Elektor Saſki Arcy-Márſzałek, ma zá Wikaryuſzá Grafa *de Pappenheim*. Elektor Brandeburſki Arcy-Podkomorzy ná ſwym Urzędzie, ma zá Wikaryuſzá Grafa *d'Hohenzollern*. Elektor *Palatinus*, iáko Podſkarbi *Imperii*, ma zá ſwego Wikaryuſzá Grafa *de Ruzendorft*. Elektor Hanowerſki, iáko Arcy-Chorąży, ma zá Wikarego Graffa *de Straatman*. Wikaryuſzowie nie máią inney

funkcyi

unkcyi ná ten czas, kiedy Elektorowie są *præsentes*, tylko im pomagáć w publicznych intereſſách, á zá ch nie wielkie te uſługi, każdy Elektor dáie ſwemu Wikaryuſzowi konia y z argenteryą, ktorych zażywa ná ſwey funkcyi.

Funkcya Wikarego Arcy-Márſzałká, ieſt od innych naypracowitſza; ná wſzyſtkich Kongreſſách y innych ſpotykániach, kiedy Arcy-Márſzałek nie ieſt *præſens*, powinien to záchowywáć, co tylko należy do ceremonii, do wyznáczenia ſtancyi *ex officiis* Xiążętom y innym Stanom *Imperii*, do wprowadzenia do Ceſarzá ná Audyencyą, y Kongreſs. Do Jego też Urzędu należy uſtroić Tron Ceſarſki, ſporządzić kazáć ławy Elektorſkie

ſkie y Xiążąt y Deputatow Miáſt do oznaymienia Xiążętom y Stanom o godzinie Kongreſſu, do wymowienia *Turni* iednego po drugim, według ich Rangi y Urzędu kiedy dáią *Suffragia* ná Kongreſſách partykularnych, powinien uważać zdánia y ráchowáć głoſy, dyſponowáć wartą w Bramách Mieyſkich; gdzie ſię odpráwuie Elekcya y w Kamerze gdzie Elektorowie záśiadáią ná Kongreſs, powinien od niey chowáć klucz przy ſobie, kiedy ſą zamknięci.

Ná Seymách generalnych záśiadá w poſrzodku ſáli ná Taborecie przeciwko ſámego Ceſarzá z boku, ktorym ſię obraca. Jedne ieſt między nayprzyncypalnieyſzemi Práwo Jego funkcyi, kiedy Ceſárz

ieſt

eſt w ceremonii, áby ſzpadę gołą, noſzono przed nim, należy tedy onemu *in abſentia* Elektora Saſkiego, nośić, ále ztą dyſtynkcyą; áby miał odkrytą głowę, ma też tákże jedną powinność przydáną do Funkcyi Elektorow; iż ci Xiążęta ą wielkiemi Urzędnikámi Dziedzicznemi Biſkupſtwá *de Bamberg.* Tákże Krol Czeſki ieſt Wielkim Podczáſzym tego Biſkupſtwá, y ma zá Wikarego Páná *d'Anſtas*, Elektor Bawarſki ieſt Wielkim Ekonomem, y ma zá Wikarego Páná *de Tuchſes, de Pommerfelden*; Elektor Saſki ieſt Wielkim Márſzałkiem, á ma zá Wikarego Páná *de Ebnenck*; Margrabia Brandeburſki, ieſt Wielkim Podkomorzym; á ma zá Wikarego Páná *de Rotenham.* Ciż Elektoro-

ktorowie powinni czynić *Homagium* Biſkupowi Bamberſkiemu, y Urzędom dziedzicznym Jego Biſkupſtwá; ále to ſámi nie czynią, tylko przez Prokuratora, y bez ceremonii Ich Wikarowie w Biſkupſtwie czynią *homagium*. Elektorom ſwoich Urzędow, y czynią poſłuſzeństwo z nich poświęconym y wchodzącym nowym Elektorom.

KOLLEGIUM XIAZAT.

DRugie Kollegium potym Xiążąt Elektorow; znaczy innych Xiążąt, ták Duchownych Arcy-Biſkupow, Opatow, Proboſzczow, y innych Prałatow y Xiążąt, iáko y Swieckich, Dukow, Margrabiow, Grafow, Landgrafow, y innych Hrabiow y Xiążąt, *&c.* Zámyka też w ſobie Opatow, Xienie, y innych

Prała-

ałatow y Hrabiow; ktorzy ſą
łonkámi powierzchownemi Ce-
rſtwá y Ceſarzá, y ktorzy ſkłádáią
odatki ná potrzeby *Imperii*; ſą ie-
nak niektorzy Xiążęta, ktorzy be-
iecznie mogą áſſyſtowáć ná Sey-
ách, iáko to Xiąże Sabaudyi; y
iąże Lotaryńſkie, ále ten teraz
o Francyi należy *in Qualitate* Mar-
rabiego *de Nomeny* y inni, ktorzy
ie importuią nic przy ſwoich fun-
cyách.

Są y inni, ktorzy konſerwuią ty-
ł Xiążęcy *Imperii*; nie máiąc áni
ieyſcá, áni *Suffragium* ná Sey-
ách, á żadnych *Imperio* nie płacą
odatkow; iáko to Arcy-Biſkupi
le Beſaſon, de Kambrai; Biſkupi *de*
Geneve, de Syon, de Lozanne, Opaci
. Gala y *Puſtelnictwo*; y inśi Pra-

łaci;

łaci, z niektoremi Xiążętámi, Hrábiami y Pánámi Swieckiemi, ktorzy po większey części nie biorą iuż Inwestytury od Cesarzá. Mamy iesczcze innych Xiążąt, ktorzy *Prædia Beneficiaria* odbieráią od Cesarzá; tákże *tenentur consequenter* odbieráć Inwestyturę od niegoż, iáko to Duk *de Milan* y *de Mantua*, Margrabia *de Montferrat*, *de Final*, *de Prombin* y inni. A to nie są należący do Taxy *Imperii*, y nie są reputowani iáko *Membra*, ále tylko iáko Feudataryuszowie.

Notandum, że Xiążęta mnieyśi Swieccy wielkich Dworow nie máią *Turnum* ná Seymách, iáko Xiążęta *Imperii*; że chociaż ośiadáią Stany *immediatè* należące do *Imperium*;

um, iednak ſię rozłączáią z ich
anámi y Dworámi. W nadzieię
go działu, wſzędzie záchowuią
eſcyencyą, ktorą máią Dwory
ád inſzemi Dworámi Xiążąt; iáko
mieli być wezwani do Sukceſſyi
owy; *conſequenter* od pierwſzey
weſtytury.

Xiążęta dependuiąc *immediatè*
d Ceſarzá y Ceſarſtwá, ſzczycą ſię
ż w ich Ziemiach właśnie ſámemi
rolewicowſkiemi, álbo Krole-
ſkiemi Práwámi, iáko Elektoro-
ie; y ſą *Superiores:* z dokładem, że
leżą do Ceſarzá y Ceſarſtwá. Po-
aga tych Xiążąt nie ściąga ſię zá-
ſze do wſzyſtkich Stanow, ktore
inkludowane w ich Prowincyi,
znayduie ſię częſto wiele Xią-
t y członkow *Imperii* powierz-

cho-

chownych, ktorzy máią swoie *Prædia Beneficiaria*, y ich Pánowáni

Ci sámi Xiążęta nie záwsze máią władzą ábsolutną: Náprzykład widzi się w iedney sámey Prowincyi, ieden Pan do dyrekcyi Prowincyalney, drugi do godności Prowincyalney; gdzie ma Práwo Xiążęcia dziedzicznego; trzeci ma Práwo Łowiectwa; czwárty ma Práw Leśnictwa; piąty ma Práwo czynszow; szosty ma Práwo Jurysdykcyi czyli spráwiedliwości dziedziczney

Jeszcze iest więcey Pánow *Prowincyalnych*, ktorzy w Cudzych Stanách máią *Práwa*; ktorzy się utrzymuią przez dawne *Przywileie* álbo Kontrakty; iáko náprzykład Xiąże *Palatyn* pretenduie mie swych Sąśiadow nád Ziemianám

Práwo

Práwo Adminiſtrácyi y prezydyalney zwierzchności dla obrony, inni záś máią Práwo *de Wildfang*, álbo ſtárſzeńſtwo nád ludźmi mniey dyſkretne. Inni máią *Jus Patronatus*.

Ci Xiążęta, o ktorych my tu piſzemy máią wſzyſtkie Práwa Elektorſkie, ktoreśmy wyliczyli przed tym; doſyć tu przydáć; że dla walotu Traktatow, y Kontraktow, ktore Xiążęta czynią z niemi często, Bráctwa dziedziczne patronizacya, czyli protekcya, potrzebuią konfirmacyi Ceſarzá y Ceſarſtwá, y to zá konſenſem ich Stánow, ktore nie mogą być założone przez ich Xiążąt pod pánowániem innego bez ich partycypacyi.

Te Bráctwá ſą między dwiema ábo więcey Domami, dla ubeſpieczenia wzaiemnie Sukceſſyi ich Stanow;

now; náprzykład: gdyby *Linea* Męſzczyzn iednego y drugiego miał niknąć.

Kontrakty, Patronizacye, będą iedneyże formy ſtawáią, y czyni ſię między Xiążętámi, Stanámi, Miaſtámi, y tám naymocnieyſi ſtáráią ſię dawáć protekcyą ſłabſzym w pewnych przypadkách ſpoſobią, pewne kondycye.

Jeſt ieſzcze Práwo *Reformationis*, ktore máią wiele Xiążąt, Stany y Miáſtá; ták rozumiem: że ci ſą ktorzy wyznáią Religią Proteſtantow, y Religią Ewángelikow, ktorzy przyłączáią ſię do Juryſdykcy Duchowney, y oraz doczeſną y dziedziczną ſzczycą ſię poſſeſſyą pod pretextem Práwa *Reformationis*. A ci wſzyſcy, ktorzy ſkładáią Kollegium Xiążąt, nie ſą Xiążęta

Xięnie

Xięnie y Opaci nie ſtawáią przytomnie ná Seymie; ále ná ſwym mieyſcu wyſyłáią Posłow. W Rzymſkiey Rzeczypoſpolitey dwoiacy ſą Graffowie; pierwśi ſą iedynie powierzchowni, ták przez ich Praw, iáko przez ich Osoby, drudzy ſą tákże powierzchowni, ále máią Práwa pochodzące od Xiążęcia partykularnego y powierzchownego, ktoremu ſą obligowani ſwoię oddawáć powinność; to iednak im bynaymniey nie przeſzkadza, áby nie mieli być przypuſzczeni *ad Activitatem* Seymow; będąc dyſtyngwowani *in Quatuor Classes Comitum.*

Są też y inni Hrabiowie wnętrzni, á bárźiey Hołdownicy *Imperii*, ále ci nie ſą przypuſzczeni do Seymow Generalnych. Zgroma-

dzenie tedy Graffow ná czery partye rozdzielone; iáko to z Wetterawii, Szwabii, Frankonii, y Westfalii.

Rządy Xiążąt przez alternatę idą, przez Arcy-Xiażęcia Austryi, y przez Arcy-Biskupa Salisburskiego, y ta alternata nie osobliwym sposobem czyni się, ále według káżdey odmiany *Materiarum Status*, áby ieden od drugiego nie dystyngwuiąc się zá nástepuiącemi propozycyámi, sprawował te co do niego należą kondycye.

Xiążęta Duchowni ná práwey stronie, á Swieccy ná lewey, záwsze Duchowni chcieli zupełney zgody inszych, áby mogli do swoiey ławy przyiąć Arcy-Xiążęcia Austryi, z tey przyczyny; że Arcy-Biskup Salisburski, y Arcy-Xiążę

ám pierwsze mieysce zastępuią, w trzeciey alternacie; po iednym Duchownym, dáie Głos swoy Swiecki.

Oraz ława Xiążąt Duchownych y Xiążąt Swieckich, wcale się nie rożni, krzywdy nie czyniąc w precedencyi y záchowuie się dla Biskupa Lubeku, y dla Biskupa *Osnabourg*; ile gdy są Protestanci, ponieważ Xiążęta Duchowni Luterscy, nie są przypuszczeni do ławy Duchownych Swieckich: To iest; Arcy-Xiąże Austryi y Arcy-Biskup Salisburski, ktory obok interessá kieruie, publiczne examinuiąc ich ná Seymie nay bárziey, ztąd; że záwsze Arcy-Xiąże promulguie one ná każdym Seymie.

Hrabia *de Pappenheim*, ktory się

ſzczyci *Titulo Suffragiorum*; iáko ieſt ták wiele Xiążąt Swieckich y Duchownych, ktorych ſię dyſponuią zdánia; oprocz tych, ktorzy nie ſą Xiążęta, ma moc y władzą, zbieráć *Manipulum Votorum*.

Y ztey rácyi, że *Comes de Pappenheim* odbiera kreſkę káżdego; znowu to ingroſſuie przez Kancellárzyſtow, Sekretarzow Seymu; y potym kiedy wſzyſtkie głoſy ſą zebráne. Dyrektorowie, Auſtryácki y Salisburſki, kładą ná ſtole Márſzałkowſkim, gdzie każą wſzyſtkie czytáć *Suffragia, per modum Reſultati* ſkomponowane, ktore potym promulguią ná Seymie. *Reſultata*, formuią ſię *ex pluralitate Suffragiorũ*; y chociaż ciż Elektorowie iednego zrozumieliby przeciwnego *huic pluralitati*, iednak powinni

winni

winni konkludowáć *resultatum juxta pluralitatem.*

Jeden Xiażę może mieć kilka głosow w rożnych cyrkumstancyách *Status*, Elektor Kołońśki nie może, tylko pięć głosow mieć.

Prałaci nie máią skrupułu trzymáć więcey Probostw, ztey przyczyny; áby byli sposobnemi Biskupom być zá Suffraganow. Ktorzy niemal w każdey Dyecezyi máią swoię funkcyę.

Teraźnieyśi Xiażęta y Ich Kollegium, iáko y niżśi Xiażęta, kiedy są destynowani z Ich Państw; rządzących poprzedzáią tych mieyscá, ktorzy nie są przytomni; oprocz Austryackiego, Burguńśkiego y Salisburskiego. Jáko w pięciu Dworách, Pomeranii, Meklemburga, Ba-

du, Heſſe y Wirtemberga, záwſze ſię Ich zdánia tym ſpoſobem alternuią.

Pomeran.	*Meklemb.*	*Wirtemb.*	*Heſſe.*	*Bade.*
P.	M.	W.	H.	B.
M.	W.	H.	B.	P.
W.	H.	B.	P.	M.
H.	B.	P.	M.	W.
B.	P.	M.	W.	H.

OPaci y Prałaci Ryńſcy y Szwabſcy, ktorzy nie ſą Xiążętámi, ále tylko Stany powierzchowne, ſą dwiema partyámi rozdzielonemi. A ci niemáią rázem, tylko dwa głoſy, ieden Ryńſki, á drugi Szwabſki; oni alternuią ſię ſwemi zdániami ieden przed drugim, y Ich ława ná końcu Xiążąt Duchownych.

Hrabiowie, Wetteranii, Szwabii, Frankonii y Westfalii; ktorzy są czterech Partyi, nie máią tylko cztery głosy, y tylko biorą Ich zdánia. Trzeba wiedzieć, że z Weteranii y Szwabii alternuią się iedni przed drugiemi, tylko z Frankonii y Westfalii nie alternuią się, Ich ławy są ná końcu. Xiążąt Duchownych ná práwey, y ná lewey stronie wchodząc do sali.

Są ieszcze Szlachta, tytułowani powierzchowni, ále nie máią áni zdánia, áni głosu; ná Seymie iednakże bywáią ieden z drugim y ná Kongressách *Circulorum.*

Kollegium Miast Cesarskich.

BYły przedtym Miástá, ktore się szczyciły być wolnemi, to iest; że się wykupiły od wszystkich funkcyi Cesarskich, á przez to sámo

nie

nie były Cesarskie; teraz záś są wszystkie Miástá Cesarskie, to iest *status immediati*, & *municipales*, *hoc est status mediati*.

Máią Práwa y Prerogatywy swoie, ktore nim im są nádáne záwsze potrzebowały Głosu, ták decyduiącego, iáko y deliberuiącego.

Są podzielone ná dwie ławy, iedna od Renu ná práwey, á druga od Szwabii ná lewey ręce.

Ich rządy dzieią się przez Magistraty, pierwszy Miástá Cesarskiego, gdzie Seym iest utrzymany, inne záś pierwsze Miástá ná ławie czynią alternatę rządow przez Sędyka, álbo przez Pátroná Miástá, ktore rządzi y zbiera wszystkie zdánia innych, á potym swoie ogłasza.

Turnus *Miaſt Ceſarſkich ná Ich Kongreſſách.*

Ława Miaſt od Rhenu.

Colonia.
Aix Kaplica.
Lubeck.
Worms.
Spiſe.
Franckfort nád Menem.
Wetzlar.
Gelnhauſen.

Dziesięć Miaſt Alſacyi.

Haguenau.
Colmar.
Scheleſtat.
Weiſſembourg.
Landau.
Obernheim.
Keiſersberg.
Munſter ná Wale S. Grzegorza.
Roſcheim.
Turcheim.

Dert-

Dertmond.
Friedberg.

Ława Miast Szwabii.

Ratisbonne.	Gingen.
Augsbourg.	Rotembourg.
Nuremberg.	Halle w Szwabii
Memmingen.	Rothveil.
Kaufbeuren.	Uberlingen.
Estingen.	Pfullendorf.
Reutlingen.	Weil.
Nortlingen.	Hailbron.
Dinckelspiel.	Buchom.
Biberach.	Worngen.
Aalen.	Gemond.
Potfingen.	Lindau.
Ravensbourg.	Lentkirch.
Winsheina.	Schwinfort.
Wimpten.	Kempten.
Ostembourg.	Wecsembourg.

Zelle nád Hormersbachem. Gingembach.
Buchau nád Federséé.

RO-

ROZDZIAŁ VII.
O Seymách Cesarskich y innych Kongressách.

Kongressy Generalne, názywáią się Seymámi Cesarskiemi; á po Niemiecku Reichstág.

CEsarz, ktory oświadczywszy się Elektorom, z wszelkim zwyczáiem y ceremonią, konwokuie ná Seym; y może tę konwokácyą czynić, álbo przez Posłow, álbo przez Listy ná sześć miesięcy przed dniem záczęcia. Przed pánowániem Fryderyka III. tá konwokácya, byłá generalnie przez Uniwersały náznáczona. Zás do Opatow y Prałatow, ktorzy nie są Xiążętámi, Cesarz nie pisze, tylko do Ich *Directorium* dáie znać. Nie mász tákże Miastá determinowánego ná Kongressy. Xiążęta y Ich Stany

obli-

obligantur náich mieyſcu ſtáwić ſię y kiedy przytomnie przychodzą Márſzałek *Imperii Comes de Pappenheim* náznacza im ſtancyę; y kiedy nie máſz kogo deſtynowánego z ich ſtrony, dáią im znáć przez ich Porucznikow, y nim przybędą do ſwoiey ſtancyi, dáią znáć Dyrektorowi Moguntſkiemu o ſwoim przybyciu przez ich Szlachtę; ktorzy ſą deſtynowáni. Ciż mu poſyłáią Sekretarzá dla uwiadomienia o ich powinności. Toż czynią, ciż od Miaſt, potym idą oglądáć tychże Kommiſſarzow, áby ich poználi; idą potym wizytowáć Kommiſſarzá *Imperii*; wykonawſzy tedy pierwſze powinności: Kommiſſarz dyrektoralny Moguntſki dáie znáć *Comiti de Pappenheim*, áby ich wezwał do Rady ná czas y mieyſce.

Záczy-

Záczyna ſię tedy Seym, niż Ceſarz, álbo Jego Kommiſſarze z ſwemi Stanámi máią przybyć do Ratuſzá mieyſkiego.

Y kiedy Ceſarz z ſwoiey ſtancyi wyieżdza, áſſyſtuią mu Elektorowie, to ieſt; Brandeburſki y *Palatinus* iadą wpierwey, po nich Bawarſki y Saſki, po ktorych Elektor Trewirſki poprzedza ſrzodkiem przed Ceſarzem; ktory ſię łączy z Elektorem Moguntſkim y Kolońſkim; wprędce potym zbliżaią ſię do Kośćiołá, á potym do Ratuſzá Mieyſkiego.

Ceſarz záśiadá w Kongreſſie pod Tronem nád trzema graduſámi, máiąc ná práwey ſtronie Elektorow, Moguntſkiego, Bawarſkiego y Brandeburſkiego, á ná lewey ręce, Kolońſkiego, Saſkiego y Palatyná;

á prze-

á przeciwko ſámego Ceſarzá, Elektor Trewirſki záśiada.

Ławy Elektorow ſą wyſokie ná dwa gradúſy, obite ſuknem ſzkarłatnym. Inśi záś Xiążęta iednę máią ławę o iednym gradusie; ktora ſuknem zielonym ieſt obita.

Deputowáni z Miaſt Ceſarſkich, ſą ná ich ławách w tyle Elektorow; z ktoremi łączą ſię Poſłowie Elektorſcy, á ná práwey ſtronie Sekretarzowie.

Elektorowie y Xiążęta przytomni poprzedzáią deputowanych; od Elektorow y Xiążąt nieprzytomnych, nie przechodząc ſię ná práwą, áni ná lewą ſtronę; y nieodmieniaiąc ſwego mieyſcá, ktorego by mieli ſámi Xiążęta, gdyby byli przytomni.

PORZA-

PORZĄDEK SESSYI STANOW,
Ná
SEYMIE GENERALNYM.

CESARZ,

ELEKTOROWIE. ELEKTOROWIE.

Moguntſki, Trewirſki, Kolońſki, Czeſki, Bawarſki, Saſki, Brandeburſki, Palatyn, Hannowerſki.

ŁAWA XIAZAT DUCHOWNYCH.

Arcy-Xiąże Auſtryi.
Xiąże *de Bourgogne.*
Arcy-Biſkup *de Salisbourg.* — *alternatą.*
Wielki Pan *Ordinis Theutonici.*

BISKUPI *de Bamberg.*
de Wurtzbourg.
de Worms.
d'Eichſtet.
de Spire.
de Strasbourg. — *alternatą.*
de Conſtance.
d'Augsbourg.
de Hildeſeim.
de Paderborn.
de Freiſingen.
de Ratisbonne.
de Paſſau.
de Trente.
de Brixen.
de Basle.
de Liege.
d'Oſnabrug.
de Munſter.
de Coire.
de Lubec.

OPACI *de Fulde.*
de Kempten.
d'Elwangen.
de Murbach.
de Luderen.

Wielki Przeor *de Heidersheim Ordinis Maltenſis.*
Opat *de Bergtolsgaden.*
Proboſzcz *de Weiſembourg.*

OPACI *de Prume.*
de Stablo.
de Corvei.

PRAŁACI Szwabii.
du Rhin.

Krol Duńſki zá *Gluckſtadt.*
Xiąże Holſztyńſki *Gottorp.*
Elektor Brandeburſki zá *Prince de Minden.*

ŁAWA XIAZAT SWIECKICH.

Xiąże Bawarſkie.
Krol Pruſki zá *Magdebourg.*
Elektor *Palatinus* zá *Lautern, Simmeren, Neubourg.*
Elektor Hannowerſki zá *Bremen.*
Xiąże *de Deux-Ponts.*
Elektor *Palatinus* zá *Weldentz, Lautrecht.*
Xiąże *de Saxe-Gotha* zá *Aſtenborug. Cobourg.* — *alterniuią ſię.*
Xiąże *de Saxe-Weimar.*
Xiąże *de Saxe Gotha.*
Xiąże *de Saxe Eiſenach.*
Magrabia *de Columbach.*
Margrabia *de Anſbach.*
Elektor Hannowerſki zá *Zell. Calenberg.*
Xiąże *de Brunſwick, de Wolfenbutel* zá *Grubenhagen.*
Elektor Brandeburſki zá *Halberſtat.*
Elektor Hannowerſki zá *Werden.*
Xiąże *de Wurtemberg.*
Krol Szwedzki zá *Heſſe Caſſel.*
Landgraf *de Heſſe Darmſtat.*
Margrabia *de Bade Baden.*
Margrabia *de Bade Dourlach.*
Margrabia *de Bade Hochberg.*
Xiąże *de Meklembourg* zá Hrabię *de Swerin*, Xięſtwo *de Guſtaw.*
Krol Szwedzki zá Pomeránia bliżſza.
Elektor Brandeburſki zá Pomeránia dalſza. — *alterniuią ſię.*
Elektor Hannowerſki zá Xięſtwo *de Saxe Lawenbourg.*
Xiąże *de Sawoye.*
Elektor Bawarſki zá Landgrafa *de Leichtenberg.*
Xiąże *de Anthalt.*
Sukceſſya *de Henneberg,*
Xiąże *de Meklemburg* zá Xiążęcia *de Swerin.*
Elektor Brandeburſki zá Xiążęcia *de Camin.*
Xiąże *de Mekle[illegible] Strelltz* zá Xięſtwo *Ratzebourg.*
Landgraff *de H[illegible] Caſſel,* zá Xięſtwo *Hirſchfeld.*
Xiąże Lotaryńſ[illegible] Margrabſtwo *de Nomeni.*

Osnabrug. *Lubec.*
Ławа poboczna.

Hrabia *de Pappenheim*
zbiera Suffragia.

STOL MARSZAŁKOWSKI

MIASTA CESARSKIE.

Ława Miaſt Renu.

Cologne.
Aix Kaplicá.
Lubec.
Worms.
Spire.
Frankfort nád Menem.
Hagenau.
Colmar.
Sleſtad.
Goslar.
Breme.
Mulhauſe.
Northauſe.
Weiſſembourg.
Landau.
Oberehenheim.
Kaiſerberg.
Munſter ná Wale S. Grzegorza.
Rosheim.
Rosheim.
Turcheim.
Dortmond.
Friedberg.
Wetzlaer.
Gelnhauſe.

Ława Miaſt Szwabii.

Ratisbonne.
Augsbourg.
Nuremberg.
Ulm.
Eslingen.
Reutlingen.
Nordlingen.
Rotenburg.
Hal w Szwabii.
Rotweil.
Uberlingen.
Hallbron.
Gemund.
Memmingen.
Lindau.
Dinckelſpiel.
Donawerth.
Biberac.
Ravensbourg.
Swinfort.
Kempten.
Winsheim.
Kaufbeuren.
Weil.
Wangen.
Iſne.
Pfullendorf.
Offenburg.
Leut Kirch.
Wimpfen.
Weiſſembourg, w *Nortgau.*
Gingen.
Gingenbach.
Zell, à Numersbach.
Buchorn.
Aalen.
Buchau.
Popſingen.

XIAZĘTA *de Monbeliard.*
d'Arenberg.
de Lobkowicz.
de Salm.
de Ditrichſtein.
de Naſſau à Mandar.
de Naſſau Siegen.
de Naſſau Dillenbourg & Dietz.
d'Aversberg.
de Friſe Orientale.
de Furſtemberg.
de Swartzemberg.
de Lichtenſtein.

HRABIOWIE Szwabii.
de Wetteravie.
de Franconie.
de Weſtfalie.

Gdy wſzyſcy Elektorowie y Xią-
żęta záśiędą ná mieyſcá według ta-
belli, ktora ſię tu wyraźnie y *diſtinctè*
ſpecyfikuie, przez iednego z nich,
ktory ieſt do tego deſtynowany,
propozycya Imieniem Ceſarzá wy-
nika; potym Elektor Trewirſki od-
biera konteſtácyą, y wzaiemnie od-
powiada z politycznym podzięko-
wániem, Imieniem wſzyſtkich Sta-
now Ceſarzowi.

Co uczyniwſzy, wſtáią wſzyſcy
y wychodzą, ták, iák wchodzili.

Potym trzy *Collegia* deliberuią
nád Propozycyą Ceſarſką, y zgro-
madzáią ſię wſzyſcy ná iedne miey-
ſce, y tám ſwoich ſobie kommuni-
kuią ſentymentow, y uſtanowią
zgodne *reſultatum*, ktore poſyłáią
Ceſarzowi, ieżeli Nayiaśnieyſza

Majestas ápprobowáć zechce, y ieżeli iest przyięte, potym idzie przez Recess y Konstytucyą Cesarską, ktora się nie publikuie; chyba áż ná Seymie, kiedy iest gotowość do rozłączenia się. Jest ieszcze inszy sposob zgromadzonych Stanow *Imperii*, ktory názywáią deputacyą, gdzie ich Deputaci; czyli Kommissarze obráni, dla tego rozważaią, reguluią y konkluduią máterye, ktore są odesłáne przez Seym, co się dzieie, kiedy Elektor *Moguntinus* Imieniem Cesarzá, konwokuie Deputowanych *Imperii* ná prozbę Dyrektorow *Imperii*; álbo Stárostow iednego, lub inszych Cyrkułow, czyniąc porządek w tych interessách, ktore nie mogą być sáme konkludowane. Ta Deputácya byłá in-

ń inſtytuowana przez Stany Roku 355 ná Seymie Auſzpurſkim, y ták ázywaią, dożywotnim Kommiſſa-zem, tego, ktorego Ceſarz wyzna-za, y Deputuie od każdego Ele-tora; oprocz Czeſkiego.*. Jáko eż Deputaci Arcy-Xiążęcia Au-ryi, Biſkupow Witzburga; Mun-era Xiążęcia Bawarſkiego; Xią-ęcia Julii y Landgraffa *de Heſſe*. rzydáią też tu Roku 1576. ná Sey-nie w Spirze, że Xiążęta *de Brun-ſwig de Pomeranie*, y między Opa-ámi *de Weingarten*, *Doxihauſen*. Między Hrabiami, Hrabiowie *de urſztemberg*, y między Miaſtámi,

Deputat przedtym Krolá Czeſkiego, nie miał mieć adnego zdánia Activitatis *ná Seymách, átoli gdy Roku 1708. dnia 6. Lutego Ceſarz Jozef odebrał ná ymie honor Deputata od Krolá Czeſkiego; nie trze-e o tym wątpić, że tego pierwey nie obſerwowano.*

Miáſtá Kolonia y Nuremberg. Káżdy Deputowany dáie ſwoie zdánia, oſobliwie; ták w Gabinecie Elektorow, iáko y Xiążąt. Kiedy *Suffragia* iednego po drugim w Gabi-necie, czy Kamerze zgadzáią ſi z Kommiſſarzem Ceſárſkim, ná te czas konkluduią y reformuią; co ſi názywa Konſtytucyą, co czynią n iednym Seymie. A gdy ktora Kame ra niezgadzá ſię z Kommiſſarzen Ceſárſkim, niemoże konkludowáć ieżeliby drugiego inne było kon ſylium.

Jeſzcze też máią Kongreſſy par tykularne Stanow z każdego cyrku łu, o ktorych ſię potym oznaymi.

ROZDZIAŁ VIII.
O Cyrkułách.

Niemcy rozdzieleni ſą ná dzie wieć Cyrkułow, Auſtryą,

Bawaryą; Niżſzy Ren; Gorną Saxonią, Frankonią, Szwabią, Gorny Ren; Weſtſalią y Dolną Saxonią. ✠

Turnus nie ieſt zregulowany między temi Cyrkułámi, á to dla powagi Ceſarzá, że Cyrkuł Auſtryácki na preferencyą.

Maxymilian w Roku 1500. rozdzielił *Imperium* ná ſześć części pod imieniem Cyrkułow, to ieſt; Frankonią, Bawaryą, Szwabią, Wyſoki Ren, Weſtfalią y Niżſzą Saxonią. Tenże przyłączył w Roku 1512. Auſtryą y Burgundyą; Niſki Ren y Wyſoką Saxonią; co konfirmował ná Seymie Nuremberſkim w Roku 1522. *Metricula* ieſt to *Archivum*, czyli Regeſtr, ktory ſię záchowuie w Kancelláryi Elektora Moguntſkie-

† *Burgundya nie ieſt* Circulus Imperii.

ſkiego; gdzie wſzyſtkie Imiona Sta
now y członkow *Imperii* nápełnio
ne ſą, ktore w iákośći Stanow po
wierzchownych powinni kontry
bucye ſkłádáć ná expenſá publi
czne *Imperii*; według uſtánowione
raz ná záwſze Taxy, do ktorey ká
żdy poczuwáć ſię powinien.

W káżdym tedy Cyrkule ſą Dy
rektorowie, ktorzy między Xiążę
támi Duchownemi y Swieckiem
obieraią iednego Pułkowniká,
Konſyliárzow y Aſſeſſorow. C
Xiążęta Dyrektorowie mogą d
śiebie konwokowáć, kiedy potrze
bá tego wymaga; Kongreſs Stan
Ich Cyrkułu, áby był regulowan
z Pułkownikámi, Kapitanámi y Aſ
ſeſſorámi wſzyſtkich intereſſow pu
blicznych zrządza Impozycye, kto

reby

reby miały być pożyteczne *Tranquillitati Communi & particulari*, y czyni Exekucyą Konstytucyom Seymu. Dekreta Cesarskie áttentuie; á to *ex Consilio* Kamery Cesarskiey; oraz dáie baczność ná sprawiedliwości ádministrácyą, áby moneta złota y srebrna nie byłá zfabrykowana; y Poczty wniwczym nie były nárušzone.

Krotkie Zebránie tego Regulaminu.

I. KAżdy Stan powinien szczycić się dobrą korrespondencyą z swemi Sąśiadámi, y żeby się záwsze trzymał przy wszelkim porządku, dla ubespieczenia od wszelkiey imprezy, máiąc w tym razie swoie Milicye, Prezydya, Artyllerye y inne ámmunicye, potrzebne záwsze ná pogotowiu.

II. Każdy Cyrkuł * będźie obierać w Stanách Pułkownikâ y Asses-forow, ktorzy máią odpráwowáć swoię Funkcyą, *cum salario*, álbo *sine salario* według ich kondycyi y będą obligowani do przyśięgi áby inney nie służyli prywacie, tylko *popularitati* całego Cyrkułu ktora to przyśięga niedependuie tylko od sámego Cesarzá y od Cesarstwá.

III. Każdy Cyrkuł da znáć inszym Cyrkułom, Imieniem obránego Pulkowniká.

IV. Wolno będzie odmienić Pułkowniká *Statibus Imperii*, y Puł-

kowni-

* *Każdy Cyrkuł ma swego Xążęcia wypisánego, y Miásto wypisáne. Yci wypisáni máią swoie Przywileie. im też należy, áby Cesarz ádressował swoie Kommissye, roskazy; áby dawáli znáć Cyrkułom, y żeby przestrzegáli Exekucyi.*

kownikowi wolno rezygnowáć Funkcyą. A gdyby ieden z Assesorow umarł, tedy ná Jego mieyscu ma władzą Pułkownik kogo innego Instytuowáć, według czásu zwyczaynego.

V. Pułkownik ma Cyrkułu od wszystkiego niebespieczeństwá bronić, teraźnieyszego y przyszłego, y żeby się znośił z inszemi Pułkownikámi Cyrkułow Sąśiedzkich.

VI. Jeżeliby iáki rokosz, álbo tumult wszczynał się, Pułkownik z swemi Assessorámi zgromadzą, Pospolstwo Cyrkułu w całości, álbo w iákiey częśći, iák im czas y potrzeba wyciąga.

VII. Jeżeli Woysko Cyrkułu niewystárczy, Pułkownik y z swemi Assessorámi ma moc wzywáć

ná po-

ná pomoc dla ubespieczenia Sąśiedzkich pogranicznych Pułkownikow dwoch Cyrkułow y ich Towarzystwa. A ieżeliby ieszcze nie wystarczáli, znowu dwuch Cyrkułow pobliższych obligowáć będą. A náprzykład: kiedy Woysko poydzie ná Kámpánią, tedy Cesarzowi powinni oznaymić o wszystkim procederze.

VIII. A ieżeliby y te Cyrkuły nie były mocne, oznaymią to Elektorowi Moguntskiemu, ktory ma konwokowáć ná Deputacyą *Imperii* do deliberowánia nád expedycyámi potrzebnemi, áby zabieżeć nieszczęściu, rzeczy w doskonały wprowadzáiąc porządek, y z inszemi się znośić Cyrkułami.

IX. A *in quantum* by tákowym insul-

insultom wszystkie Cyrkuły wystárczyć nie mogły, ná ten czas należy uprászáć Máiestátu Cesárskiego, áby konwokował ná Kongress *in ordine*, do wynalezienia sposobow *ad avertenda mala.*

X. Ná tym Kongressie Cesárskim, w niebytności iednego, lub wielu Stanow; bynaymniey *non vitiat*, że inni nie wchodzą w Konsylium, áni konkluduią *Resultatum*; choćby też sáme trzy Stany Cyrkułu, á inśi niechcieli przybyć, mogą Kongress uczynić z iednego Cyrkułu, y ci, ktorzy rezolwuią się, będą mieli ważne *Resultatum*; choć by też *pluralitas Votorum*, ktoraby miałá mieysce w interessách cyrkułarnych, mogła by być osłábiona, przez dyminucyą liczby głosow.

XI. Pułkownik y Assessorowie Cyrkułu máią pozwolenie godzić iákie intrygi, lub *Armistitia armorum* każdego razu pod pretextem tey władzy. Pułkownik nie powinien żadney podlegáć zwierzchności w Cyrkule.

XII. Jeżeliby Pułkownik uchybił swoiey zádosyć uczynić Funkcyi, ieden z Assessorow powinien go suplentowáć.

XIII. Kiedy się zgromadzą trzy álbo pięć Artykuły, Pułkownik Cyrkułu, iáko Namieśnik innym roskazuie. Ale kiedy intereś wymaga Deputacyi Cesarskiey, ta dependuie od denominácyi Pułkowniká, ktoremu należy ordynowáć.

XIV. Ná początku insultow iákich żaden Stan nie będzie rządził;

oprocz

oprocz ordynaryiney Taxy, iákiey ubeſpieczenie potrzebuie.

XV. Będą w tym ſtáráiący ſię o to, áby Officyerowie woienni y Urzędnicy Ziemſcy byli *Natione* Niemcy, y ktorzy będą kommenderowani, według Regulaminu Ceſarſkiego.

XVI. Co by miało być potrzebnego do opatrzenia obrony Cyrkułu; powinno być przez tegoż ſámego dyſponowane y przyczynione. Ale że każdy Stan partykularny wykonywa zábieżenie wczeſne od irrupcyi; tedy ná ſwoim Urzędzie zoſtáie.

XVII. Każdy Stan powinien dawáć ſubſyſtencyą ſwoiemu Woyſku; ále inſzy Zołd wſpolny do cáłego Cyrkułu ſpendowany powinien

nien być, iáko y ſtrawunek Chorągwi Woyſkowych, kiedy będą zaciągnione. A gdyby tego potrzeba wymagała, áby ſię złączyły dwa, álbo trzy; lub pięć Cyrkułow, Kontrybucye powinny być złożone we wſzyſtkich Cyrkułách; z ktorych oſtátni będą áwanżowáć y z temi, ktorzy ſię do nich przyłączą: náprzykład; áby mieli wſzelkie ogłaſzáć w Cyrkułách beſpieczeńſtwo; bądź gdyby miały zwolna poſtępowáć Woyſka, wſzyſtkie Stany rázem Kontrybucye ſkładáią; áby im oddány był Zołd, y mogąc *ſubvenire in defectu ſtatuum negligentium*, poſtánowią w każdym Cyrkule kaſſę; zkąd zebráne odſyłáią pieniądze potrzebne, ktore mogą ſię zdáć ná oſtátnią potrzebę y

bę y

ę y przypadek, dla nádgrodzenia
ey ſtraty, ktorą przez ich ſpoźnie-
ie odnieśli.

XVIII. Pułkownicy Cyrkułow
noga, *in caſum* potrzeby trypliko-
áć beſpieczeńſtwo, y odebráć pie-
iądze w obozie, y że każdy po-
inien złożyć ſwoią kwotę bez ex-
epcyi y exkluzyi wſzyſtkich.

XIX. Szlachta tákże będą kon-
okowani do tego *ſubſidium*, przy
oſkazie Nayiaśnieyſzego Máieſta-
u Ceſarſkiego.

XX. Jeżeliby ieden, álbo więcey
tanow niedbały poſłáć ſwoie *ſub-*
idium, tedy będą naypierwey, áby
ię nie wzdrygali, nápomnieni od
ułkowniká y Aſſeſſorow; á gdy
ta ieſzcze nie pomogła ádmi-
ya, tedy bywa ſkarga zanieſiona

doga-

do Gabinetu Cesarskiego, y należy Pułkownikowi y z Assessorámi ściągáć karę, ktorą postanáwiaią przeciwko niedbałym y nieposłusznym.

XXI. Tákiż ma ściągáć się rygor ná Pułkowniká y ná Assessorow *Circuli*, ktorzyby byli *renitentes* swoiey zadosyć uczynić powinności, ále gdyby cały Cyrkuł był niedbały y nieposłuszny, tedy skarga powinna być zánieśiona ná Deputácyą ordynaryiną *Imperii*, ktora rozrządzi iák sobie máią postąpić przeciwko temu Cyrkułowi.

XXII. Jeżeli Pułkownik y Assessorowie *Circuli* będą okazyą szkody, niedbaiąc o wypełnieniu swoiey Funkcyi, Pułkownik y Assessorowie drugiego Cyrkułu máią ná ich mieyscu Funkcyą y plac obeymowáć.

XXIII.

XXIII. Mogą z iednego w drugim Cyrkule rządzić ſię, y z iedney uryſdykcyi w drugiey tumultuanci, zyli Offenſorowie; lub ſámi Offiyerowie iedney Juryſdykcyi Cuzoziemſkiey będą w ściſłey manuencyi trzymani, á to dla ułacnieia tey inkonweniencyi.

XXIV. Ná mieyſcách, gdzie będą ci Rebellizanci połapáni, poſtáną przeciwko nich, áby ich ıkaráć, iáko *perturbatores tranquilitatis publicæ;* według Tenoru Receſſu. Zamki, Dwory, gdzieby ſię hronili, będą odebráne, ſpalone y lemoliowane; y będą podpadáć *œnæ Bannitionis Imperii*, álbowiem wſzyſtka ſpráwiedliwość będzie záhowana ná oſkarżonego; á potym wſzyſtko co mu byli zábráli, znowu

XXV. Nie pozwolą żadnemu Potentatowi Cudzoziemskiemu, áni werbowáć Woyska, áni mieyscá do Kongressu y do zábawienia się, áni przeiazdu przez żaden Cyrkuł *Imperii*, bez rekwizycyi y przestrogi *Imperii* ordynaryiney; á nád wszystko: żeby Officyerowie Woyskowi przestrzegli doskonale Pułkowniká Cyrkułu y Assessorow dla uniknienia szkody, ktoreyby poddáni ponośić nie powinni, lubo by to ieszcze snadniey wybaczyć przyszło. Dopieroż ieżeliby te Woyská kierowały swoy marsz *directè, vel indirectè* przeciwko Máiestatowi Cesarskiemu; álbo Xiążętom Elektorom, álbo inszym Xiążętom *Imperii*.

XXVI. Kiedy obaczą iákie Woyska, to każdy Cyrkuł powinien *Viritim*

tim konfederowáć się dla konser-
acyi, y powinien śił suppedytowáć
perio według potrzeby; y dlate-
należy, co iest postánowiono
a Komputu Woyskowego; we-
ug Regestru *Archivi publici* y Re-
ssu, wypráwiać. Osobliwie, kiedy
nże Cyrkuł, chciałby Woysko
rziey apprehendowane rekruto-
áć, sądząc, iż nie będą się mogli
ypewniy trzymáć, tylko tym *ab*
tra & abextra sposobem. Jákote-
y ułożona Planta Regestru *Archivi*
rzykazuie, nie może być w ni-
czym sprzeciwiona, áni zátrzy-
ana; ták krzywd unikáiący, po-
inni skłádáć Kontrybucyą, kwo-
, według stárey Taxy.

XXVII. Te Regulamina dla ma-
utencyi pokoiu publicznego bę-

dą wykonywane, przeciwko wszystkim fakcyom, wiolencyom, rebelliom, y przeciwko tym, ktorzyby niechcieli się kontentowáć słusznością y spráwiedliwością; tudzież *contra proscriptos Bannitos* z Kámery Cesárskiey, nie uważaiąc ná to choćby ktorzy składáli się exemptem, álbo allegácyą wolności *huic attentato* przeciwney.

XXVIII. A ktobykolwiek przybył do Trybunału skarżyć się przeciwko Regulaminu Exekucyi, powinien być nie przyięty, y owszem zganiony, y ták z nim będą postępowáć; iák im nástępuiący będzie dyktował Tenor.

Táxa extraordynáryiná, ktorą Cyrkuły według potrzeby *Imperii* płácą ná mieśiąc; y to się názywá

Mieśiącem Rzymſkim. Taxa or-
dynaryina dla traktamentu Gabi-
netu Ceſarſkiego, płaci ſię ná Rok
w rownych terminách.

Mieśiące Rzymſkie ſą Kontry-
bucyą, ktorą Stany *Imperii* powin-
ni ſuppedytowáć; ták ná traktament
Woyſku, ktore ieſt ſpiſáne, iáko y
ná inną potrzebę *Imperii, ex ratio-
ne*, że tyle Káwaleryi y tyle Pie-
choty dnia każdego co mieśiąc po-
winni mieć. Ten mieśiąc dla te-
go názywa ſię Rzymſkim; bo przed-
tym Stany *Imperii* powinny były
werbowáć, y dawáć *contingens* ſwo-
im koſztem 20000 Piechoty y 4000
Jazdy, áby záwſze áſſyſtowáli Ce-
ſarzowi, kiedy miał wieżdżać do
Rzymu; álbo też wyſtarczáiące ná
to ſkładáć Kontrybucye pieniężne.

Zá czáſu Karolá V. zregułow
no ekwiwalencyą ná 12. zło: ná K
walera iezdnego, á cztery złote
pieſzego, złoty czyni cztery gr
ſzy Francuſkich; ále kwota te
bárzo podnieśiona, koſztuie b
wiem ieden konny Káwaler 60 zł
tych, á pieſzy 12. złotych; w czy
żeby ſię w niwczym nie ſprzeciw
Archivo Regeſtrow *Matriculæ*,
żeby rázem ſumma byłá złożo
ſtanowią ná pięć mieśięcy ko
nemu, á ná trzy mieśiące pieſz
mu Káwalerowi ſkładáć.

Oni nie trzymáią zawſze *ad*
teram Matriculæ Archivum Reg
ſtru, tylko Repartycyą czynią w
dług ſzczęśliwego, lub nieſzczęś
go Stanu Xiążąt y członkow *Im*
rii; y choćby przyczynili, lub

mniey-

mnieyszyli Taxy *per Matriculam*; to należy, áby śię to stało przez Seym, ná ktory skargi y remonstrácye przyimuią, od tych; ktorzy są uciążeni, máiąc respekt y ná innych. Seym náznacza czas mieśiąca, w ktorym Taxa powinna być podnieśiona. Te dwie Taxy nie ůmnieyszáią, áni podnoszą śię *ex Matricula*, z tych rácyi; że naypierwey Cyrkuł Burgundski nigdy nie płaci, po większey części Biskupstwa, Probostwa znosząc bárzo wiele z rácyi odmiany, ktora byłá pod czas Konfessyi Auszpurskiey, że wiele Miast pod czas woyny źle były traktowane; y nie mogły suppedytowáć *contingentem*. Inni záś Xiążęta, ktorzy służą w Osobie w Woysku Cesarskim, iák mogą, ták

śię ſtáráią, áby Ich Stany były wol nemi od płácenia Taxy; *alias* wie le ieſt trudnośći od nich wypłace nia, y nie mogą przyiść do ſatys fakcyi, áż przez Exekucyą Zoł nierſką; náwet y Xiąże, do ktore go ten Urząd należy, niechcąc śi kłoćić z ſwemi Sąśiadámi; lub z in ſzych rácyi, niedba o tę Kommiſſyą.

ROZDZIAŁ IX.

O Trybunałách y Spráwiedliwośći Imperii.

DWoiakie ieſt *forum* Spráwie dliwośći *Imperii*; ktore tu na przod konſyderácyą ſwoię mie powinno. Jedno polegáiące n naywyżſzey całego *Imperii* władzy drugie ná ſzczegulney, káżdey Pro wincyi *immediatos Arbitros* máią cey. Wſzyſcy Xiążętá y Stany

powierz-

powierzchowne, máią Práwo ſpráwiedliwośći *in criminalibus & Civilibus*; Ta ich iednak władza w niektorych ſpráwách, iákie ſą walnieyſzey importancyi limituie ſię; poniewaž wolno appellowáć w nich do Kamery Ceſarſkiey, lub do Rady Dworſkiey; záczym też powinni ſuperſedowáć *à ſententia definitiva*, czyli *ferendâ*, czyli *exequendâ*. Łatwo zaś mogą być te áppellácye przy máteryi im ſpoſobney; ile że więkſzego koſztu zá ſobą nie pociągáią, nád expenſę tyśiąca złotych.

Ku Xiążętom, Hrabiom y Szlachcie wolney ta ſpráwiedliwość, názywa ſię Zwierzchnośćią Prowincyalną Xiążęcia całey Prowincyi, w Miaſtách záś Ceſarſkich, ná-

zywa

zywa ſię tylko Prowincyaln
Zwierzchnością, ktora ſię międz
niemi rozdziela ná wyżſzą, y ni
ſzą; ták dálece: żeby niżſza od wy
ſzey dependowała. Wyżſza przej
muie wſzyſtkie ſpráwy kryminaln
karánia śmiercią, poprawy, konf
ſkácye, bannicye, mutylácye człon
kow, y inne głowne kary, iáko te
y odmiany kary y łáſki, y ogulni
wſzyſtko; co należy do kryminału
A niżſza zámyka Proceſſa potc
czne; pieniądze, dziedzictwo, kon
trakty, zapiſy, obietnice, zákłady
y inne konteſtácye *ejuſmodi natu*
ram Proceſſus Judiciarii; á naybár
ziey w ſpráwách prawnych termi
nuiące.

W każdey ſpráwiedliwości po
winni ſię konformowáć według

Práwa

Práwa Cesárſkiego, ktore ſię dzielą, ná fundámentalne y generalne, y ná mieyſcowe y partykularne; Názywaią Práwa fundámentalnemi y generalnemi, te, ktore ſą przyięte *indiſtincte* ná całe *Imperium:* iáko to ſą ſtáre Konſtytucye; *Aurea Bulla;* Pacyfikácya Paſſawſka; Traktaty Weſtfalſkie y inne.

Mieyſcowe y partykularne dyſtyngwuią ſię ná dwie częśći; to ieſt te: ktore ſię ſtánowiły *per Carolum Magnum* y przez Ottona Wielkiego, w wyżſzey y niżſzey Saxonii; gdzie dotąd ieſzcze ſą w obſerwie pod Imieniem Práwa Saxońſkiego, y ktore Juſtynian Ceſarz nádał; w tych mieyſcách, gdzie innego Práwa nie uſtánowiono, áni praktykowano.

Dwa

Dwa ſą Trybunały Generalne ſpráwiedliwości Ceſarſkiey: Pierwſzy ieſt Kamera Ceſarſka uſtánowiona w Weclaeru, ktory był przed tym w Spirze: A drugi *Conſilium Aulicum* Ceſarzá. Te ſą dwa Dwory pryncypalne, ktore máią Juryſdykcyą uniwerſalną, y w oſtátnim ſądzie wſzyſtkich członkow y Poddánych *Imperii* ná ſpráwy, ktore tám intentuią y doſtępuią.

Kamera Ceſarſka byłá przedtym przechadzáiąca, ktora byłá uformowána Roku 1473. w Auſzpurgu przez Fryderyka IV. Potym ią do Wormu Roku 1497; potym Roku 1501. do Nurembergu przenieśli. Roku 1524. do Eslingu, y potym Roku 1527. do Spiru; gdzie Karol V. oſadził ią przez deklarácyą, kto-

ra by-

ra byłá explikowana Roku 1548. przez inſzy, bárziey obſzernieyſzy Gabinet; że nie może być przenieſiona dáley bez konſenſu Stanow *Imperii*, ieżeliby woyna; álbo powietrze nie były.

Według Traktatu Weſtfalſkiego powinien być Trybunał nápełniony; Sędziami Kátolickiemi y czterema Prezydentámi; dwiema Kátolikámi, á dwiema Proteſtantámi, y 50. Konſyliarzámi y Aſſeſſorámi; to ieſt: dwudzieſtą ſześcią Kátolikámi, á dwudzieſtą czterema Proteſtantámi. Ceſarz nominuie Sędziego, y czterech Prezydentow. Należy tedy, żeby Sędzia był Xiążęciem, Hrabią, álbo Baronem; y żeby Prezydenci byli dwoch od ſzpady; á dwoch od piorá; zácho-

wuią

wuią ten porządek: ktory nástępuie. Zá Assessorow; są nomi...wáni dwa Kátolicy, przez Cesarzá; y po dwoch Kátolikách, przez káżdego Elektora Kátoliká; dwoch Protestantow, przez káżdego Elektora Protestanta; dwoch Kátolikow, przez Cyrkuł Austryácki, czterech Kátolikow, przez Cyrkuł Bawarski; dwoch Kátolikow y dwoch Protestantow, przez Cyrkuł Frankonii; dwoch Kátolikow y dwoch Protestantow, przez Cyrkuł Szwabii; dwoch Kátolikow y dwoch Protestantow, przez Cyrkuł wysokiego Renu; dwoch Kátolikow y dwoch Protestantow, przez Cyrkuł Westfalski. Te ostátnie cztery Cyrkuły pokazuią liczbę wymienioną; ieszcze iednego Protestanta, iednego

po dru-

o drugim alternuiącego się. Dá-
ey cztery Protestanci, przez Cyr-
uł wyższey Saxonii y czterech Pro-
estantow, przez niższą Saxonią.
Ostátnie záś Cyrkuły nominuią ie-
ccze iednego Protestanta w álter-
acie ieden po drugim.

Sędzia cztery tysiące talerow,
ażdy Prezydent dwa tysiące tale-
ow, y każdy Assessor po tysiącu
lerow biorą.

Ta Kamera teraz iest redukowa-
a ná mnieyszy komplet Urzędni-
ow Sądowych, ktorzy nie byli
egulowani przez Traktat West-
lski; bo ten tylko náznáczył ie-
nego Sędziego, dwoch Prezyden-
owe, iednego Kátoliká, drugiego
rotestantá, y piętnastu Assessorow.

Intrygi publiczne y trudności

czáſow nie pozwoliły uſtanáwia
większego kompletu, ták Prezy-
dentow, iáko y Konſyliárzow.

Conſilium Aulicum ieſt wyznáczon
przez Ceſarzá, ktory ſam nominu-
ie Urzędnikow; Elektor záś *Mogun-
tinus* ma Práwo ná nim zaśiadáć.

Te Konſylium ieſt zebráne z ie-
dnego Prezydenta Kátoliká y Poc-
kanclerzego, ktorego Elektor Mo-
guntſki prezentuie, y 18. Aſſeſſo-
row, to ieſt 9. Kátolikow, á dzie-
więciu Proteſtántow. Są rozłą-
czeni ná dwie ławy, ná iedney te-
dy záśiadáią Szlachtá, á ná drugiey
Pátronowie.

Ze ten miewáią Kongreſs przy b-
tności Ceſarſkiey, dla tego názy-
śię *forum* ſpráwiedliwośći Ceſa-
ſkiey.

To Konſylium znośi śię z Gab-

ıetem Ceſarſkim, álbowiem że pre-
vencya ma tám mieyſce, iże cho-
ciażby byłá ſpráwa zátrzymana, nie
powinna ſię przenośić do Kamery
Ceſarſkiey, y wzáiemnie. Ceſarz
ſam nie może tu przeſzkodzić, áni
ſuſpendowáć decyzyą, áni bynay-
mniey ewokacyi czynić przez ſię
ſpráw, w ktorych ieden, álbo
drugi Dwor ſtanowi rzecz, ieżeli
nie ieſt *conſenſus communis Statûs*
Imperii.

Conſilium Aulicum uſtáie, ieże-
liby Ceſarz umarł; chybaby miało
być kontynuowáne *per ordinem Vi-*
cariorum Imperii.

Pokoy Ceſarſkich Sądow tákże
nieuſtáie, chociażby Ceſarz umarł,
iednak ſię záchowuią *per Vicarios*
Imperii.

Chociaż te dwa pokoie ſądz zá oſtátnim Zamkiem, ſą iedna pewne przypadki, że kiedy ſię kt práwuie *ex Ducali Principatu Co mitatum*, álbo z inſzego *Diſtrictum* powierzchownego *Imperii*, y gdy ſą ſpráwy konſekwencyi, gdzi ſtrony mogą áppellowáć z Dekre tu ná Seym Ceſarſki, álbo do Oſob Ceſárſkiey, y prośić o rewizy ſpráwy, mogą ieſzcze domagáć ſi Kommiſſarzow nie podeyrzanych, ták z iedney, iáko y z drugiey Re ligii; dla nowego examinowánia decyzyi. Jeſt znowu inſza przy czyna; że ieżeliby ktory przegra ſwoy Proceſs nieſłuſznie, á preten dował, áby to było *nullitatis*, o nie ſpráwiedliwość może promowo wáć w rok do rewizyi ſpráwę d

Elekto-

Elektora Moguntſkiego. Ktory aczyniwſzy wiadomość przez pytánie ſię do Ceſarzá y do pokoiu; ktory denominuie Kommiſſarzow y Examinatorow do obaczenia tego Proceſſu. Ten, ktory ieſt wyſadzony ná rewizyą, wykonawſzy przyśięgę, że iego ákcya nie byłá zdradliwa, náznacza pewną ſummę, ktora odkrywa przegraną, álbo wygraną ſpráwę. Kommiſſarze examinuią *proceſſum* z temiż ſámemi Sędziami, ktorych przedtym miał, áby Partye nie pomagały w nowych okurencyách. Ta rewizya poniekąd gotowa; ktorą názywáią w Francyi *Requiſitio Civilis.*

Imperator ieſt nayſtárſzy Sędzia Kamery Ceſarſkiey, pod ktorego Imieniem wynikáią Dekreta ná

Imperium, ieſt też wzaiemnie nayſtárſzym Sędzią *Conſilii Aulici*, kiedy chce on ſentencyuie, pronuncyuie Dekreta y podpiſuie, kiedy ſię znayduie przytomny. A iák Sędzia, ktory záśiadá ná ſwym *Subſellium* w każdey Kamerze one reprezentuie; ták trzyma Sceptrum Ceſarſkie: Jeſt Sędzia, ktory rozdáie Proceſſa, y názywa *Reportatorum*, on ma władzą przez Konſtytucyą *Imperii*, kiedy ták Sędzia iáko Jego Aſſeſſorowie powinni przy ſtronách przed y po ſądzie ucifzyć ſię w Ich ſpráwie mianuią Reportatora; Co ſię teraz nie wypełnia *præſcriptum*.

Elektorowie, Xiążęta, Hrabiowie, Prałaci, Szlachtá powierzchowni máią Przywiley, áby nie odpo-

wiadáli

viadáli w ſwych ſpráwách tylko rzed Sędziami, ktorych názywáią *Auſtregues*; to ieſt Arbitrámi.

Elektor álbo Xiąże, ieżeliby miał áką zátargę z drugim Elektorem, lbo Xiążęciem; donioſzſzy ſwoie ytánie przez Xiążęcia *in Officio Expoſtulatoris*: Defenſor onemu bwieſzcza, áby obrał ſobie w ienym mieśiącu czterech Elektorow, álbo czterech Xiążąt rożney ámilii; połowę Duchownych, á połowę Swieckich y ſummę powinni mieć złożoną dla ſprowaizenia Sądu * to co powinien Expoſtulator czynić *intra ſpatium* nieśiąca náſtępuiącego; Elektor záś lbo Xiąże wyſyła pozew ſtronom,

 áby

* *Defenſor może znośić ákcyą* directè *do Kamery Ceſarſkiey.*

áby ſtawały przed nim ná pewny dzień do Miaſtá Ich *Diſtrictûs*, należy też *pro adjunctis diſcernendis* wziąć pewny komplet Konſyliárzow. Toż ſię záchowuie, kiedy Elektor ma ſpráwę *in expoſtulatione* przeciwko Hrabi, lub Baronowi; álbo Szlachcicowi powierzchownemu.

Ale kiedy Hrabiowie, Baronowie, Prałáci, Opaci; Szlachtá y Miaſtá, máią Proceſs przeciwko Elektora; máią przed ſię wziąć drogę *Competentiæ*, ktora powinna być obrana. Może pozwáć do *Aſtregues*, álbo po proſtu między dziewiąciu Konſyliárzow; w tym záſię ſtrony powinny ſię temi Sędziami kontentowáć y obráć z między nich iednego Prezydenta, ktory powinien przyśięgáć od inſzych; z te

gó sámego Kompulsu, że ten nay-
stárszy zwyczay powinien być zá-
chowány. Potym ieżeli Elektor ál-
bo Xiąże, niechciał by się zdawáć
ná sentencyą Arbitrow, á ráczey
Austregues, wolno tym stronom
skierowáć Process *directè*; do Ce-
sárskiego Pokoiu, Prałáci, Hrabio-
wie, Baronowie, Szlachtá *communi-
tates* y Kapituły, kiedy máią z so-
bą sprawę; chcący dobrze termi-
nowáć swoie dyfferencye przez
trakt *Austregues*, máią dwa sposoby
to czynić; ieden nominuiąc *per Au-
thoritatem Imperatoris* Kommissa-
rzá Cesárskiego, ktory powinien
być záwsze Xiążęciem *Imperii*;
z ktorego się *Citatus* nie powinien
zrzucáć; drugi proponuiąc przez
Aktora trzech Elektorow, z kto-

rych *Citatus* powinien obráć ná pe-
wny czas iednego Sędziego; ktor
by sądził sprawę z swemi Konsy-
liarzámi.

W tey Jurysdykcyi *Austregue.*
toż się dzieie iák w innych y ni
należy pisáć tylko trzy razy; co ni
obserwuią przez listowne wyraże-
nie. Powinni konkludowáć ósme-
go razu. Atoli wolno áppellowáć
do Kamery Cesarskiey, ztą kondy-
cyą; áby nic nowego nie produko-
wáć, ná co powinni przyśiąc; że
álbo nie wiedzieli, álbo *hinc & nunc*
nie mogą produkowáć.

Wszystkie *membra Imperii* nie
máią tego Práwa *d'Austregues*, *ad
instar* iák w Francyi názywaią Prá-
wo: *Committimus*.

Trzeba wiedzieć, że te *Austre-*
gues

ques nie wdáią ſię w kognicyą wielkich Proceſſow, iáko náprzykład w ſpráwách, ktore ſię agituią, *reſpectu Prædiorum Beneficiariorum Imperii*, względem powierzchowności Stanow; tudźież względem wolności Miaſt Ceſárſkich, y inſze ſpráwy, ktore przychodzą do Ceſárzá y ná Seym *Imperii*; bo ſam Ceſarz w nich nie może nigdy decydowáć.

ROZDZIAŁ X.

Oſobliwie Xiążąt, Stanow y Miaſt.

ELEKTOR MOGUNTSKI.

ELektor Moguntſki ieſt pierwſzym: To Biſkupſtwo było podnieśione ná Arcy-Biſkupſtwo Roku 745. przez Oycá Swiętego Zácháryaſzá. *Bonifacius* názwany Apoſtołem Fryzyi; naypierwſzym był

był Arcy-Biſkupem Moguntſkim nim był Biſkupem, był Suffraganem Trewirſkim. Ale iák przyſzedł do Arcy-Biſkupſtwá, dano mu Suffragánie; *Liege*, *Cologne* *Worms*, *Spire* y *Utreebt*. * Tym czáſy ma Suffragánie *Wormu*, *Spiry*, *Wirtzburgu*, *Außpurgu*, *Eichſtetu*, *Strazburgu*, *Konſtancyi*, *Hildeſeimu*, *Paderbornu*, *Coiru*; á przedtym *Haberſtatu*, y *de Werden*. Ktore ſię były transformowały przez Traktat Weſtfalſki. Jego Dyecezya wyciąga ſię od *Kreicnachu*, ktory od Renu áż ku Turyngii ro-

ściąga

* *Przydano do Juryſdykcyi wſzyſtkie Kościoły po nád Renem, ktore ſię záſzczycały Biſkupſtwámi, y były potym przyłączone do Metropolii Kolońſkiey,* Bremu, Magdeburgu, Salisburgu *y* Rygi; *Ociec S. Zácháryaſz przydał mu tákże Prymacyalną Prerogatywę ná całe Niemieckie Páńſtwo.*

ciąga się, y należy mu wiele rzą-
ow nád granicámi pozwolonych;
o iest: nád *Alsgeseim*, *Bensheim*,
Vuedom, *Eichsfeldt*, *Bingen* z Ryn-
ą; *Bißoftzeim*, *Gelbold-Hausen*,
Gleichenßtein Gryffenßtein, *Harburg-
Haßtein*, *Heppenheim*, *Hòéchst*, *Hos-
eim*, *Kenigßtein*, *Lindau*, *Lorsclzh-
Diburg*, *Morslebuch-Obuen*, *Rosten-
erg*, *Schaffenstein*, *Schaubourg*,
Szwanberg, *Sztarkenburg*, *Sztein-
heim* y innemi, ktore znayduią się
być powierzchowne. Ztych że sá-
mych wino importuie mu ná rok,
więcey niż dziewięćdziesiąt tyśię-
cy talerow. Willegist Syn Szar-
rona, postąpiwszy przez swoie za-
sługi ná Arcy-Biskupstwo Mo-
guntskie; pierwszy był instytuo-
wany *in Electorem*. Dla czego
z nád-

z nádzwyczayney modeſtyi, kazał malowáć koła nád oknámi ſwego Pałácu z obuch ſtron; co ieſt początkiem Herbu Moguntſkiego.

Jeſt w Moguncyi 24. Kanonikow Kápitularnych; gdzie między nie mi ieſt Wielki Proboſzcz y Wielki Dziekan, y Wielki Podſkarbi, Scholáſtyk y Kantor, 18 Domownikow Szlachty; ci 24. máią Práwo obieráć Arcy-Biſkupa, álbo ktory może być z nich obránym.

Jeżeliby Elekcya Arcy-Biſkupa nie byłá iednoſtayną zgodą odpráwiona przez wſzyſtkich Kápitularnych, y áby byłá *legitima*; choć by dwa, álbo trzy razy *Suffragia* obeſzły ſię, że gdyby miałá Kapituła rozdzielić ſię; iedni przyſtępuiąc do Elekcyi, á drudzy do Poſtu-

lácyi,

ácyi, trzeba áby postulácya skutek
otrzymała; bo komplet Postulan-
tow, ma być dwa rázy większy,
niżeli Eligentow.

Elektor Moguntski oprocz po-
wagi, ktorą ma nád Duchownemi,
jest Xiążęciem, Feudataryuszem *Im-
perii* przy Arcy-Biskupstwie, y bie-
rze Inwestyturę od Cesarzá; godność
jego Arcy-Kanclerska iest przywią-
zána przy Arcy-Biskupstwie; on iest
pełnomocnym Dziekanem Elekto-
row *Imperii*; Konserwatorem *Ar-
chivorum & Matriculæ Imperii*; on
ma wzgląd ná Konsylium Dwor-
skie, y ná Kamerę Cesarską *de
Wetzlaer*, y ná Poczty Cesarskie.
Do niego Xiążęta y Stany Cudzo-
ziemskie ádressuią Propozycye,
ktore máią do *Imperium* formowáć;

tudzież

tudzież wszystkie Stany Cesarsk
y Xiążęta, swoie krzywdy rożn
przed nim exponuią.

Ten Xiąże powinien mieć *lege*
ndispensabilem, do utrzymywáni
gody Xiążąt y Stanow *Imperii*
niędzy ktoremi iákoby był głow
naybárziey iest obligowany sp
obić się, áby byłá zupełna *in Imp*
rio záchowána kointelligencya z in
nemi potencyámi Chrześciáńskie
mi znosząc się z Francyą; bo m
interess z Arcy-Biskupem y z wiel
ką Kapitułą, záwsze *cum Christia*
nissimo & potenti vicino certowá
przyiaźnią.

ELEKTOR TREWIRSKI.

ARcy-Biskupstwo Trewirski
iest naystársze: S. Sylwester Pa
pież Roku 330. posłał S. Agrycego

Patry-

Patryarchę z Antyochii, y uczynił go naypierwszym Arcy-Biskupem. Trewirski ma Suffraganow, Biskupow; *Metzu*, *Toul*, y *Werdun*; przed tym miał Suffraganow Biskupstwá, Moguntskiego, Kolońskiego, *de Liege*, *d'Utrecht*, *de Strazburg*, *de Worm*, y *de Spire*. Elektor Xiążęciem y Pánem Duchownym, y dozesnym swego stanu Feudataryuszem *Imperii*. Ten ma w swoiey Metropolii przednią straż Mineralow, ná co iest Práwo osobliwe, że áni Cesarz, áni *Imperium* do nich nie należy. Do niego mogą áppellowáć w spráwiedliwośći należącey do pokoiow Cesarskich; ile gdy się naymniey tyśiąc złotych spráwa importuiąca miałáby ágitowáć. Jednakże Práwo Jego nie

iest

ieſt ták doſkonałe w ſpráwiedliw
ści niewzruſzoney; bo oney nie n
konfirmowáney ná ten czas, kied
odbieráli inni Elektorowie od C
ſarzá ten reſpekt Roku 165
W tymże Mieście ieſt Práwo *d'Eta*
ná handle; ktore ſię ſpuſzczáią, á
bo goruią Rzeką Mozellą.

Cyrkumferencya tego Biſkup
ſtwá ieſt złożona z wielu granic
ſytuácyi, to ieſt; *Trewiru*, *Sonbu*
gu, *Pfałcellu*, *Welſchbiillilligu*, *Grim*
bourgu, *S: Wandelu*, *Kilburgu*, *W*
tluch, *Baldenau*, *Szonakien*, *Dau*
Ulmen, *Bemcaſtil*, *Honſstein*, *Zel*
Cocheim, *Munſter*, w Eilfeldzie; *Hi*
leſeim, *Munſter*, w Meynfeldzie
Meyenu, *Coblentzu*, *Boppard*, *Weſe*
Monshabour, *Limpaurg*, *Wersheim*
Engers, *Grenſcau*, *Hedſspach*. Ktor
impor-

nportuią, wielką, intratę, nie rá-
huiąc czynszow, ktore nákładáią,
á poddánych Opactwá *de Prume,*
torego on iest Administratorem
stáwicznym, ták dobrze, iákoby
ż y sámego Arcy-Biskupstwá.
árzuca tákże podatki ná poddá-
ych Opactwá S: Maxymina.

Miasto Trewirskie wystáwione
oku Swiátá 1966, 1983. przed Na-
odzeniem Syná Bożego. Elektor
rewirski iest Arcy-Kanclerzem
nperii w *Gaulach* Krolestwá *d'Ar-*
s; gdzie nic nie ma, tylko Tytuł
ego Krolestwá nie przyznawaią-
ego się do *Imperium.* Ma wyższy
topień przed Elektorem Koloń-
kim, y pierwsze Jego zdánie y Ra-
lá ná Elekcyách, y w káżdym miey-
cu ná Kongressách zásiadá prze-

ciwko ſámego Ceſarzá w poſrzodku ſali obok z Urzędnikámi ſwoich Kollegow; ma władzę ſwey powagi osobliwą, ná łáwie *Imperii*; tudzież ná exkommunikowánych, ieżeliby ſię w Roku od exkommuniki nie rekoncyliowali. Kapituła Trewirſka, ktora obiera Arcy-Biſkupa nie przypuſzcza Xiążąt, áni Hrabiow do ſwych Prebend; nie ták iák Moguntſka.

Kanonicy nim przyięci bywáią, powinni ſię wywodzić w Szlachectwie z ſzeſnaſtu Generacyi, ták z linii Oycowſkiey, iáko y Macierzyſtey; Proboſzcz, Dziekan, Podſkarbi, Scholáſtyk y Kantor, ſą dyſtyngwowani przez Ich obieráiącą godność z inſzemi Kanonikámi; tudzież pięć Arcy-Dziekánow, ktorzy ſą

ry ſą przez Arcy-Biſkupa Nomi-
owani; iáko też Suffragan. Gdy
y ten Elektor miał czynić refle-
yą nád ſytuácyą ſwego Kráiu y
ych Miaſt, ktore ſą rościęte
rzez grunta y Zamki, ktore Krol
rancuſki trzyma w Jego Arcy-
iſkupſtwie, y przeciąga áż do *Mo-*
elli; toby ſądził beſpiecznie, że nie
ıáſz żadnego Xiążęcia *Imperii*, kto-
emuby należało naylepiey obcho-
zić ſię z Francyą, iáko Jemu. Ta te-
o wynika rácya; że w każdym czá-
e, ieżeliby miał iákie intrygi, tamta
otencya záwſze mogłaby ie ſkute-
znie uſpokoić. Y Krol Francuſki
ıa tákże rácyą eſſencyalną trzy-
ıáć Elektora, ile Elektor ten ieſt
eż Metropolitą trzech Biſkupſtw;
Metz, Toulon, y *Werdun* regulowa-
ych do Francyi. K2 *ELE-*

ELEKTOR KOLONSKI.

KOlońſki ieſt podnieśiony ná Arcy-Biſkupſtwo Roku 775. Pierwſzy Arcy-Biſkup był Adolf. Taż Kolonia miáłá zá Suffraganow, Biſkupow, *de Munſter*, *de Liege*, *d'Oſnabrug*, *de Minden* y *d'Utrecht*; ále te dwa oſtátnie kiedy ſię oświatowiły, więc nie zoſtały, tylko támte trzy pierwſze.

Ceſarz Otton III. złączył y inkorporował temu Arcy-Biſkupſtwu Xięſtwo *d'Angrie*; y w náſtępuiących czáſách Ceſarz Fryderyk ieſzcze przydał Xięſtwo Weſtfalſkie, y trzymał w poſſeſſyi ieſzcze wiele Ziem znacznych, iáko ſą, między inſzemi Hrabiami, Prowincyi y Miaſtá *d'Aremsberg* nád Rzeką, *Ròér*, Prowincya *de Balie*, Prowin-

ya y Miasto *de Brison.* Miasto y Zamek *de Wert*, y insze Miásto *de Dorsseen* nád Lipą, z swemi attynencyámi, y Miásto *de Bona.* Insze pryncypalne mieyscá są, *Audernach* Miásto y Prowincya; według Práwa Paktámi nád Renem postánowionego, Miastá y Zamki *de Lons*, *de Kieserswert*, *d'Ordigen* y *de Rhinberg*; wszystkie cztery według Práwa Paktow Ryńskich, Prowincye y Zamki *de Korpen*, *de Lechml*, *de Nuniis*, *de Zubich* y insze, ktore powinny mu importowáć do Roku 26000. talerow. Jego wielka Kapitułá złożona iest z 60. Kanonikow, wszystko Xiążąt y Hrabiow, z ktorych 24. są w possessyi obieráć y być do obránia sposobnemi, nie przypuszczáiąc Szlachty, ani Baro-

 now.

now. Ten Elektor ieſt Arcy Kanclerzem *Imperii* we Włoſzech co ieſt tylko tytułem; bo ma w Italii Wikaryuſzow ordynaryinych ktorzy zá niego czynią Funkcye ktore do nich należą. Jeſt Práwo áby Krolá Rzymſkiego święcił w ſwoiey Dyecezyi, y alternatą z Elektorem Moguntſkim, innych; iáko y w Dyecezyi tey oſtátniey.

Dáie zdánie rady ſwoiey *immediatè* przed Elektorem Trewirſkim ma Urząd y ſtopień przed Elektorem Moguntſkim w Dyecezyi, y we Włoſzech tylko. Ten Elektor ma *jus gladii in criminálibus* w Mieście Kolońſkim; y choćby było Miáſtem Ceſarſkim, ma iednak áwantaż z poddánych; ktorzy nie mogą być náznáczonemi ná pier-

wſzą

wſzą inſtancyą w Kamerze *de Rotchweil*, y nie mogą appellowáć z ich ſentencyi, ieżeli ſumma przynayzniey o 500. zło: nie byłáby konwertowana; y gdyby nie miały appellácye dźwignąć ſię w ſześciu mieśiącách od dnia ſentencyi, czynią ſłuſzną prekuſtodycyą w ſądowych terminách.

Będąc Sąśiadem z Francyą interesſuie ſię do dyſpozycyi, ták dobrze, iák w Niderlandzie Kátolikim y Proteſtantow. Krol Francuſki máiąc intereſs Religii y Stanu wſpolnego, powinien go utrzymowáć w Jego Práwách Duchownych y dożywotnich.

Inſze Arcy-Biſkupſtwá Imperii.

ARcy-Biſkupſtwá *de Magdebourg* y *de Breme* oświatowiły ſię

przez Traktat Weſtfalſki; iedn
transformowało ſię *in Principatum*
á drugie *in Ducatum*. Nie máſ
też więcey Arcy-Biſkupſtw w *Im*
perium; tylko *de Saltzbourg*. Ar
cy-Biſkupſtwo *de Paſſau* było prze
nieśione przez Karolá Wielkieg
w Roku 798. Arnold był pier
wſzym Arcy-Biſkupem, ktorem
przydano Juryſdykcyą Duchown
nád połową Karyntyi y Styryi, re
ſzta záś tych dwoch Kráiow, ktor
ſię áż do *Drauen* ściągáią, uſtąpio
ne ſą Pátryarſze *d'Aquileé*.

Ta *Metropolis*, w ktorey inkor
porowano Biſkupa *de Chienne* m
Suffraganow, Biſkupow *de Trent*
de Paſſau, *de Vienne*, *de Gork*, *d*
Brixen, *de Freſingen*, *de Seccau*
de Levant. Arcy-Biſkup ieſt *Lega*

tus

us Natus dożywotni Stolicy Swięey w Niemczech.

Wielka Kapitułá ta ieſt ſkompoowana ze 24. Kapitularnych Kanoikow y mogących obieráć, y moących być obránemi, ſáme ſoloe żuppy; oprocz prowentow inzych ordynaryinych y extraordyaryinych, importuią więcey; niż nillion złota do Roku.

A iáko to Biſkupſtwo graniczy : Bawaryą, Auſtryą, z Karyntyą, Fryolem y Tyrolem od Ceſarzá y Elektora Bawarſkiego, ták może być reſpektowánym onego Prałat z ſwoią Kapitułą, áby w ſpokoyney znaydowali ſię kointelligencyi, Ceſarzá y Elektora Bawarſkiego Sąſiadow; ktorych Stany w oſtátniey woynie ſuppedytowały obronę.

Pan

Pan Wielki Ordinis Theutonici.

TEn ma ſtopień przed wſzy ſtkiemi Biſkupámi, y to z kon ſyderácyi Arcy-Biſkupſtwá Ryg ktore przedtym Pan Wielki trzy mał. * *Ordo Theutonicus* teraz z dwunaſtu Prowincyi złożony; t ieſt: z Alſacyi y Burgundyi; tudzie Auſtryi, tudzież *Comblentzu*, y tu dzież z *d'Etſch*. Ktore cztery ná zywaią ſię Prowincyámi Juryſdy kcyi Pruſkiey; ośm záś náſtępuią cych, ktore ſą ſáme Niemieckie Jáko to: Prowincya Frankonii; tu dzież *de Heſſe*; tudzież *de Bieſſen* tudzież *de Weſtfalie*, tudzież *de Lor raine*;

* *Ten* Ordo *był Inſtytuowany przez Henryk Krolá Jeruzálem, Roku* 1190, *y przez Pátryarch tegoż mieyſcá, przećiwko nieprzyiaciołom Wiáry Chrześciáńſkiey, z generalnym ápplauzem Xiążą Niemieckich.*

aine, tudzież *de Turynge*, tudzież *de Saxe*, tudzież *d'Utrecht*. Atoli Hollendrzy ſą Pánámi tego wſzy-kiego; co trzymał *Ordo* w oſtá-niey Prowincyi. Każda Prowin-cya ma ſwoich Kommendarzow Pártykularnych, z ktorych nayſtár-szy Kommendarzow mowi ſię Kommendarz Prowincyalny. Tych Dwanaście ieſt Kommendarzow, ktorzy formuią *Capitulum*, y máią Práwo, kiedy ich konwokuią, obie-ráć Wielkiego Páná, á ráczey Koadiutora.

Beneficyum Wielkiego Páná, nie czyni intraty więcey, tylko 0000. Talerow.

A nim będzie przyięty zá Ká-walerá; należy mu ſię wywodzić z ſzeſnaſtu Generácyi, ták z Oy-

cowſkiey

cowſkiey linii, iáko też y Macierzy-
ſtey; y lubo w przyięciu Káwale-
tego máią wzgląd ná Wiarę Kátó-
licką, iednak Lutrzy y Kalwini nie
ſą exkludowani; mogą trzymáć
Kommendy, ktore ſię znayduią
w Saxonii, Turyngii y Heſſie.

Ordo Theutonicus.

Biſkupſtwá, czyli Biſkupi Xiążęta Imperii.

Biſkup de Bamberg.

B*Amberg Comes*, ktory był wynie-
śiony ná Biſkupſtwo przez Hen-
ryka Sieſtrzeńcá Ottona III. w Ro-
ku 1007. Pierwſzy Biſkup był *Ever-
chard*; to Biſkupſtwo nie przyzná-
wało *Superiora*, tylko ſámego Oy-
cá Swiętego Klemenſa II. w Roku
1026. Oderwał one od Arcy-Bi-
ſkupſtwá Moguntſkiego, w ktorym

był

ł Suffraganem, y nádał onemu
ż sáme Práwa Arcy-Biſkupſtwá.
apitulum złożone z 24. Kápitular-
ch, ktorzy mogą obierác, y mo-
być obránemi.
Intrata Jego wynośi ná 60000.
alerow.
Biſkup ma Waſallow czterech
ektorow Swieckich; z iákieykol-
ek części Ich Kráiow. Wie-
ieć też, że Krol Czeſki zá Miaſto
agę; Elektor Bawarſki zá *Awerſ-
ch*, tudzież Saſki zá *Witteberg* y
rebits, tudzież Brandeburſki zá
uſtrin, ſą tákże wielkiemi Urzęd-
kámi. Ma też nieposlednie Prá-
o *ad excipienda Juramenta*, ktore
iążęta *Imperii* powinni wykony-
áć Ceſarzowi ná Ich Funkcye; iá-
o to: Wielkiego Márſzałká y
Wiel-

Wielkiego Páná, Wielkiego Poc czaſzego y Wielkiego Podkomo rzego *Imperii*, y innych.

Biſkup de Wirtzbourg.

W Roku 791. Swięty Bonifac Arcy-Biſkup Moguntſki po ſtánowił *Sedem Epiſcopalem*. Swię ty *Burchard*, był naypierwſzym Bi ſkupem, przedtym będąc Dukien Frankonii przez Karolá Wielkie go; co przedtym Biſkupi záwſz konſerwowali. Jego intrata wy nośi ná 100000. Reis Talerow. O ieſt Suffraganem Arcy-Biſkupſtw Moguntſkiego.

Jego Kapitułá ieſt złożoná z 24 Kápitularnych, ktorzy máią Práwo obieráć y być obránemi; záchowu ią też oſobliwą w przyimowaniu Kanoniká *ad ſuum gremium* cere

monią;

onią; że iákoby nie náwidziany, yłączony ſrzodkiem poſtępuie ięḋzy Kanonikámi, od ktorych ɔwinien być w grzbiet uderzony 'ym porządkiem.

A iáko ten Xiążę ieſt Sąśiadem iaſt Ceſarſkich, y Xiążąt Swie-ich teyże Prowincyi Frankonii, ora wyznáie Profeſſyą Auſzpur-ı; powinien być záwſze przywią-ny do Domu Auſtryáckiego y ektora Bawarſkiego, áby był zá-ſze ſuppedytowany ſukkurſem *in ſum* potrzeby od nich, y utrzy-ywany w Práwách Kościelnych doczeſnych.

Biſkupi *de Wirtzburg* y *de Worms* etenduią ieden nád drugiego pre-ɛdencyi; dla czego ſię rzadko zda-a, áby mieli być náSeymách rázem,

y kiedy

y kiedy ieden wchodzi ná ſalę, drugiego obaczy iuż tám będącego; tedy dla uniknienia kłotni wychodzi.

Biſkupſtwo de Worm.

PRzedtym było Arcy-Biſkupſtwo, Ociec Swięty Zácháryaſz przydał ie do Moguntſkiego w Roku 745, y uczynił Suffragana *de Worm:* Kapituła złożona z 16. Kapitularnych. To Biſkupſtwo mało intraty czyni.

Biſkupſtwo d'Eichſtet.

BYło poſtánowione w Roku 74 przez Bonifacego Biſkupa Moguntſkiego, y fundowane przez Graffow *Sugger de Hirch-Berg*. Tenże ieſt Suffraganem Moguntſkim.

To Biſkupſtwo ieſt inkludowane

między

iędzy Stany Dworu Austryáckie-
o y Bawarskiego, y ma sobie zá
axymę; że iest ze wszystkich stron
bespieczone.

Kapitułá Jego złożona z 16. Ká-
tularnych y iedenastu domowni-
ów. Jego intrata wynośi więcey
ko 40000. Talerow.

Biskupstwo de Spire.

BIskupstwo *de Spire* iest bárzo
dawne. Záczęli być Biskupámi
oku 340. iest interessowane rzą-
zić się z Francyą; Jego Kapitułá
łożona iest z dziewięciu Kápitu-
rnych y dwunastu Mansyona-
zow. Jego intraty właśnie nic nie
ááz. On iest Suffraganem Mogun-
yi, nie ma záś żadney Jurysdykcyi
Mieście Spirze.

Biskupstwo de Strażbourg.

DAgobert był podnieśiony Biskupstwo około Roku 6[illegible] Kapituła iest złożona z 24. Ka[illegible] nikow, z ktorych 12. Kápitularny[illegible] On iest Suffraganem Moguno[illegible] Biskup nie ma tylko mieysce Seymách *Imperii* przez Traktat *Riswick*. To Biskupstwo iest w[illegible] mazáne z *Matriculi*, á ustąpio[illegible] Francyi.

Biskupstwo de Constance.

INtraty Jego nie wynoszą, r[illegible] 20000. Talerow. *Capitulum* zł[illegible] żone z 24. Kanonikow, z ktory[illegible] 12. są Kápitularni: Biskup nie [illegible] Jurysdykcyi żadney doczesney [illegible] Mieście Konstancyi, ktore prze[illegible] tym było Biskupie. Ale Cesa[illegible] Ferdynand *Domûs Austriacæ*, że e-

go przy-

przyćmił potencyą, profituiąc
m czásem, nimby miało być przy-
ocone, á potym przypuściwszy
do łáwy Seymowey w Roku 1548.
ebrał ie w possessyą. Podczas
olá Klodoweusza to Biskupstwo
ło postánowione w *Argow* y *Win-*
z, ktore nie były tylko Wieś, po
e ktorych łatách poszło w *Activi-*
tem przenieśione do Konstancyi.
n iest Suffraganem Moguntskim,
go interess znośić się z Domem
ustryáckim y Bawarskim; ile że
pograniczni.

Biskupstwo Auszpurgu.

Ntraty Biskupstwá Auszpurgu,
ie czynią więcey nád 20000. Ta-
row. Kapituła iest złożona ze
. Kanonikow Kápitularnych y ze
. Mansyonarzow, ktorych wszel-

kie Prebendy znacznie importu Biſkup żadney nie ma władzy c czeſney w Mieście, Jego Zwie chność Duchowna ieſt odſt chnięta od Kapituły, á to, że n wolno Biſkupowi mięſzkáć w M ście, poty, pokiby z Kapituły n pozwolono. Dziewiętnaſty Biſk Auſzpurſki, ktory był *Ulrici* umarł w Roku 973. Jego intere tákie, iákie ma Biſkup Konſtanc tákże też ieſt Suffraganem M guncyi.

Biſkupſtwo de Hildeſeim.

TO Biſkupſtwo ieſt fundowa przez Ludwiká chwalebneg Pierwſzy Biſkup, umarł Roku 8 Czterdzieſty ſzoſty Biſkup muś krwawą woynę ponośić przeciw Xiążęciu *de Brunſwick*, ktory n

przed-

przedtym czynił intraty połowę swego Biskupstwá; co mu potym confirmował Traktat Westfalski: potym dziewięć Klasztorow należących Katolikom oddał. To Biskupstwo przedtym było intratne, á teraz nie importuie nic. Má intraty chociaż Lutrzy, uznáią Biskupa zá stárszego y Xiążęcia, y przysięgáią mu *super fidelitatem*. Biskup ten iest Suffraganem Moguntskim.

Biskupstwo de Paterborn.

KArolus Magnus fundował to Biskupstwo. Miásto było przedtym Cesarskie, iednak się submittowało swoim Biskupom, intrata Jego wynośi ná 2000. Talerow, *Capitulum* iest złożone z 24. Kanonikow wszystkich Kápitularnych, kollácya Kanonikow należy do Papieża y

do Kapituły; według ſwych Mi-
śiącow. Nie máſz w nim tyl
dwie pryncypalne godności; to ie
Wielki Proboſzcz y Wielki Dzi
kan. On ieſt Suffraganem Mogun
ſkim. Biſkup y *Capitulum* łączą
ordynaryinie z Elektorem Kolo
ſkim y Biſkupem *de Munſter*, ál
ieden drugiego bronili, ile gdyby á
takowani byli przez Proteſtantow
Brandebourg, de Brunſwick y *de He*
ſe; tudzież *per fœderatum Belgiu*
Niderlandu, iáko ſąśiadow, ktor
czynią co mogą; żeby urwáć do
Duchownych.

Biſkupſtwo de Freſingen.

PIerwſzy Biſkup był Inſtytuow-
ny około Roku 738. Kapituła ie
złożona z 24. Kanonikow Kápitu-
larnych. To Biſkupſtwo ieſt obl-
gowa-

wane dla konserwacyi pokoiu
dobrey harmonii z Dworem
warskim. Jest Suffraganem *de*
tzbourg.

Biskupstwo de Ratisbone.

Rowenta tego Biskupstwá są
bárzo szczuple, Biskup ordyna-
inie dependuie *à Sancta Sede Apo-*
lica, ták iák Kapitułá, ktora iest
żona z dwunastu Kanonikow
pitularnych, á dwunastu Man-
onarzow.

Biskupstwo de Passau.

DAwno się trzymała *sedes Epi-*
scopalis w *Lorchu* w Węgier-
im Páństwie, ále gdy zdemolio-
ano *Lorch*, byłá przenieśiona do
assau. Roczna tego Biskupstwá
tratá wynośi czterdzieści tyśięcy
alerow, *Capitulum de Passau* iest

 złożo-

złożone z 24. Kanonikow Kápitu- larnych, przy ktorych ieſt trzy go- dności; ktore ſą Dziekaná, Probo- ſzcza, Kuſtoſza. Sytuácya tego Bi- ſkupſtwá znayduie ſię między Stá- námi Auſtryáckiemi y Bawarſkie- mi: Dyſpozycya wynika od Biſku- pa y Jego Kapituły, ktory ieſt Su- fraganem Arcy-Biſkupſtwá *Saltz- burſkiego.*

Biſkupſtwo de Trente.

TO Biſkupſtwo ieſt fundowan- przez ſzczodrobliwość ro- żnych Ceſarzow, á oſobliwie prze- Teodozyuſza Wielkiego y prze- Karolá Wielkiego y przez Konra- da III. Xiążęta Auſtryáccy ſą ieg- Protektorowie *&* *per conſequens* intereſſa iego wynikáią, y dependu- ią od Domu Auſtryáckiego.

Jego intratá wynośi ná 40000. Tálerow, Arcy-Xiąże płaci zá ie-o Urząd *Imperii*, záś Biſkup pła-i porcyą zá Traktament Pokoiu Ceſarſkiego.

TO Biſkupſtwo ma Wielkich Urzędnikow, iáko *Bamberg*; to eſt Xiążęcia Bawarſkiego, iáko Márſzałká y Xiążęcia Karyntyi, iá-o Szambelláná y Xiążęcia *de Me-an*, iáko Podczaſzego, y Xiążęcia *de Szwabé*, iáko Ekonoma; ci ſą pod niemi Fámilii Szlacheckiey Kráiu, ktorzy ſą Wikaremi, y ktorzy czy-nią Ich Funkcyą; ci ſą Baronowie *de Wedesberg*, zá Márſzałká Kolo-nierowie Baronowie *de Vels*, zá Podkomorzego Hrabiowie *de Thun*, zá Podczáſzego Baronowie, á te-raz Hrabiowie *de Wolckonſtein* zá

Ekono-

Ekonoma. To Biſkupſtwo ma wielu Waſallow, Klientow, ktorzy ſię promowuią.

Biſkupſtwo de Brixen.

BIſkupſtwo to ieſt doſyć bárdzo dawne. *Brixen* było przedtym Miáſto wolne y Ceſarſkie. Teraz Biſkup ieſt Pánem w Duchownych y Swieckich rządách, álternuie ſię z nim *de Bal.* Tym kſztałtem, że ieżeli ieden ma precedencyą iednego dnia, drugi drugiego dnia, ták *in Conſilio;* iáko *in Sede.* Ich intereſſa podobne, iáko Biſkupa *de Trente;* będąc w protekcyi y ſytuácyi Stanow Domu Auſtryáckiego: *Brixen* ieſt Suffraganem *de Saltzburg.*

Biſkupſtwo de Bale.

TE ieſt tákże bárzo dawne w Niemczech, donoſzą, że S. Pantale

ale umęczony w Kolonii przez Hunnow y z Swiętą Urſulą, y wielą liczbą Swiętych Pánien Roku 51. był pierwſzym Biſkupem *de Rauraques*, álbo *Rauraguiens*, przed tym zwanych *Balois*.

Kanonicy nie mogą czynić bez wiadomośći Miaſtá żadnego *Exercitium Religionis Catholicæ*. Intratá Biſkupia nie wynośi nád 15000. talerow. Jáko Balończykowie ſą zkonfederowani z Kantonámi Szwaycárſkiemi, ták też iednym ſię ſpoſobem rządzą z niemi: Biſkup ieſt Suffraganem Arcy-Biſkupſtwá *de Besancon*.

Biſkupſtwo de Liege.

TO Biſkupſtwo było dawniey w *Songres*, potym w *Maſtrichtu*; zkąd przenieśione 700. Roku przez

Swię-

Swiętego Huberta Biſkupa tegoż Biſkupſtwá *de Liege.* Intratá iego wynośi około 4000. talerow, przed tym miał intraty około 100000. talerow ná rok.

Biſkupſtwo de Oſnabrug.

TO Biſkupſtwo było fundowane przez Karolá Wielkiego. Biſkup ieſt Xiążęciem y ſtárſzym Kapituły wielkiey, y wſzyſtkich iego poddánych. Kapitułá Kościołá Kátedralnego złożona z Proboſzczá, Dziekaná y dwudzieſtu czterech Kanonikow. Lutrzy máią tám trzy prebendy *vocemq; activam in Capitulo*, mogą wſpomagáć ſwemi głoſámi y inſzych Kanonikow Kátolickich, áby było Biſkupſtwo nápełnione Urzędámi; bo Lutrzy nie mogą być obránemi przez Tra-

ktat Westfalski zregulowany, álternatá áby byłá sukcessyi Biskupstwá z Xiążęciem Dworu *de Brunswick*, áby był ieden Protestant, á drugi Kanonik Kátolicki.

On iest Suffraganem Kolońskim, ták iest interessowany do dobr Biskupstwá, że to być powinno zá wiadomością tego Elektorá, y Xiążąt *de Brunswick*, intratá iego wynośi 20000. talerow z ákcydensámi.

Biskupstwo de Munster.

KArol Wielki fundował *Sedem Episcopalem*, ná mieyscu názwanym *Memingrad*. Zá drugiego Biskupa ná tymże mieyscu było wystáwione *Monasterium*, ktore názwali *Muster*; zkąd y Miásto y Biskupstwo dáley swoie przezwisko otrzymało.

To

To Biſkupſtwo ieſt nayintratniey-ſze między wſzyſtkiemi, bo czyni do roku 300000. talerow; á to z obfitości Kráiu, przy znaczney liczbie ludzi mężnych y ſpoſobnych do woyny. Ich intereſs w iedności trzymáć ſię z Stanámi Ceſarſkiemi; ten Biſkup ieſt Suffraganem Kolońſkim.

Biſkupſtwo de Coire.

TO Biſkupſtwo ieſt bárzo dawne. Ktorego Biſkup ieſt Suffraganem *de Mayans*. Intratá nie wynoſi do roku nád 13000. talerow, z ktorych może mieć możne okręty; intereſs tego Biſkupſtwá bywa koncertowány z intereſem generalnym Kantonow, y rázem muśi mieć ná nich baczność, iáko Xiąże *Imperii*.

Coire było przedtym Miáſto wolne Ce-

ne Cesarskie, áż do Roku 1498. Pánowánie iego było bárzo rozerwane; bo większa część od spolnych dependowałá sąśiadow, poki iedni nie byli wykupieni zá pieniądze, á drudzy się nie wyzwolili z iarzma przez odmienienie Religii.

Biskupstwo de Lubeck.

TO Biskupstwo sáme znayduie się w rękách Protestantow, ktore wprędce postánowione w *Oldemborg*; zkąd było przenieśione do *de Lubeck* Roku 1162. Roku 1535. *de Erhler*, *Revenlaw* wprowadził w nię Konfessyą Auszpurską. Xiążęta Domu *de Holstein-Gottorp* Pánámi są tego Biskupstwá, nástępuiąc Brat po Brácie, y Siestrzeniec po Wuiu.

Ten Biskup lubo Protestant, iednak *gaudet Jure Diœcesano*, y w

Jurysdy-

Juryſdykcyi Duchowney będą tytułowanym w Urzędzie, iák wielki Wikary Kátolicki, *Capitulum* ieſt złożone ze dwunaſtu Kanonikow, iednego Proboſzcza, Dziekaná, Scholáſtyká y Kuſtoſza, y dwoch Kantorow; do ktorych Funkcye ſą należące, Prebendy przywiązáne.

Biſkupſtwo nie ma żadney powagi w Mieście, ktore nie ieſt tey konſyderácyi, iák przedtym było: Sąśiedztwo *de Hambourg* y *de Wiſmar* wcále zruynowało handle intratá nie wynośi więcey nád 1000 talerow.

Biſkup żadnego nie ma intereſſu tylko z Domem Xiążęcim *de Holſtein*, o ktorego przyiaźń ſię uśilnie ſtára, áby było záchowane Biſkupſtwo, zábiegáiąc; áby Kátolicy nie odebráli w ſwoie poſſeſſyą. *Opa*

paci y Inni Prałáci y Xiążęta Imperii.

NAypierwſzy Opat ieſt *de Fulde*, Zakonnicy powinni być zlachtá, ktorzy máią Práwo obieić ſwego Opatá, ten ieſt Prymaem innych Opatow *Imperii*, y Ary-Kanclerzem dziedzicznym Imeratorſkim. Jego intratá wynośi á 30000. talerow. To Opactwo yło fundowáne Roku 744. przez więtego Boniſacego Arcy-Biſkua *de Majence, quo ad Divina, depenlet immediatè* od *S:Liege*, ktoremu Opat płaci wkupnego 400. złotych o Elekcyi. Miáſto było przedym wolne y Ceſarſkie, teraz Opaá poſſeſſyą.

Opactwo de Kempten.

TEn Opat álternuie ſię z Opatem

de Elvangen ná Seymách y cerem
niách Ceſarſkich; nie máſz tyl
dwunaſtu Zakonnikow, ktorzy m
ią, Práwo obieráć Opatá *de Kempt*
inni ſą, iák Kanonicy Manſyon
ſcy, y áni głoſu, áni Práwa nie m
ią, ná Elekcyi.

Opat żadney nie ma w tym M
ście Juryſdykcyi, ktore było wyk
pione od ſwoiey Zwierzchno
roku 1625, á potym Konfeſſya A
ſzpurſka, to *ſuppreſſit*.

Ma iednak Opat intraty ok
30000. Liwrow, á *communitas* dw
ie tylo pártycypuie, ktorzy ſą, (
dinis S. Benedicti.

Opactwo de Elvangen.

TO Opactwo opuściwſzy Zak
Swiętego Benedykta, ieſt p
nieśione ná Proboſtwo Ceſarſk
y Za-

Zakonnicy w tymże czásie ná Kanonikow obroceni, Kapitułá złożona z dwunastu Kanonikow, ktorzy byli Szlachtá y obieráli swego Opatá. Intratá tego Probostwá wynosi 40000. Liwrow. Ci dwa Opaci rządzą się maxymami, ktore obserwuią Xiążęta y Stany Kátolickie ich sąśiadow.

Opactwá de Murbach *y* de Ludrers, *álbo* de Lure.

TE dwa Opactwá przedtym były Xięstwámi powierzchownemi *Imperii*, y Zakonnicy mieli Prawo obieráć swych Opatow; ále gdy Krolá Francuskiego nástałá zwierzchność, Zakonnicy trzy Subiekta powinni prezentowáć Krolowi, z ktorych ktory się być zda godnieyszym *voti compos evadit.*

Intratá tych Opactw rázem wynośi więcey nád 18, álbo 20. wrow tyśięcy. Opaci nim ſię T ktat *de Riſwick* z ákkordował, b odſadzeni *à Matricula Imperii* wyglądáli iáko poddáni Francy nigdy nie byli przypuſzczeni Seym.

Wielki Przeor Malty w Niemczec

JEſt w Niemczech Wielki Pr or *Ordinis Sancti Joannis de ruſalem*, álbo Malty, ktory ieſt X żęciem *Imperii*; y ktory ná K greſſie Xiążąt ma mieyſce y gł iáko inne Stany.

Proboſtwo de Berchtesgaden.

TO Proboſtwo ieſt *Ordinis* Kar nikow Regularnych Swięte Auguſtyna, z ktorego co do Juryſd kcyi Duchowney należy o ſáme

Oycá

ycá Swiętego opieráią ſię, á co
Swieckiey, o *Imperium*. Intratá
o wynośi ná 10000. talerow.

Proboſtwo de Weiſembourg.

TO Proboſtwo było złączone
z Biſkupſtwem *de Spire*, kiedy
ło w wolnym ſtanie. Ma miey-
y głos zá Biſkupem iáko Pro-
ſzcz, znowu ſam iáko Biſkup ná
ymách *Imperii*. Intratá iego wy-
śi ná śiedm, álbo ośm tyśięcy
erow.

Opactwo de Prume.

TO Xięſtwo ieſt Kościelne, kto-
re było przyłączone do Ar-
-Biſkupſtwa Trewirſkiego, ná
ymie Ratysbońſkim Roku 1654.
ależy do Zakonu Swiętego Bene-
ykta. Jego Xięża ſą Szlachtá.

Opactwo de Stablo, *álbo* de Stabe

TO Opactwo naymniey in
portuie 12000. talerow.

Opactwo de Corvej.

TO Opactwo czyni około dzi
śiątká tyśięcy talerow. Trz
ma ie Zakon Swiętego Benedyk
Fundowane záś było przez Ludw
ká Debonnerego *Imperii.*

Należy wiedzieć ſtrony intr
Arcy-Biſkupow, Biſkupow y i
nych Prałátow iż procz prowe
tow z ziem y dobr Kościelnyc
ktore wynoſzą Beneficya, máią ſp
ſobność ná wſzyſtkie koſzta, d
poważnego utrzymánia godnoś
ſwoich, nárzucáiąc ná poddány
kontrybucye; ile że ſą Pánámi, t
dobr ziemſkich; iáko y Duch
wnych. Należy tákże wiedzie

że po

po większey części wielcy Páwie, ktorzy są w stanie Duchownym, trzymáią wiele Beneficyow; według ktorych swoie máią głosy w Kongressách.

Inśi Prałáci y Opaci w Szwabii.

OPat *de Salmansveil Ordinis Sancti Benedicti.*

Opat *de Virgarten Ordinis Sancti Benedicti.*

Opat *de Oehseuhansen Ordinis Sancti Benedicti.*

Opat *de Eschinghen Ordinis Sancti Benedicti.*

Opat *de Ursperg Ordinis Premonstratensis.*

Opat *de Roggembourg Ordinis Premonstratensis.*

Opat *de Mune-Rod Ordinis Premonstratensis.*

Opat *de Weyssenau Ordinis Præmonstratensis.*
Opat *de Schussenriedt Ordinis Præmonstratensis.*
Opat *de Marckstall Ordinis Præmonstratensis.*
Opat *de Peterfhausen Ordinis Sancti Benedicti.*
Opat *de Veltenhausen Ordinis Sancti Augustini.*
Opat *de Gengembach Ordinis Sancti Benedicti.*
Opat *de St:Blaise Ordinis de Citeaux.*
Opat *d'Irscé Ordinis de N.*
Opat *de Munden Ordinis S. Benedict.*
Opat *de St: Georges à Frein Ordinis Præmonstratensis.*
Opat *de Svisallen Ordinis Cistersiensium.*
Opat *de Ottenbeuren Ordinis Cistersiensium.*

Kommendarz *d' Alschansen Ordinis Maltaneuk.*

Opat *de St: Ulric & de St: Effré à Ausbourg Ordinis S. Benedicti.*

Opat *de St: Georges à Ultzuj Ordinis de Canonicorum Regularium.*

ROZDZIAŁ XI.

Krol Czeski y Dwor Austryácki.

KRol Czeski Wielki Podczaszy *Imperii* iest naypierwszym Elektorem Swieckim; lubo przedtym nie miał áni mieysca ná Elekcyi, áni był Elektorem, y chociaż tym *successu temporis* został; głosu mu iednak ná Elekcyą Cesarzá mieć nie pozwolono. Dopiero Cesarz Jozef przyiął ná Seymie 7. 7*bris* 1708. Possa Czeskiego; záczym Krolestwo Czeskie iest obieráiące. Cesarz Otton Roku 1208. przyznał y przy-

iął

iął Krolá Czeſkiego, iáko Xiążęcia Uprzywileiowánego, w Kongreſs Elektorow *Imperii*; y tenże Krol był konfirmowany ná godność Elektorſką *per Auream Bullam*.

Kroleſtwo Czeſkie było przedtym *Clientelare Prædium* Prowincyi Ceſarſkiey. *Carolus IV.* Kościoł Praſki podnioſł ná Arcy-Biſkupſtwo, ztym dokładem; áby Arcy-Biſkup miał prerogatywę Koronowáć Krolá Czeſkiego.

Ráchuią około trzydzieſtu pryncypalnych Miaſt, ktore ſą áktualnie w Kroleſtwie Czeſkim; iáko to: *Praga, Pilſen, Budvis, Kolin, Rukonille, Egra, Tabar, Gatau, Bern, Mis*, álbo *Stribro, Kutenberg, Satz, Lectmintz, Laun, Bruck, Gretz, Aure, Maunt, Hoft, Jaromir*, y inne. Jeſt też

ieſzcze

eszcze więcey innych Miast, ktore należą do wielkich Pánow Krolestwá tego.

Xięstwo Sylezyi y Margrabstwo, Morawy y Luzacyi przyłączone do Krolestwá Czeskiego. Czechy, Szląsk, Morawa y Luzacya Dworu Austryáckiego są possessyą, y Kráiami dziedzicznemi. Jáko też Arcy-Xięstwo Austryi, *Transylwania*, *Carynthia*, *Moldavia*, *Valachia*, *Stirya*, *Trioul*, *Carnida*, *Letrenten*, *Tyrol*, *Kroácya y Hungarya*. Arcy-Xiąże Austryi iest *caput natum Consilii absoluti* Cesarzá; y nie może w tym żadney popadáć preskrypcyi. Arcy-Xiąże spytawszy się trzy rázy o Inwestyture swych Stanow iákby ią mogł otrzymáć; tym sámym iest przyznány, szukáiąc

zupeł-

zupełnego *in illorum immunitatibus* Práwa, y ma práwo karáć, *attentata* przeciwko ſobie, iáko *crimina læſæ Majeſtatis* tym ſpoſobem, iáko Krolowie Rzymſcy y Elektorowie. Ztąd żaden nie może go wyzwáć ná poiedynek. Ma wolność być ná Seymách, álbo ábſentowáć ſię, Przywiley excypowánia ſię od Kontrybucyi, y ciężarow publicznych. Adminiſtruie ſpráwiedliwość bez żadney áppellácyi *in virtute* Przywileiu Karola V. ſobie nádánego. Jego poddáni nie mogą áppellowáć do inſzey Prowincyi dla dánia świadectwá, álbo dla wzięcia Inweſtytury *Prædiorum*. Y owſzem ſámi Xiążęta *Imperii*, ktorzy ſą *Vaſſalli Auſtriæ*, powinni trzymáć Porucznikow y Attendentow *Prædio-*

rum vigore otrzymánia Inweſtytury. Biſkup *de Bamberk* pretenduie mieć u śiebie Inweſtyture ná Proboſtwo Szpitalne; ktore ieſt Klaſztorem Auſtryi nád Rzeką *Ams.* Stany Węgierſkie tákże pretenduią, z rácyi Práwa do obieránia ich Krolow. Bo lubo Leopold deklárował też Kroleſtwo zá dziedziczne Auſtryi, to iednak *in controverſo* ieſt. Dom Auſtryácki, záczął *creſcere* w ſwoiey godności y wielkości Roku 1280, ták że iuż teraz temu ieſt 462. lat. Jego ieſt Práwo rządzić Stanámi Auſtryackiemi. Auſtrya ieſt *antemurale*, nie tylko co do obrony kráiow dziedzicznych, ále też *Imperii.* Lubo nie záchowuie tey maxymy, kiedy ſię ná wielką woynę zánieśie we wſzyſtkich Stanách,

Pán-

Páństwá należące do Arcy-Xiążę-cia Austryi, ſpráwiedliwość postá-nowioną máią w pryncypalnych mieyſcách. W każdey Prowincyi te Miastá należą do Kongreſſow, w ktorych oddáią *fidelitatem & homagium*; to ieſt: z Węgier, w *Preżburgu*, z Czech w *Pradze*, z Szląſka w *Wrocławiu*, z Morawy w *Olmutzu*, z Tyryi w *Gracu*, z Karyntyi w *Klagenfurt*, z Karniolii w *Lobaku*, z Fryulu w *Gorcu*, z Iſtryi w *Tryeſcie*, z Tyrolu w *Briugu*, z Szwabii w *Inſpruku*, z niżſzey Austryi w *Wiedniu*, z wyżſzey Austryi w *Lintzu*.

Prowenta Ceſarſkie nie wynoſzą więcey nád dwadzieścia Millionow Talerow.

Dwor Bawarſki.

XIęstwo Bawarſkie było przed tym

tym Kroleſtwem, rozciągało ſię áż do Granic Węgierſkich y do Morza Adryáckiego, y áż do Gor Frankonii, záwierało w ſobie Kráie; Tyrol, Karyntyą, Karniolią, Styryą, Auſtryą y inne Stany, ktore miały ſwych *immediatos Principes.*

Bawarya dwunaſtą Hrabiow ſzczyci ſię, w niey ráchuią 30. wielkich Miaſt, (z ktorych ieſt kápitalnym *Münich* názwane,) 94. mnieyſzych Miaſt, 220. Zamkow, 4000. Wśi, 8. wielkich Opactw, 75. Klaſztorow, álbo Zakonow.

Dzieli ſię ná cztery wielkie Prowincye, ktore názywáią ſię Regencyámi; to ieſt ná *Münich*, *Landshut*, *Straubing* y *Backhauſen*; gdzie ſpráwiedliwość ſię ádminiſtruie nád ludźmi wſzelkich kondycyi, z ktorych

rych áppellácye wychodzą ná Konsylium Xiążęce. Xięstwo Bawarskie y wyższy Palatynat Xiąże trzyma w possessyi, Landgrawia *de Leychtemberg* y Hrabia *de Hagae.* Jest iákieś dziedziczne Braterstwo sukcessyi postánowione między Dworem Bawarskim y Palatynem Reni.

Ten Dwor w Niemczech zaczął się zá Ottona I. około Roku 99[illegible] A Roku 1290. Fámilia Xiążąt Bawarskich rozdzieliła się ná dwie gałęzi, Rudolf y Ludwik Synowie Ludwika II, ktory był názwany okrutnym, byli *legitimi*, z Rudolfá, ktory był stárszym, pochodzą *Comites Palatini Rheni*; y ta gałęź názwana Rudolfina. Z Ludwika też pochodzą Xiążęta Bawarscy, á ta gałęź

názwa-

ázwaná ieſt *Vilhelmina*, z Gwillel-
ma V, ktory umarł Roku 1626.

Dwor Saſki.

ELektor Saſki trzyma Xięſtwo y
całą wyſoką Saxonią, Miznią,
Margrabſtwo niżſzey y wyżſzey
Łuzácyi, *&c.* W tych Kráiach ſprá-
wiedliwość opiera ſię zá oſtátnim
Zamkiem że wſzyſtkich Stanow
też áppellácyi do Pokoiu
Dworu Páńſtwá *Imperii*; lub do
Pokoiu Ceſarſkiego *de Spire*: á to
in Virtute Juris Saxonici. Około
Roku 1656. przez Elektora Saſkie-
go Janá Jerzego pierwſzego *in fa-
vorem* czterech Synow, to ieſt; Ja-
ná y Jerzego drugiego, ktory po
nim náſtąpił ná Elektora Auguſta
Chryſtyáná y Morycza, ſtánął po-
dział Páńſtw Saxonii z iey dycyámi.

Jáko ci wſzyſcy Brácia trzymái linią, ták ich ten dział ieſt dotą záchowány; wſzakże nie bez nayWyżſzey zwierzchności przyznáney piaſtuiącemu Funkcyą Elektorſką.

Dwor Saſki ieſt bárzo dawny pierwſzy Elektor Saſki umarł Roku 988.

Saxonią naprzod Luter błędámi ſwemi nápełnił, potym po nie máłey części y Kalwin, ták; że tám obiedwie te herezye *liberum exercitium* nie dopiero miały, wykorzeniwſzy Religią Rzymſką. Począł ią iednak iáko ſtárodawną, y nienáruſzoną dawnieyſzym Antecesſorom ſwoim przed wyrażonemi herezyámi, przywracáć Saxonii, przykładem ſwym Elektor *Auguſtus*, zoſtawſzy

iwſzy Kátolikiem ieſzcze przed
iągnieniem Tronu Polſkiego,
orym go podwyżſzył BOG
nádgrodę przyięcia práwowier-
y wiary, y innych wſpaniałych
ior. Ten pierwſzy z Saxonow
ł Krolem Polſkim Auguſt II. ná-
vanym. Pociągnął zá ſobą y Sy-
temi czáſy ſzczęśliwie nam pá-
iącego Auguſtá III. niemniy mu
ogę utorowawſzy do Korony, niż
prawdziwey Religii. Pociągnął
innych do teyże przyięcia. Zna-
niy iednak kwitnąć poczełá przez
ączenie ſię Nayiaśnieyſzego Au-
iſta III. z Domem Auſtryáckim,
zez co bárziey ſię wzmaga, má-
c przytym *liberum exercitium* y
iros Apoſtolicos wprowadzonych;
bo przy początkách ſwoich nie

może być ták ludna, iák Luterſkie kacerſtwo.

Jáko wſzyſtkie Kráie Elektora ſą położone w ſrzodku Niemieckich Państw, opieraią ſię o Czechy, Marg- grabſtwo Brandeburſkie, o Turyngią y Frankonią; ten Xiąże Elektor ordynaryinie znośi ſię w intereſ- ſách tego wyciągáiących z Ceſa- rzem, Elektorámi, Moguntſkim Bawarſkim y Brandeburſkim.

Dwor Brandeburſki.

ROzłączone Stany ten Elektor trzyma, bo odległe iedne od drugich; dla czego częſto też włá- ſne odmienia dyſpozycye według rożnych treſunkow, ktore ſię zda- rzáią, y intereſſow, ktore ma do rzą- du z ſwemi Sąśiadámi, bądź to z Xiążętámi *Imperii*.

Elektor

Elektor Brandeburſki trzyma Pruſy Xiążęce ku Polſzcze, powtorną Pomeránią, Margrabſtwo Brandeburſkie, Xięſtwá *de Halberſtat* y *de Minden*; Hrabſtwá *de Ravensbourg* y *de la Marck*, y Xięſtwo Kliwii.

Jego Práwom podlegáiący, iák Elektora Saſkiego, nie mogą áppelowáć w ſwoich ſpráwách definiowanych do *Conſilium Aulicum*, áni do Pokoiu Saſkiego: Co ieſt utwierdzono według ſtárego zwyczáiu *per Auream Bullam* konfirmowanego. Y iedno tylko áppellácyi dopuſzczono pozwolenie oſobliwe, ktore było uproiektowane przez Ceſarzá Maxymiliáná II. Roku 1560.

Elektora Brandeburſkiego Xięſtwo Magdeburſkie názywa ſię Sta-

námi Pátrymonialnemi, ktore n
było przyſądzone przez Trakt
Weſtfalſki, áby był łatwiy częś
Pomeránii uſtąpił Koronie Szwed
kiey.

Pruſſya podnieśiona ná Krol
ſtwo przez Leopolda w Roku 170
Reſpektem Elektora Brandebu
ſkiego, Fryderyká II. Pierwſz
Elektor umarł w Roku 1001.

Xiążęta tego Domu, ktorzy mi
li podział *propaginis Electoralis*,
Margrabiowie *de Kulmbach*, álbo
Bareith y *d'Anſpach*. Margrab
Kulmbach trzyma wyſokie Burgrab
ſtwo *Norumberga*, Margrabia *d'A*
ſpach cieſzy ſię niżſzym Burgrab
ſtwem *Norumberga*. Ci Religi
wyznáią Proteſtantow, y przywia
zuią ſię do intereſſow Elekto

Bran-

Brandeburskiego, iáko do ich filaru y głowy Fámilii.

Dwor Palatyna Reni.

OProcz wielu dycyi położonych między *Coblentzem*, *Andernahem* y Kráiami *de Juliers*, ktore się dotąd opieráią; oprocz Xięstwá *de Neyburg*, *de Sultzbach*, *de Neux-Ponts*, *de Birckenfeld*, *de Weldentz*, y insze, ktore tám są attynencyą. Elektor *Palatinus* trzyma ieszcze insze Xięstwá, Hrabstwa y insze *territoria* z wielką intratą; iáko to: *de Lindefeld-Stromberg-Landech*, *Altenßlat*, *Morbach*, *Neyßtat*, nád *Harrem*, *Federsheim*, *Sintzcheim*, *Germersheim*, *Altzeim*, *Oppenheim*. Prawdziwy intereſs tego Elektora powinien być przywiązány do swey przyśięgi *Imperio* wykonaney, áby

utrzymował Exekucyą Traktat Westfalskiego, *in casum* woyn między *Imperium* y Francyą, áby utrzymował *neutralitatem* dl ochronienia swego Kráiu od przechodu, y od statywy Zołnierskiey.

Jest zupełna cała wolność w stanach tego Elektora Religiom, Kátolickiey, Kalwińskiey y Luterskiey.

Elektorowie *Palatini* pochodzą z Rudolfa Bratá stárszego Cesarz Ludwiká Bawarskiego, Wnuká Rudolfa Cesarzá przez Jego Corkę. Ludwik II. ich Ociec umarł w Roku 1294. Dwor Palatyna Renu iest stárszy od Bawarskiego. Jest wspolna sukcessya między temi dwiema gałęziami. Gałąź Palatyna názywa się *Rudolfina*, á gałąź Bawarczyka názywa się *Wilhelmina*, z Gwilelma

V. Ba-

V. Bawarſkiego, ktory umarł Roku 1626.

Stany Krolá Szwedzkiego w Niemczech.

IMperium áby uſpokoiło woynę, ktora ſię kontynuowała po śmierci Guſtawa Adolfa, uſtąpiło Szwecyi przez Traktat Weſtfalſki, oprocz ſummy znáczney, wyliczoney náſtępuiące Stany.

Xięſtwo *de Breme.* To przedtym Arcy-Biſkupſtwem było, transformowane záś w świátowe przez Traktat Weſtfalſki, wziąwſzy tytuł Xięſtwá, *in favorem* Korony Szwedzkiey. Przez ten traktat trzymáiąc *Prædium Beneficiarium*, Krol Szwecyi *ex hac Qualitate* ieſt Xiążęciem *Imperii* do mieyſcá, głoſow ná Seymách, y innych Kongreſſách

greſſách Ceſarſkich należącym Xięſtwo *de Werden*. To był tákże Biſkupſtwem, y tákże w dobra ziemſkie przemienione przez Traktat Weſtfalſki *in favorem* Królá Szwedzkiego.

Pomeránią bliżſzą, ktora ieſt nay pryncypalnieyſza. Elektor Brandeburſki ieſt Pánem Pomeránii dalſzey.

Miáſto *de Wiſmar*, z Zuławámi *de Nerencloſter* y *de Pòél*; oprocz Wśiow *de Schedorf*, *Wejdendorf*, *Branden-Heuſſen*, y *Wangers*; ktore dependuią do Zuław *de Pòél*, y ktore należały do Xiążęcia Adolfá Frederyká *de Meklembourg*, y iego Sukceſſorow. Zá co im uſtąpiono w rekompenſę Biſkupſtwá Meklemburſkiego, tudzież Biſkupſtw *d*

Szwe-

Szwerin y *de Ratisburg*, kontentuiąc naybárziey rekwizycyą Gustawa Adolfa z *Meklemburga.*

Dwor de Brunswick *y* de Luneburg.

XIąże *de Brunßwick Hannowre*, był Elektorem z faworu Leopoldá, mieysce miał *in Collegio Principum immediatè* po Dworách Elektorskich. Fámilia Xiążąt Brunszwickich ma trzy gałęzie; Jákie są te: *Wolfenbüttell, Zell*, y *Hannowre.* Te Dwory będąc dobrze złączone, dosyć są potężne y *considerabiles.*

Mogą wystawić sámego Woyska pieszego od 15, áż do 20. Tyśięcy należycie bitnego.

Stany ich nie máią bárziey z kim mieć kointelligencyi dobrey zgody, iáko z Prowincyámi z ziednoczonemi, z okázyi handlow. Ich

Ich Fámilia ieſt bárzo ſtárá, Geneálogia bárzo wierna. Wzięł początek Roku 1180, ieſzcze przed Henrykiem Leonem Xiążęciem Wandalow.

Dwor Meklemburſki.

S*Zweryn* y *Ratzburg* były przed tym Biſkupſtwámi, potym transformowane ſą *in ſæcularia bona in favorem* Xiążąt Meklemburſkich. Ten Dwor ieſt bárzo ſtárożytny pochodzi od Henryká Leoná Xiążęcia Wandalow, ktory umarł 1329.

Ten miał dwie gałęzie, gałęź *de Szweryn*, y gałąź *de Gerlrau*, ktora oderwana przez śmierć Xiążęcia Guſtawa Adolfa 20. 8*bris* 1693.

Xiąże *de Szweryn* ma Funkcyą trzymáć Sygnet Ceſarzá, kiedy ręce umywa, przed y po iedzeniu.

Dwor

Dwor de Wirtemberg.

XIąże *de Wirtemberg* ma swoią Funkcyą być wielkim Łowczym *Imperii*, tudźież nośić Chorągiew Cesarską. Jest Xiążęciem y Pánem formalnym, ádministruiącym spráwiedliwość w swym Kráiu wielowładnie bez áppellácyi *in criminalibus*, ále *in Civilibus* z áppellácyą do Pokoiu Cesarskiego *de Wetzlar*; y nie może nic odmienić, áni czynić żadnego Práwá, bez konsensu Stanow tego Kráiu.

Ten Xiąże może mieć wystáwionego Woyská w kilku dni ná 5000. piechoty.

Według Geneálogii prawdziwey Xiążąt *de Wirtemberg* pochodzą od Hedwárda młodego; ktory umarł w Roku 1429.

Ten Dwor ma trzy gałęzie; to iest: *de Wirtemberg-Stutgard*, *Wirtemberg-Montbeliard*, y gałęź Juliáná.

Dwor de Heſſe.

KRay *de Heſſe* ieſt *Langraviat*; to ieſt: Hrabſtwo Prowincyalne. W tym domie Dworu *de Heſſe* ſą dwie gałęzie, *Heſſe-Caſſell*, y *Heſſe de Armiſat*; *Heſſe-Caſſell* ieſt Luter, á drugi ieſt Kalwin. Ta Fámilia uczyniłá *Pactum mutuæ Succeſſionis* ná Hrabſtwo; opuściwſzy Males y Saxonią. Wywodzi ſwoy początek od Karolá Wielkiego przez Henryká Infantá w Brabancyi zmarłego Roku 1308.

Dwor de Bade.

MArgrabſtwo *de Bade* nie ieſt Kray Stanow, iáko niektore inne ſą Prowincye Niemieckie, ale

ieſt

ſt podległe pánowániu tych Xią-
ąt, ktorzy mogą czynić co chcą
ez konſenſu Stanow.

Są dwie gałęzie tego Domu *Ba-
e-Baden*, y *Bade-Durlach*, pierwſza
ſt Kátolicka y ieſt ſtárſza, przy-
iązana do intereſſow Domu Au-
ryáckiego. *Bade-Durlach* uczy-
iłá profeſſyą Religii Auſzpur-
kiey, y idzie zá intereſſámi Francyi.

Dwor de Saxe-Lawemburg.

Xiąże *de Saxe-Lawemburg*, ieſt Rzymſkiey práwowierney Re-
gii. Jáko wielki Ziemianin w Kro-
ſtwie Czeſkim, przyłącza ſię do
Dworu Auſtryáckiego; Ten Dwor
wa około 500. lat.

Dwor de Holſztein.

KRol Duńſki będąc Xiążęciem Holſztyńſkim, ná ktore Xięſtwo

on bie-

on bierze Inwestyturę od Cesarz
iest Xiążęciem *Imperii in eadem lán*
ce co do tey godnośći z Xiążęcie
de Holstein-Gottorp, álbo *Szleswic*
z nim lubo ma *nexum sangvinis*
przecięż y nie mało zobopulne
kontrowersyi.

Xiąże *de Holstein-Szleswick* z swo
iey strony dependuie od Krol
Duńskiego. Uwolniony iest od Prá
wá *Prædiorum*, ztąd; że Krol *Carolu*
Gustaw wsparty potencyą sweg
Brátá przyrodniego Xiążęcia *d*
Szleswick, uczynił Krolem Duń
skim Fryderyká III, zákończywsz
z swoim áwantażem ten procede

Z gałęzi stárszey Holsztynu Duń
skiego, wychodzą cztery gałęzie
Zondebourg, *Nordburg*, *Gluburg*, *Ar*
mesberck, álbo *Ploen*.

Gałęź

Gałęź mnieyszego Holsztynu, *Szleswick*, álbo *Gottorp*, idzie od Adolfa Brátá młodszego Chrystyáná III. z Danii; zkąd wynika y pierwsza gałęź.

Dwor de Sawoie.

XIąże *de Sawoie* od Cesarzá bierze Inwestyture ná Sáwoie, y inze *Prædia Clienteralia Montferata*. Nie ma áni głosu, áni mieyscá ná Seymách; y dla tego też do żadnych nie należy podatkowych Impozycyi.

Ten Stan wysokiey iest konsyderácyi, naybárziey z interessow Xiąząt y swych Sąśiadow; osobliwie z Cesarzem, Krolámi Francuskiemi y Hiszpánią. Xiąże *de Sawoie* iest Wikarym *Imperii* we Włozech.

Xiążęta d'Anhalt.

OProcz tych *de Zerbst*, ktorzy ſą Lutrámi, wyznáią generalnie Religią pretendowaney reformy.

Ten Dom od 547. lat wywodzi ſwoię ſtarożytność. Má pięć gáłęzi; to ieſt: *Beſſau*, *Bernbourg*, *Plotzkau*, *Zerbſt*, *Kothen*.

Inni Xiążęta y Margrabiowie Imperii.

Xięſtwo d'Henneberg.

TE ieſt podzielone ná wiele Xiążąt; iáko to: Biſkupa *de Witzburg*, Elektora *de Saxe*, *Weimara* Xiążęta *de Alleberk* y *de Lobourg*; *Landgrava de Heſſe-Caſſel*.

Margrabſtwo de Nomeny.

NAleży do Xiążęcia Lotaryńſkiego z tey rácyi Margrabſtwo *de Nomeny* y Hrabſtwo *de Blamont*,

mont, że Xiąże Lotaryńſki będąc Xiążęciem *Imperii*, osiadł przy nim w Cyrkule wyſokiego Renu. Ten Xiąże reſpektem Francyi y *Imperii* powinien, ile może być między temi potencyámi *neutralis*, w ſzeſnaſtym wieku ten Dom ieſt rozdzielony ná dwie gałęzie przez dwoch Synow *de Rene*, ktorzy byli Antoni y Klaudyuſz.

Margrabſtwo *de Nomeny* nie było oderwane przed wiekiem od Kátedralnego Melzu.

Xięſtwo de Montbeliard.

Należy do Xiążąt *de Wirtemberk*?

Xięſtwo de Aremberg?

JAn *de Ligne* Hrabia *d'Aremberg* był okazyą wpiſánia Hrabſtwa do *Matriculi Imperii* y w Cyrkule wyſokiego Renu, Roku 1568. Ten

po ſobie zoſtawił Karolá y Roberta, rozdzieláiącego dwie gałęzi *de Aremberg* y *de Barbanſon*.

Xięſtwo de Hohenzollern.

Dependuie to Xięſtwo od dyſpozycyi Dworu Auſtryáckiego.

Inśi Xiażęta Teraźnieyśi.

SA ieſzcze inśi Xiążęta, ktorzy byli Kreowani przez Ceſarzá Ferdynandá III, y zoſtáli przyięci do *Collegium Principum* ná Seym Ratysbońſki w Roku 1654. A ci Xiążęta ſą *de Eggemberg, Lobkowitz, Salms, Ditrichſteim, Naſſau, Dillemburg, Piccolomini*, y *Adwersberg*. Xiążęta *de Naſſau* y *de Salms* przywiązuią ſię do intereſſow *Imperii*; inśi należą do Domu Auſtryáckiego, w Stanách ktorego naywiękſza pártya ich dobr.

Ná tym-

Ná tymże Seymie Roku 1654.
Enno Ludwik Hrabia, *Dystryze* ták-
e był przyięty zá Xiążęcia *Impe-*
ii przez Ferdynandá III, ztą kon-
lycyą; áby nie był tylko stárszy
ego Domu Xiążeciem, á młodśi,
by się názywáli Hrabiami. Przed-
ym tákże zkombinowano tę go-
lność Xiążęcia z stárszemi Domow
le Farstemberg, *de Ottingen*, y *de*
Schwartzemberg. Fámilie tych Xią-
ąt, ile Xiążąt nie znayduią się bár-
o stáre, wszakże przedtym tytu-
em dawniey kwitnęły; bo náprzy-
ład: Hrabia *de Nassau*, ktory *An-*
etres trzymał długi czas przed
Hrabią *de Nassau*, w Kráiu *de Hes-*
se, był około Roku 1290. Hetma-
nem Woysk Cesarskich Henryká,
przeciwko Węgrom.

Hrabiowie, Baronowie, Szlachtá Po-
wierzchowni Imperii.

HRabiowie, Baronowie *Imper*
znayduią ſię rozdzieleni n
cztery Ciałá; to ieſt: Weterania
Szwabią, Frankonią, y Weſtfali
Ich pryncypalny intereſs ieſt, áb
ſię utrzymywali *ab intra & ab ex-*
tra; co ieſt *Æquale* tym Xiążętom
kiedy w ich intereſſách pártykula
nych rządzą ſię ná ſytuácyą ic
Stanow y ná potencyą, lub ſłáb
ści ich przyiacioł; tudzież ná złą
czonych Kolligácyą, álbo przyiaź
ex ratione ich Religii. Jeſt wie
między niemi, ktorzy ſą Fámi
wyſokiey y bárzo dawney, á p
większey części z Xiążąt *Imperi*
Kontentuią ſię Práwámi ſwem
ktore ſą nádane według kondyc

Stanu

stanu Xiążąt, od ktorych prowadzą *originem*.

Szlachectwo Wolne y Powierzchowne Imperii.

DWie są partye Szlachectwá w *Imperium*: Jedna wolna y powierzchowna, dependuiąca tylko od Cesarzá y od *Imperium*: Druga wnętrzna, ktora rekognoskuiąc Cesarzá zá Głowę *Imperii*, poddáie się ieszcze Jurysdykcyi innego Xiążęcia.

Bárzo iest wiele tych Szlachty powierzchownych, ktorzy pochodzą z tych dzielnych Káwalerow, ktorzy do otrzymánia wiktoryi nád Saxonámi, Karolowi Wielkiemu y Jego Sukcessorom dopomagáli. Innych tákże wiele dzielnych przybyło z Stanow Sąśiedzkich, nie

zdzieráiąc ſię z Niemieckiey ryzy przez co przyłączeni *ad Corpus Nobilitatis.* Tudzież z tych przybywa, ktorzy ſtáráiąc ſię przez wielkie zaſługi ku Ceſarzom o godność *Nobilitatis Imperii*, odbieráią iá w rekompenſę uſług, z Przywileiem ná *Prædia Clientelaria.* Te *Prædia* oſobliwie znayduią ſię w Szwabii, Frankonii y wciąż Renu, *&c.*

Nie trzeba wątpić, áby te Szlachectwo nie było przedtym wokowane ná Seymy Ceſarſkie, y nie pretendowało záwſze precedencyi przed Miaſtámi. Ich intereſſá dependuią od łáſki y pomocy Ceſarſkiey, żeby ſkutek pożądány otrzymały.

Miáſto

Miásto Cesarskie Ławy Reńskiey.

INteressa wszystkich Miast Cesarskich wspieráią się ná ukontentowaniu ich wolności, Praw, przy dostoieństwách, Przywileiach, á naybárziey ná ich powierzchowności; Dla czego szukáią tyle dla śiebie łáskáwości, áby mogły być przy nich utrzymywane. Jákoż y Cesarz ma swoy własny interess, áby ie konserwował, bronił od tych, ktorzyby mieli iákie im sedycye przynośić, że te Miastá ták się rządzą w swych Ziemstwách, iáko Xiążęta *Imperii*.

Kolonia iest Kátolickie Miásto; Cesarz Otton III. uczynił ie Miástem Cesarskim, y nádał Kolończykom Roku 993 ná Seymie *de Worms* wiele znacznych Przywileiow, przy

ktorych

ktorych dotąd zostáią. Prawdá, że wiele Arcy-Biskupow nie dyspu-towali się o ich wolności, áż do Roku 1297. Ale kiedy mieszkáiący rezolwowali się z swoim Woyskiem poprzedzić Arcy-Biskupa, áż do *Woringen* Kráiu Brabanckiego, y tám mu prezentuiąc Oboz, położyli klucze swego Miastá ná placu batalii. Przez ten ákt rázem y klucze y wolność otrzymali, y ták uweseleni cały rok pámiątkę z magnificencyą obchodzili.

Aix, czyli *Aquisgranum* po Łacinie, iest Kátolickie y Protestanckie; te iest: ktore *Aurea Bulla* ordynowała, áby Cesarz w nim odebrał pierwszą Koronę. Konserwuie dotąd Szpadę Cesarzá Karolá Wielkiego z pendentem, y Księgę

Ewán-

Ewángelii złotemi literámi piſáną, *in Sacro Imperatorum.* Xiąże Brabancki ma Práwo Protekcyi nád tym Miáſtem, Xiąże *de Juliers* názywa ſię *Conſulem*, czyli Rádzcą dożywotnim Miaſtâ, Rzemieśnicy záś iego nawet *in Officiis* Konſułow, Senatorow, y innych Magiſtratow znayduią ſię.

Strażbourg należy teraz do Krolá Francuſkiego, gdzie odpráwuie ſię *Exercitium* Kátolickiey y Proteſtanckiey Religii.

Lubeck było deklárowane zá Miaſto Ceſarſkie przez Ceſarzá Fryderyká II. Roku 1209. Kátolicy tám nie máią áni Kościołá, áni *exercitium* publicznego ſwoiey Religii. To Miáſto rządzi ſię bárzo roſtropnie, iego intereſſa z Krolem *du Nord* y

z Dwo-

z Dworámi *de Brunßwick* y *de Holßteyn*, ktore się każą ápprehendowáć przez inszych Xiążąt y Stany Sąśiedzkie, ták dobrze, iákby też przez sámego Cesarzá.

Worm y *Spira*. Kamera Cesarska przedtym byłá w *Spirze*; Kátolicy trzymáią tám Kośćioły Kátedralne z niektoremi Klasztorámi, ále Magistraty y po większey części są mieszáne Konfessyi Auszpurskiey.

Frankfort nád Menem, gdzie obieráią Cesarzá. Tám odpráwuią się dwa wolne y walne Jarmarki, ná Wiosnę y w Jesieni. *Saxenhausen*, ktory iest nie dáleko Miastá, záchowuie się iáko Fortecá cáłego Miastá; Magistraty y Mieszczánie Protestanci, trzymáią wszystkie Kośćioły; iáko to Swiętego Bartło-

mieia

mieia y Nayświętzey Pánny *de Lifrauberg* Swiętego Leonarda, Kármelitow, Dominikánow, Zakonnikow Szpitalnych *Ordinis Sancti Antonii*, y *Ordinis Theutonici.* *W Saxenhauzenie*, gdzie Kátolicy máią swoie *Exercitium*, Kalwinistow nie mász.

W Mieście *Wetzlaer* iest Kamera Cesarska. Probostwo tego Miastá należy do Landgrafa *de Darmstat.* To Miásto iest Protestantskie, ták iák *Gielenhauzen.* Elektor Palatyn y Hrabiowie *de Hannau* pretenduią tám Zwierzchności, ále ten Procesś ieszcze między stronámi w Kamerze Cesarskiey záwieszony.

Haguenau, iáko y *Colmar Schlestat*, *Weyssembourg*, *Landau*, *Obernheym*,

Kayses-

Kayſesberg, *Munſter* ná Wale Swię-
tego Grzegorza, *Rozheim* y *Tur-
cheim* nie ſą iuż więcey Ceſarſkie-
mi Miáſtámi, ále należą do Królá
Francuſkiego. *Dortmunt* było zá-
wſze Ceſarſkie, Elektor iednak
Brandeburſki pretenduie być one-
go Pánem, że ieſt Hrabią *de La-
Mark*; gdzie to Miáſto ma ſwoię
ſytuácyą.

Miáſtá Ceſarſkie Ławy Szwabſkiey.

R*Atisbona* byłá przedtym Krolow
Bawarſkich, gdzie zákładáli ſo
bie rezydencyą, ále potym uczy
niona wolna przez Ceſarzá Fryde
ryká I. Lutrzy tám máią trzy Ko
ścioły, á reſzta należy do Kátoli
kow, Magiſtraty y Urzędnicy mniey
śi ſą Proteſtanci; chociaż záś ieſt
bliſko dwudzieſtu y dwoch Káto

lickich

ickich Kościołow, iednakże bárzo ie wiele Obywatelow znayduią, ię tey Religii.

Magiſtraty nie dopuſzczáią, áby Kátolikom, ktorzy tám mieſzkáią, łane było Práwo Mieyſkie; zkąd eż ſię ſtatecznie utrzymáć ná Seymách nawet, uśiłuią przy tych mprezách przeciw Kátolikom.

Außpurg ieſt Miaſto, w ktorym Lutrzy Konfeſſyą Wiary ſwoiey zkomponowali y publikowali. Są Kátolicy y Lutrzy w *Außpurſkim* Magiſtracie; á co do Urzędow: te ſię ádminiſtruią, álternatą przez Kátolikow y Proteſtantow.

Nuremberg Miaſto ieſt mieyſcem, gdzie ſię znayduie Sceptrum, Suknie, Brodekiny y inſze ſtroie Karolá Wielkiego V. Nie przypu-

ſzcza

ſzcza Kátolikow do Magiſtratu, áni do Práwa Mieyſkiego. Procz tego Kátolicy nie máią tám żadney ſzczegulney wolności procz pomieſzkánia, áni pozwolnego ſobie *publicum exercitium* ſwoiey Religii.

Intereſs Miaſtá tego ieſt, bronić ſię od Elektorow Bawaryi y od inſzych Xiążąt gałęzi *Wilelmina*, ktorzy pretenduią wkroczyć w iego wſzyſtkie Dycye y Miaſtá, áby było oddalone od ich partycypacyi; lub poſſeſſyi.

Ulm Miáſto, w ktorym Kátolikow nie wiele znayduie ſię; bo tylko dwa Kościoły máią, utrzymuie ſię w dobrym reſpekcie, nie tylko Ceſarzá, ale wſzyſtkich innych Xiążąt Sąśiedzkich.

Memingen ma ten Przywiley, że

ieden

Jeden iego Mieszczánin może się łączyć z Sędziami ordynaryinemi Miast *Außpurgu, Ulmu, Rawensburgu, de Biberach* y *de Kempten*; á to ná ten czas, kiedy przypadá sądzić sprawę pierwszey instancyi, máią też y ten Przywiley *Meningenses*; że mogą reláxowáć Bannicyą Cesárską rzuconą ná ktorego. *Kaufbeuren* iest, iáko Miásto *Auszpurg*; względem Urzędow publicznych.

Eslingen y *Reutlingen* są pod protekcyą pártykularną Xiążęcia *de Wirtemberg*, ták iák *Nordlingen*.

Donavert ustąpione Elektorowi Bawarskiemu.

Dinkielspiel y *Biberach*, są iák *Auszpurg* w Urzędách publicznych.

Uberlingue należy do Elektora Bawarskiego przez Traktat Westfalski.

Jeſt ieſzcze więcey innych Miaſ Ceſarſkich; iáko to: *Aalen, Popſingen, Gingen, Rotemberg, Hall, Rotweil, Pfullendorff, Weil-Hailbron, Buchom-Wangen, Gemund, Lindau, Rawensbourg, Winsheim-Wimphen-Offembourg, Zett, Buchau, Leutkirch Szwinfert-Kempten, Weyſſembourg Ugengenbach*, ktore ſtáráią ſię, áby mogły przyiść do lepſzey pory po znácznych ruinách, máiąc w konſyderácyi; że oſtátnią woyną znacznie były przyciśnione.

Miáſtá Anzyátyckie.

TE ſą Miaſtá, ktore ſię złączyły y zkonfederowały wraz dla handlow; co ſię záczęło w Roku 1164 One ſię ziednoczyły z Miaſtámi nawet innych Kroleſtw; lubo przed tym *Francya, Hiſzpánia, Italia, Szwe*

cya y

cya y Dánia, nie pozwalały ſwoim Miaſtom przyſtąpić do aliancyi z niemi; oprocz tym: ktore były w bliſkości z Miaſtámi Niemieckiemi; ponieważ im kointelligencyi z ſobą zciągáiącey ſię ná dobrą handlow porę, ſáma bliſkość pozwalałá, y zákazánia przeciwnego broniłá.

Rozdzieliły ſię ná cztery naygłownieyſze; to ieſt: *Lubek*, *Collogne*, *Brunſwick* y *Gdańſk*. Pod *Lubekiem* znayduie ſię Miaſto *Hambourg*, *Roitock*, *Wizmar*, *Stralzonnt*, *Lunebourg*, *Stetin*, *Anclam*, *Goluau*, *Preteſwalt-Kolberg*, *Hargart*, *Magratſeimle*, *Hoſpe-Rugenbach* y inne, *&c.*

Pod Kolonią zoſtáią *Wezell*, *Limmerick*, *Duesbourg*, *Oſnabrug*, *Dortmunt*, *Soeſt*, *Herworden*, *Paderberk*, *Korthauſen*, *Nimegen*, *Zutphen*, *Rourmonde*,

monde, y innych wiele Westfalii y niższego Kráiu.

Brunswick zámyká pod swoią władzą: *Breme*, *Magdebourg*, *Hildesheim-Goslar*, *Minden-Herndbeck*, y inne.

Pod posłuszeństwem czwartego Miastá, Gdańsk názwanego zostawały wszystkie Miastá Anzyáty-ckie położone nád Morzem Baltyckim, począwszy od Wisły, áż ku Ruśi; iáko to: *Colm*, *Toruń*, *Elblag*, *Krolewiec*, *Ryga*. Krol Polski iest protektorem *Gdańská*, iáko w Prusiech Polskich lokowánego, y uznáiącego Regnantá Polski zá Królá swego.

Lubeck iáko głowa *Hanse*, konwokuie ná Kongressy Generalne kommunikowáwszy Miastom innym interes Kongressu: *Hambourg*;

Breme, Wiſsmar y *Lunebourg.* One ieſt kaſſą pieniędzy Miaſt Anzyátyckich, z ktorych wſzelkie podatki ná expenſa publiczne złożone tám ſię lokuią. Jeſt też tám *Conſervatorium* y ſtraż wſzyſtkich Tytułow, Aktow, Archiwow Aliancyi. Ta też ieſt Funkcya tego Miaſtá, áby konſerwowało Pakta wſzyſtkie Liſty y ich *Arcana*, ktore Miaſtá Anzyátyckie záſyłáią imieniem Zgromadzenia do Xiążąt y Stanow Cudzoziemſkich, wſzyſtkie rezolucye, ktore otrzymuią ná Kongreſſách Generalnych, y wſzyſtkie Traktaty, ktore ſię czynią między niemi, álbo z Poſtronnemi. Ztegoż Miaſtá wyſyłáią Pełnomocnych Poſłow y Deputatow do Xiążąt Cudzoziemſkich w negocyácyi

cyácyi handlu; dla czego wszystkiego ordynaryinie w nim mieszka názwany Sendyk Aliancyi, ktoryby miał pilność w interessách tey áliancyi, iáko ná to pryncypalnie wysadzony. Porządek ktory záchowuią, w swych Kongressách Generalnych; iest táki: Ponieważ Miasto *Lubeck* iest destynowane Kongressom, powinno dáć znáć przez náznáczonych od siebie Metropoliom; z ktorychby inne Miastá referowane do nich wzieli wiadomość o Kongressie. Potym Deputowani z káżdych Miast przybywaią, ná dzień mieyscá náznáczonego Kongressowi. Winá *Super Renitentes* náznáczona 20. Talerow ná káżdy dzień zpoźnienia ich.

A ieżeliby cále ktory nie przybył,

ył, máią tę wolność kazáć ſpráwę
ndukowáć *abſentis* przez innych
Deputatow Miáſtá Sąśiedzkiego;
ktorzy iáko y inni niemogą być przy
ęci do *gremium*; poki nieztwier-
dzą przyśięgą, iáko ſą prawdziwi
tych Miaſt mieſzkańcy; z ktorych
ſię Deputowanemi ná Kongres
oświadczáią. Po indukcie ſpráwy,
eżeli Miaſt *abſentibus* ſłuſzna rácya
nie ſprzyia; według ktorey exkuze
by mogli znaleść, przez tychże De-
putatow Miaſt Sąśiedzkich mogą
być przymuſzeni do płácenia ſztro-
fu, lub zá śiebie zákładu, wolno
Oſoby, Miaſtá Hanśie przeciwne-
go w tym punkcie áreſztowáć w in-
nych Miaſtách Anzyátyckich, kie-
dy przez nie przeieżdzáią do in-
nych; lub ſwoich Miaſt.

Jeżeli Miasto nie płaci sztrofu ná śiebie przez Kongres włożonego, nie może się stawić ná tenże Kongres, poki nieuspokoi satysfakcyi; á ieżeliby y trzeciego rázu *contraveniret*, wina potroyna czeka. Ná ostátek, ktorybykolwiek wykroczył iáki exceſs przeciwko Hanśie, álbo ktoryby miał rebellizowáć przeciwko oney, álbo ktorybykolwiek miał się sprzeciwić Práwu Mieyskiemu podczas woyny, álbo ináczey: nie powinien być przyięty do tey Aliancyi, y ieżeli kiedy należał do niey, procz innych kar, powinien sądownie odpáść od niey. Senat Miastá *Lubeck*, ma funkcyą szánowáć y respektowáć wszystkich Deputatow wszystkich Miast ná Ich przybycie, obdarzáiąc

ich

ich winem. Deputowani nie mogą wyieżdzać z mieyſcá Kongreſſu przed iegoż limitą, áż to innym proponowáć będzie; y konſens otrzyma dla niego Deputat *Lubeku*, iáko Prezydent Kongreſſu. T'en ieſt głową *gremii*, iák pierwſzey dyſtynkcyi między innemi, ták pierwſze ośiadá mieyſce. Wſzyſcy inni záśiadáią nád dwoch ławach z práwey y lewey ſtrony. Prezydent zágáia pierwſzy, á potym Deputaci z práwey ſtrony *negotia* proponuią, z lewey ſpoſoby ich ułatwienia. Intereſſa rezolwuią ſię *pluralitate Votorum*. Jeżeliby Deputaci pierwſzey ławy od Głowy Kolońſkiey, opponowali ſię upornie przy rezolucyi wſzczętey między niemi. Druga ława powinna kontradykowáć

wać wedle słuszności interessu.

Kongressy ordynaryine Miast Anzyátyckich, co trzy latá przypadaią około Zielonych Swiątek, á extraordynaryine; kiedy tego potrzebá wymaga.

O Rzeczypospolitey Szwaycárskiey.

ZŁożona iest z 13. Kantonow. Kantony Kátolickie *de Ury*, *de Switz* y *de Undervald*, przykrząc sobie pod potęgą Domu Austryáckiego; z niey wybiły się Roku 1308.

Lucerna Kátolická opuszczona zewsząd w utrzymániu swoiey wolności, złączyłá się z innemi Kantonámi Roku 1332.

Zurych Reformowany, máiąc wiele zátarczek z potęgą Xiążąt Austryi, przyszedł do Ich Aliancyi

Roku 1341. Ten trzyma prym przed nnemi, ten konwokuie ná Kongreſſy y do Magiſtratu ſwego, gdzie Poſłowie od poſtronnych Narodow expedycyą odbieráią, podczas ich Kongreſſow.

Glaris, ktory ſię Reformował, przyſtąpił do piąciu Kantonow niżey wyrażonych, (máiąc z niemi dobre záchowánie, przymierze, y wzaiemną rewerencyą) Roku 1350. Co było *motivum* y *Zugh* Miaſtu záwſze Kátolickiemu do złączenia ſię z temiż Kantonámi Roku 1352.

Roku 1352. *Bern*, potym Reformackie uczyniło Aliancyą z trzema małemi Kantonámi, ktore ubeſpieczáiąc do ligi z ſobą y iednoſci Kantony *de Surych* y *de Lucerne* pociągnione, powodem do przyſtąpie-

ſtąpienia y ziednoczenia ſię z ſobą były tákże Bernończykom. Dla czego często im w intereſſách ſłużyły, *ſubſidia bellica* opátruiąc, á to z tey pryncypalnie rácyi; żeby y ſáme ſię zmocniły zá ich przyſtąpieniem, y tym ſámym ztwierdziły áliancyą zawartą *Surych* y *Lucerny* Kantonow.

Roku 1403. *Frybourg* Kátolickie przyſzło do Aliancyi. *Soleure* tákże Kátolickie. To było zdawna Miáſtem Ceſarſkim, cierpiąc iednak wiele od Pánow *Imperii*, przymuſzone zoſtało do Aliancyi wieczney w Roku 1407. z Berneyczykámi; ápotym z innemi Kantonámi.

Ball Reformowane, przedtym Miaſto wolne *Imperii*, ták iák *Schauffheuſe*. Te oſtátnie będąc prześlá-

dowane

lowáne przez Dom Auſtryácki, wkroczyło w przymierze dla obrony ſwoiey z Kantonámi *de Zurych*, *de Berne*, *Lucerne*, *Switz*, *Zug*, y *Glarys*; á potym weſzły w Aliancyą wieczną wſzyſtkich Kantonow Roku 1501.

Apenzel Reformowany, złączył ſię z Kantonámi Roku 1513.

Ná oſtátku trzeba wiedzieć, że Kantony wſzczegulnośći nie ſą zárowno złączone iedne z drugiemi; Kanton *de Zurych* ieſt pártykularnie złączony z częśćią pierwſzych y z *Bernem*. *Berneyczykowie* ſą oſobliwie ziednoczone z *Uri-Switz* y *Under-Wald*; á ci z drugiemi innemi. Kanton *de Zub* z *Uriſwitz Underwald* y *Lucerny*, á *Glaris* z *Urich* y trzema mnieyſzemi. Te cztery

oſtátnie

oſtátnie nie mogą ſię łączyć z kim
bez pozwolenia innych, ktoreyby
mogły nowe czynić przymierza
przeciw nim, gdyby miały być
przeciwne dawney Aliancyi.

Zkonfederowáne 13. *Kantonow.*

OPactwo y Miaſto *S:Galla* doſyć
potężne y konſyderácyi godne
należały przedtym do władzy *Im-
perii*, (ktorego Opat ſzczycił ſię
Tytułem Xiążęcia, á Miaſto po-
ſpolicie zwane Ceſarſkim,) záwar-
ſzy przymierze z czterema Kanto-
námi przyſtąpiły do nich, idąc zá
przykładem Opatá Roku 1451. nay
pierwey łączącego ſię z konfede-
rowanemi. To Opactwo y Mia-
ſto wkrotce z ſześcią innemi Kan-
tonámi záwarło podobneż *fœdu*
pierwſzemu; z pierwſzemi: Roku
1453. *Gryzo-*

Gryzonowie ſą rozdzieleni ná trzy Konfederácye, wyżſza Konfederácya ieſt złożona z dziewiętnaſtu Kongreſſow; Konfederácya Domu Bożego tákże z dziewiętnaſtu Konfederácya dziesięciu Juryſdykcyi záwiera w ſobie dziesięć Kongreſſow. *Wyżſza* Konfederácya uczyniłá wieczne przymierze z śiedmią Kantonámi w Roku 1497. *Druga* Domu Bożego, złączyłá śię Roku náſtępuiącego: *Trzecia* nie ieſt wcále złączona z Kantonámi, ále nieprzeſtáie żyć w dobrym porozumieniu śię z niemi.

Walezyánowie, á ráczey Kray *Walezow Vallis Tellina* názwany, ktory od początku Renu, áż do Jeziora *de Geneve* ciągnie śię, częścią wolności miłością, częścią orężem

Helwe-

Helwetow przymuſzone do ziednoczenia ſię z Zkonfederowanemi. Ich Xiąże Duchowny y świątowy ieſt Biſkupem *de Syon*; ſą záś rozdzieleni ná śiedm Kongreſſow; z ktorych pięć uczyniło przymierze z *Lucerna*, *Uri*, *Underwald* Roku 1447. A w Roku 1475. wſzyſtkie ſię zkonfederowały *offenſive & defenſive* z *Berneyczykámi*. W roku 1533. mieli oſobliwą Aliancyą z Kantonámi *Lucerna*, *d'Uri*, *Switz*-*Underwald*, *Zug*, *Fribourg* y *Soleure*; áby záchowali Religią Rzymſką.

Rothweil Miáſto Ceſarſkie eſtymowane z Kamery ſpráwiedliwości; dla Kráiow pogranicznych. Uczyniło pierwſzą Aliancyą z Szwaycárámi Roku 1463; ktora ſię obrociłá w wieczne przymierze Roku 1513.

Mulhau-

Mulhausen przedtym Miásto Cesarskie naypierwszą uczyniło Aliancyą z Kantonámi *de Berne, Fribourg* y *Soleure*, á przez włożenie się *Berneyczykow*, od śiedmiu Kantonow wzięte w protekcyą w Roku 1464. Przyięte było niegdyż do Mieyskiego Práwa *de Bale*, á w Roku 1515. uczyniło Aliancyą z trzynastą Kantonámi.

Bienne przedtym było poddáne Biskupstwu *de Bale*, uczyniło pierwszą Aliancyą z Baronem, w Roku 1303, potym odnowiło w Roku 1352 y 1555.

Geneve uczyniło Aliancyą y Mieyskie przyieło, rázem z *Berneyczykámi* konfirmowane w Roku 1536.

Hrabia *de Neuschâtel* iest przywiązány do Kantonow *de Berne, de*

Lucerne, *Fribourg* y *Soleure*, ále nay-bárziey z *Bernem* złączony.

Oprocz zkonfederowanych ſą Dycye, ktore ſię rządzą *in communi*, iáko *de Baden*, ktorych Kantony *de Zuaich*, *Lucerne*, *Uri-Switz*, *Zub*, *Underwald*, *Glaris* y *Berne* ſą Pánámi. Do tychże Kantonow oprocz *Bernu*; należą, ieſzcze Dycye *de Turgou* y Prowincye wolne położone nád Rzeką *de Rus* y *Appenzel* Renu.

Kray *de Sargoms* ieſt wielce podlegáiący Szwaycárom, átoli nie zda ſię mieć ſzczegulne iákie Przywileie; ile że też wolności nie ma ná Elekcyą Magiſtratu, y ádminiſtrácyi ſpráwiedliwości w punktách głownieyſzych.

Dycye *de Lugan*, *Locarne*, *Mendrize*,

drize, y *Walmadie*, Szwaycárowie ſwemi názywaią, Dycyami. Ich Gory doſtały ſię Szwaycárom, przez Maxymiliáná Sforſa Duka *Milanu* w Roku 1513. Podlegáią, poſpolicie wſzyſtkim Kantonom; oprocz *Appenzelu*.

Dycye *de Billizone*, *Valbrune* y *Ravier*, máią, zá Pánow Kantony *Uri*, *Underwald* y *Schwitz*, álbo *Szwayſ*; zkąd Szwaycárowie názwani, Stan Szwaycárow ieſt ludny, *Ariſtocratice* rządzący ſię. Seymy Generalne ordynaryine w nim przypadáią, *circa dies Junii* w Ratuſzu Miaſtá *de Baden*, máią, też ieſzcze przymierze wieczne z Dworámi Francuſkim y Auſtryáckim; gdzie im wolno rekrutowáć Woyſka. Zwykli ſię zás z temi

Dworámi politycznie obchodzić, zwłaſzcza; gdy te Dwory máią między ſobą *luctam belli.* Od południa máią Gory Alpes y Włochy, od zachodu Burgundyą y Sabaudyą, od pułnocy Ren y Alſacyą, od wſchodu Tyrol. Ztych Sąśiadow y innych importuią prowenta ſwoie, lubo mi y ná wewnętrznych nie zchodzi.

Ad Majorem DEI Gloriam necnon B. V. M. ac OO. SS. Cultum & honorem.

Finis Coronat Opus.

Laudetur JESUS CHRISTUS in ſæcula.